

DUMAS

NÉRÓ

RABNŮJE

AKTÉ

Alexandre Dumas

Néró rabnője

(Akté)

Prospero Kiadó
1994

A mű eredeti címe: Acté
Fordította: Németh Andor
Fedélterv: Szabó Árpád
ISBN 963 8525 20 7
A kiadásért felel

a

Prospero Kiadó
cégvezetője

Nyomta és kötötte: Széchenyi Nyomda Kft.. Győr 94.K—2840
Felelős nyomdavezető: Nagy Iván ügyvezető igazgató

I.

Ötvenhét évvel Krisztus születése után, Róma alapításától számítva a 810. évben, május hetedikén, egy tizenöt-tizenhat éves magas, szép hajadon – gyors léptű, mint a vadászó Diána – Korinthus nyugati kapuján át a tengerpart felé tartott. Egy kis réthez ért, amelyet egyik oldalról olajfaerdő, a másik oldalról pedig narancsfáktól és oleanderektől árnyékolt patak szegélyezett. A leány megállt és virágot szedett. Egy pillanatig tétovázott az olajfák árnyékában nyíló ibolyák és kökörösinek s a kis patak partján viruló, illetve a víz színén ringatózó nárciszok és vízililiomok között, míg végül is az utóbbiakat választotta, és ugrándoizva, mint egy őzike, leszaladt a patakhoz.

A víz partján megállt. A gyors futás közben kibomlottak fürtjei. Letérdelt a patak partján, a víz tükrébe bámult, s mosolyogva állapította meg magáról, hogy szép. Valóban, Achaia legelragadóbb hajadona volt. Kéjes fekete szemei voltak, szabályos orra és ragyogó, piros ajkai. Teste kemény volt, mint a márvány és hajlékony, mint a nád. Olyan volt, mint egy Phidias-szobor, melyet Prometheus keltett életre. Csak lába, mely testsúlyához képest túlságosan kicsi volt, látszott aránytalannak s lett volna hibának tekinthető, ha ugyan hibájául lehetett volna felróni e tökéletlenségét a hajadonnak.

Egy pillanatig némán gyönyörködött saját képmásában, aztán három csomóba választotta haját, a két halántékáról lecsüngő hajból egy-egy fonatot készített, azokat a feje tetején kontyba szorította és frissen szedett narancs-és oleándervirágból font koszorúval erősítette meg. Hátul

lecsüngő haját Pallas sisakjának sörényéhez hasonlóan szabadon lobogtatva a víz fölé hajolt, hogy szomját, mely őt e rét felé űzte, enyhítse. De bármennyire szomjazott is, előbb mégis meg kellett győződnie arról, amit mindennél sürgősebbnek tartott: hogy még mindig ő a legszebb leánya Korinthusnak. Most a valóságos arc és a képmás észrevétlenül közeledett egymáshoz: mintha két nővér, egy nimfa és egy sellő ölelkezne össze egyetlen ölelésben, ajkuk nedvesen összeért, a víz megremegett, s a könnyű szellő bágyadt sóhajjal suhanva tova, illatos rózsaszíromesőt hintett a folyóra, melyet az ár tovasodott a tenger felé.

Aztán felegyenesedett és kinézett az öbölre. Egy pillanatra szinte lebilincselte a kíváncsiság a hajadont. Egy kétsorevezős, aranyozott bordájú, bíbor vitorlás gálya közeledett a part felé a Délos felől jövő szél szárnyain: a bárka még egynegyed mérföldnyi távolságra lehetett, de már idehallatszott a matrózok éneke, akik Neptunnak zengtek karéneket. A hajadon rögtön fölismerte a frígiai hangnemet, mely a vallásos himnuszokat jellemezte. Csak hogy a szél szárnyán feléje közelgő, szétszórt és elgyengült hangzatok – a kalydóniai és a kefalóniai tengerészek nyers énekével ellentétben – finoman és gyöngéden csengtek, mint Apolló papnőinek éneke. A dallamtól elbűvölve a fiatal korinthusi leányzó még néhány narancs- és oleánderágot tört le, hogy még egy koszorút kössön belőlük, s visszatérő útjában Flora templomának oltárára tegye. A görögök ugyanis Flora istennőnek szentelték május havát. Azután félénken és kíváncsian, lassan lesétált a tengerhez, miközben a patak partján tört illatos ágakat koszorúba kötözte.

A kétsorevezős közben közeledett a part felé, s a leány már nemcsak a hangokat hallotta, hanem a bárkában ülő énekeseket is meg tudta különböztetni. A dal, amelyet egy

előénekes énekelt, Neptun himnusza volt, melyet a kar a víz fölé hajló matrózok evezőcsapásainak lágy és ritmikus ütemében ismételt meg. Az előénekes, ki a bárka urának látszott, a hajó orránál állt, és olyan háromhúrú kitharán kísérté énekét, amilyent a szobrászok a zene múzsájának, Euterpének kezébe adnak. A lábánál egy rabszolga hevert, hosszú ápiaköntösben, melyet mindkét nem hord, s így a fiatal leány sem tudta, férfit takar-e vagy nőt. Padjaik mellett az éneklő matrózok állva ütötték össze tenyerüket, így köszönték meg Neptunnak a kedvező szelet, mely egy kis pihenőhöz juttatta őket. Ez a jelenet, mely két századdal előbb aligha vonta volna magára a tenger homokjában kagylót kereső gyermek figyelmét, a legnagyobb mértékben ámulatba ejtette a hajadont.

Korinthus ebben az időben már rég nem volt az, ami Sulla idejében volt – Athén versengő nővére. Róma alapítása után 608-ban a várost ostrommal foglalta el Mummius konzul, aki a férfiakat kardélre hányatta, az asszonyokat és gyermekeket rabszolgaként adatta el, felgyújtatta a házakat, leromboltatta a város falait, szobrait Rómába küldte.

Nyolcvan esztendő múlva Julius Caesar felépítette a várost, s római gyarmatosokat telepített oda, akik életet vittek falai közé, de azért Korinthus korántsem lett azzá a ragyogó várossá, ami hajdan volt. A római prokonzul azonban, hogy a város némi jelentőségre tegyen szert, május tizedikére és a rákövetkező napokra néméai, iszthmusi és költői játékokat hirdetett, amelyeken a legerősebb atlétákat, legügyesebb versenyhajtókat és legjobb énekeseket koszorúzták meg. Ennek azután az lett a következménye, hogy néhány nap óta mindenféle nemzetiségű idegenek lepték el Achaia fővárosát, akiket részben a kíváncsiság vonzott, részben a jutalmat akarták elnyerni. Így nyerte

vissza néhány napra a vértelen s hajdani gazdagságától megfosztott város régi fényes, zajos életét. Némelyek szekéren, mások lóháton érkeztek: voltak, akik bérelt, vagy maguk építette bárkákon jelentek meg: de az utóbbiak között egy sem akadt, aki olyan díszes gályán érkezett volna a kikötőbe, mint az az idegen, aki e pillanatban lépett arra a partra, melyért hajdan Apolló harcolt Neptunnal iránta való szerelméből.

Alig vontatták ki a bárkát a homokra, a matrózok ezüsttel és bronzsal díszített, citromfából készült lépcsőt támasztottak elülső részéhez, mire az előénekes, lantját vállára vetve, kiszállt, arra a rabszolgára támaszkodva, aki az imént a lábainál hevert. Fiatal, 27-28 éves, szép, szőke hajú, kék szemű ifjú volt: bíborpiros tunikát, aranycsillagokkal kirakott klámiszt viselt, nyaka körül pedig elöl csomóra kötött kendőt, melynek két lengő szára övéig ért. A rabszolga mintegy tíz évvel lehetett nála fiatalabb: alig serdülő ifjú volt, járása lassú, arca szomorú és szenvedő kifejezésű, bár üdeségét az asszonyok is megirigyelhetnék volna. Rózsás, áttetsző arcbőre vetekedett finomságban az elpuhult Athén legszebb leányaiéval, fehér gömbölyű keze pedig alakjánál és törékenységénél fogva alkalmasabbnak látszott arra, hogy orsót pörgessen, vagy a tővel bánjon, semmint hogy harcos férfi módjára kardot forgasson, vagy gerelyt dobjon vele. Mint már említettük, aranypálmákkal behintett, fehér köntöst viselt, mely térdéig ért, kibontott haja meztelen vállára hullt, nyakában pedig aranyláncon, gyöngyökkel kirakott kis tükör függött. Abban a pillanatban, amint partra akart szállni, társa megállította. Az ifjú összeresztette.

– Mi baj, uram? – szólalt meg lágy, félénk hangon. – Majdnem a bal lábaddal léptél partra, s ezzel a könnyelműséggel megghiúsíthatad volna számításaim

gyümölcsét, holott ennek köszönhetjük, hogy a nonae-k napján érkeztünk, ami jó előjel...

– Igazad van, uram – szólt az ifjú, és jobb lábával lépett a partra. Társa hasonlóan cselekedett.

– Idegen – fordult az idősebb utas felé a leányka, megértvén annak jón nyelven ejtett szavait –, Görögország földje, bármely lábbal érintik, mindenkihez kedves, ha barátságos érzéssel közeledik feléje. Ez a föld a szerelem, a költészet és a nemes mérkőzések hazája. Koszorúval jutalmazza a szerelmeseket, a költőket és a harcosokat. Bárki légy, idegen, fogadd el e koszorút addig is, amíg elnyered azt, amelyet keresni jöttél.

A fiatal férfi mohón kapott a korinthusi leányka koszorúján, s a fejére tette azt.

– Az istenek kegyesek hozzánk! – kiáltotta. – Nézd, Sporus, a narancsfát, a Hesperidák kertjéből való almafát, melynek aranygyümölcse diadalhoz juttatta Hippomenest, meglassítván futását Atalantának, nézd a leándert, Apollo kedves fáját. Ki vagy te, boldog szerencse hírhozója?

– Akté a nevem – felelte pirulva a hajadon.

– Akté! – kiáltott fel az idősebb férfi. – Hallod, Sporus? Újabb előjel. Akté, azazhogy part. Korinthus földje tehát vár engem, hogy megkoszorúzzon.

– Mi van ezen csodálkoznivaló? Nem vagy-e arra hívatva, Lucius? – felelte Sporus.

– Ha nem csalódom – kérdé félénken a hajadon –, azért jöttél, hogy a római prokonzul által a győzőknek felajánlott díjak egyikét elnyerd?

– A szépség adományán kívül a jóstehetség lett osztályrészed – monda Lucius.

– Bizonyára rokonaid is élnek e városban?

– Egész családom Rómában lakik.

– Talán barátaid vannak a városban?
– Egyedüli barátomat itt látod mellettem, s ő is idegen Korinthusban, mint jómagam.

– Ismerőseid?

– Azok sincsenek.

– A mi házuk elég nagy, és atyám vendégszerető – folytatta a hajadon. – Ha Lucius megtisztelne bennünket... mi kérni fogjuk Castort és Polluxot, hogy legyenek kegyesek hozzád.

– S nem vagy-e húguk, Heléna, leánykám? – szakította félbe Lucius mosolyogva. – Azt beszélik, hogy szeretett fürdeni abban a forrásban, mely nem lehet messze innen. Ennek a forrásnak kétségkívül az a tulajdonsága, hogy meghosszabbítja az életet, és megőrzi a szépséget. Titkát Vénusz árulta el Párisnak, Páris pedig téged avatott a titokba. Ha így volna, vezess a forráshoz, szép Akté: mert most, hogy láttalak, örökké szeretnék élni, hogy örökké gyönyörködhessenek benned.

– Hej, nem vagyok és istennő – felelte Akté –, és Heléna forrása sincs megáldva ily csodatévő hatalommal. Egyebekben nem tévedtél, mert itt a közelünkben, néhány lépésnyire tőlünk, magas szikláról zuhan a tengerbe.

– Akkor hát ez a templom ott a közelében Neptun temploma!

– Úgy van! S az a fenyőfáktól szegélyezett út a stadionhoz visz. Valaha – mondják – minden egyes fával szemközt egy-egy szobor állott, de Mummius elszállította őket, így hát az én hazámból a tiedbe vándoroltak mindörökre. Jer ezen az úton, Lucius – folytatta mosolyogva a hajadon –, atyám házához vezet.

– Mit szólnsz e meghíváshoz, Sporus? – kérdezte Lucius a rabszolgától latinul.

– Azt, hogy nincs jogod szerencséd állhatatosságában kétkedni.

– Akkor hát bízzuk a szerencsére magunkat, mert még sohasem mutatkozott ilyen csinos és vonzó alakban, mint ma. – S visszatérve a latin nyelvről a jónira, melyet kitűnően beszélt:

– Vezess bennünket, hajadon – szólt Lucius –, hajlandók vagyunk követni téged. Te pedig, Sporus, utasítsd Libicust, hogy ügyeljen Phoebére.

Akté ment elöl, a fiatalember pedig visszasietett a gályához, hogy eleget tegyen ura parancsának. Mikor a stadion elé érkeztek, Akté megállt.

– Látod – mondta Luciusnak –, ez itt a küzdőtér. Homokkal beszórva, készen várja a küzdőket. Holnapután kezdődnek a játékok mindjárt a versenyekkel. Jobbra, a patak túlsó partján, e fenyőfasor végében van a hippodrom. A második napon – mint tudod – kocsiversenyek lesznek. Végül a dombra vezető út közepe táján, az erődítés irányában fekszik a színház, ahol a dalosok fognak versenyezni a jutalomért. Melyik díjért fogsz e három közül versenyezni, Lucius?

– Mind a háromért, Akté.

– Becsvágyó vagy, fiatalember.

– A hármas számot kedvelik az istenek – szólt Sporus, csatlakozva hozzájuk. Az utasok folytatták a szép korinthusi lány oldalán útjukat.

Mikor a város közelébe értek, Lucius megállt.

– Miféle forrás ez itt – kérdezte –, s mik ezek a domborműmaradványok? Azt hiszem, a görög művészet virágkorából valók.

– Ez Pyréne forrása – felelte Akté –, kinek leányát Diana ezen a helyen ölte meg. Az istennő, látván az anya fájdalmát,

forrássá változtatta ott, ahol gyermekét siratta. A dombormű pedig Lysippos műve, aki Phidias tanítványa volt.

– Nézd csak, Sporus – kiáltott fel lelkesülten a fiatalember –, nézd, milyen mestermű, milyen kifejezésteljes! Ulysses harcát ábrázolja Penelope kérőivel, ugye? Nézd azt a halálra sebzett embert, hogy gyötrődik, hogy szenved! Szíve alatt érte a szúrás. Ha egy gondolatnyival feljebb találja, nem kellett volna vonaglania. Ez a szobrász ügyes ember volt, aki értette a mesterségét. Ezt a művét elszállítatom Rómába vagy Nápolyba, hogy házam átriumának díszül szolgáljon. Soha embert nagyobb szenvedések közt meghalni nem láttam.

– Hajdani dicsőségünk maradványa ez – szólta Akté. – A város büszke rá, és félti, mint ahogy az anya is ragaszkodik megmaradt gyermekeihez, ha a legszebbeket elvesztette. Nem tudom, elég gazdag vagy-e, Lucius, hogy megvásárolhasd e roncsot.

– Megvásárolni? – felelte Lucius leírhatatlan megvetéssel a hangjában. – Miért vásárolnám meg, mikor úgylis elvihetem? Ha akarom, az enyém lesz, még ha egész Korinthus tiltakoznék is ellene – s Sporus megszorította Lucius kezét –, föltéve – folytatta –, ha a szép Akté nem kívánja, hogy a szobor hazájában maradjon.

– Nem tudom, mily jogon tulajdonítasz magadnak és nékem ekkora hatalmat, Lucius, de azért köszönöm szívességedet. Hagyd meg nekünk ezeket a roncsokat, római, s ne kövesd atyáid példáját. Ők győzőkként jöttek ide, te pedig mint barát jöttél hozzánk. Ami az ő részükről barbár cselekedet volt, részedről szentségtörés lenne.

– Nyugodj meg, hajadon – szólta Lucius. – Látom már, hogy Korinthusból értékesebb kincseket is vihetek magammal Lysippos domborművénel, mely különben is csak

márvány. Mikor Páris Spártába érkezett, nem Minerva vagy Diana szobrát rabolta el onnan, hanem Helénát, a legszebb spártai nőt.

Akté lesütötte szemét Lucius pillantása előtt, s folytatta útját a város felé. A két római követte.

Korinthus visszanyerte hajdani élénk életét. A hirdetett versenyjátékok odavonzották a versenyzőket nemcsak Görögország minden részéből, de Szicíliából, Egyiptomból és Ázsiából is. Minden háznak megvolt a maga vendége, s a jövevények aligha találtak volna szállást, ha Mercur, az utasok istene nem küldte volna elébük a vendégszerető leánykát. Áthaladtak a piactéren Akté vezetésével, ahol nagy összevisszaságban árultak egyiptomi papyrust és gyolcsot, lybiai elefántcsontot, kyrénei bőroket, szíriai tömjént és myrrhát, karthágói szőnyegeket, phoeníciai datolyát, tyrusi bíbort, phrygiai rabszolgákat, selinumtumi lovakat, gall korallt és karbunkulusokat, keltibéri kardokat. Aztán folytatva útjukat, végigmentek a téren, amelyen valaha Minerva szobra, Phidias mesterműve állott, amelyet a mester iránti tiszteletből azóta sem pótoltak más szoborral. Majd befordultak a térre torkolló egyik utcába, és néhány lépéssel odébb megállottak egy öregember előtt, aki házának küszöbén állt.

– Atyám – szólt Akté –, Jupiter küldi hozzánk e vendéget. Találkoztam vele, mikor a partra lépett, és felajánlottam neki vendégszeretetünket.

– Isten hozott, fiatalember – köszöntötte Amikles, egyik kezével feltárva a ház ajtaját, míg a másikkal kezét szorította Luciusszal.

II.

Egy nappal később, hogy Amikles házába fogadta Luciust, az ifjú római a tricliniumban ült Aktével és atyjával a terített asztal mellett, s kockával készültek eldönteni, ki legyen az ünnepség királya. Az aggastyán és leánya a vendégre akarták ruházni eme tisztséget, de Lucius, talán tiszteletből, talán babonából, visszautasította a koszorút. Elővették tehát a kockákat. Elsőnek a házigazda dobott a kockavető edényből, aki Herkulest vetett. Aztán Akté került sorra. Az ő kockái szekeret mutattak. Végül a római jött: látható nyugtalansággal vette az edényt a kezébe, sokáig rázogatta, majd remegve fordította az asztalra, és örömmel fölujjongott, mikor látta az eredményt. Vénuszt dobott, mely azt eredményezte, hogy ő lett a nyertes fél.

– Látod, Sporus – kiáltott fel latinul –, az istenek mellénk szegődtek, s Jupiter nem felejt el, hogy fajomnak főistene. Herkules, kocsi és Vénusz! Kell-e ennél szerencsésebb összetalálkozása a jó jeleknek az olyan ember számára, aki a birkózás, a kocsiverseny, és a dalmokverseny díjára pályázik!? És különben is, az utóbbi nem kettős diadalt ígér-e nekem?

– Szerencsés napon születted – felelt a rabszolga –, rád sütött a nap, még mielőtt lábad a földet érintette volna. Ezúttal is, mint mindig, győzedelmeskedni fogsz versenytársaid felett.

– Ó, pedig volt idő – szólalt meg az idegen nyelven nagyot sóhajtván az öreg Amikles –, mikor Görögország hozzád méltó ellenfeleket állíthatott volna veled szembe a versenyen. Hol vannak azok az idők, mikor a krotoni Milont

hat ízben koszorúzták meg a pythiani versenyeken, mikor az athéni Alkibiades hat kocsit küldött az olimpiai versenyekre, és négy díjat nyert? Görögország szabadságával együtt elvesztette művészetét és erejét, s Róma Cicero óta hozzánk küldi fiait, hogy elvigyék előlünk a pálmát. Oltalmazzon meg Jupiter, akitől származtatod magadat, fiatalember. Ha már honfitársaim nem nyerhetik el a koszorút, legalább vendégemnek jusson e szerencse. Örülnék neki. Hozd csak a virágkoszorút, lányom, addig is, amíg a babérkoszorú száll a fejére.

Akté távozott, de csakhamar visszatért egy myrtuszból és sáfrányból font koszorúval. Ezt Luciusnak szánta, atyjának repkénykoszorút, magának pedig liliomokból és rózsákból készült koszorút hozott. E koszorúkon kívül egy fiatal rabszolga nagyobb koszorúkat is hozott, melyeket a vendégek a nyakukba akasztottak. Akté az ágy jobb oldalán foglalt helyet, Lucius a díszhelyre heveredett, az aggastyán pedig leánya és vendége közé állva, itallal áldozott és imádkozott az istenekhez, majd ő is ledőlt az ágyra, miközben így szólt Luciusához:

– Amint látod, fiam, betartottuk a szabályokat. A vendégek száma ugyanis – így írja elő egyik költőnk – ne legyen kevesebb a gráciáknál, de ne is legyen több a múzsáknál. Rabszolgák, jöjjön az első fogás.

Dúsan megrakott tálat hoztak be, s a szolgák készen állottak, hogy az első intésre engedelmeskedjenek. Sporus ura lába elé heveredett le, felé fordítva hosszú haját, hogy kezét beletörülhesse. A scissor megkezdte az ételek feldarabolását.

A második fogásnál, mikor a vendégek étvágya már csillapult, az aggastyán jobban szemügyre vette Luciust, s egy darabig az öregemberek jóságos tekintetével nézte a szép

ifjút, akinek szőke haja és aranyszőke szakálla különös kifejezést kölcsönzött.

– Rómából jössz? – kérdezte tőle.

– Igen, atyám – felelte Lucius.

– Egyenesen?

– Ostiában szállottam hajóra.

– Az istenek még mindig kegyelik és óvják a felséges császárt és anyját?

– Még mindig.

– Készül-e a császár új háborúra?

– Ez idő szerint egy nép sem lázong. A császár, a világ ura ápolja a békét, melyben virágoznak a művészetek. Janus templomát becsukatta, s maga is lantot ragadott, hogy hálát adjon az Istennek.

– S nem fél attól, hogy míg ő dalol, mások uralkodnak helyette?

– Hát Görögországban is azt hiszik, hogy a császár gyermekbáb? – kérdezte Lucius, összeráncolva homlokát.

– Azt nem, de attól igenis tartanak, hogy sokáig tart, míg férfi lesz belőle.

– Én úgy tudom, hogy Britannicus temetésén fölvette a férfitógát.

– Britannicust már rég halálra ítélte Agrippina.

– Igen, de a császár ölte meg. Erről én kezeskedem, igaz-e Sporus?

A rabszolga nevetve pillantott fel.

– Megölte fivérét? – kérde elszörnyedve Akté.

– Végrehajtotta az ítéletet, amelyet az anya mondott ki fia fejére. Ha még nem tudnád, leánykám, hallgasd meg atyádat, aki járatosnak látszik ezekben a dolgokban. Messalina egy katonát bízott meg azzal, hogy ölje meg bölcsőjében Nérót. A katona már szűrni akart, de abban a

pillanatban két kígyó bújt elő a gyermek bölcsőjéből, mire a centurio hanyatthomlok elmenekült...

– Nem, nem atyám, Néró nem ostoba, mint Claudius, nem bolond, mint Caligula, nem gyáva, mint Tiberius, és nem pojáca, mint Augustus.

– Ne káromold az isteneket – szólt az aggastyán ijedten.

– Herkulesre, furcsa istenek – kiáltott Lucius. – Furcsa isten Octavius, aki félt a hidegtől, a melegtől és a mennydörgéstől, aki Apollóniából jött, s mikor bemutatkozott Caesar öreg légiói előtt, sántított, mint Vulcan. Furcsa isten, akinek úgy remegett a keze, hogy sokszor a tollat sem bírta el. Aki sose mert császárként fellépni, s halálos ágyán aziránt érdeklődött, hogy jól játszotta-e szerepét. Furcsa isten az a Tiberius capreusi Olympusával, melyet nem mert elhagyni. Ott ült, mint a tengeri rabló lehorgonyzott gályáján, jobbán Trasyllusszal, aki lelkét s balján Karyklesszel, aki testét gondozta. A világ ura volt. Kibonthatta volna szárnyait, mint a sas, de ő barlang mélyében húzódott meg, mint a bagoly! Furcsa isten Caligula, akinek bájital zavarta meg elméjét s aki Xerxesnek képzelte magát, mert hidat veretett Puzzola és Baia között, s azt hitte, hogy olyan hatalmas, mint Jupiter, mert a mennydörgés hangját utánozta azzal, hogy bronzkocsikat hajtatott keresztül egy bronzhídon. Aki azt hitte magáról, hogy a hold vőlegénye, s akit Cherea és Sabinus néhány kardcsapással a mennybe küldtek, hogy tartsa meg hát az esküvőt! Furcsa isten Claudius, akit egy kárpit mögött találtak meg, mikor a trónon keresték, aki négy feleségének rabszolgája és játékszere volt. Hiszen maga írta alá feleségének és Messalinának házasságát Siliusszal, egy fölszabadított rabszolgával. Furcsa isten, akinek reszketett a térde járás közben, nyálazott a szája, ha beszélt, aki dadogott,

és akinek reszketett a feje! Furcsa isten, akit mindenki megvetett, akitől senki sem félt, s aki gombamérgezésben halt meg. Halotus szedte, Agrippina tisztogatta és Locusta fűszerezte! Bizony, furcsa istenek, és jól nézhetnek ki az Olympuson, a buzogányos Herkules, a versenyhajtó Castor és a lantos Apolló oldalán.

Néhány pillanatra kínos csönd támadt e kíméletlen és szentségtörő kirohanás után. Amikles és lánya csodálkozva nézték vendégüket, s a megszakadt beszélgetés még meg sem indult, mikor egy rabszolga lépett be, Caius Lentulus proconsul izenetét hozva. Az aggastyán megkérdezte a rabszolgától, neki szól-e az izenet, vagy vendégének. A rabszolga nem tudta megmondani. Beszólították a lictort.

– Az idegen miatt jött. A proconsul értesült a gálya érkezéséről, s azt is megtudta, hogy a gálya ura pályázni akar a jutalomdíjra. Felszólította tehát, hogy jegyezze elő magát a prefectusi palotában, s jelentse be, hogy a három díj közül melyikre óhajt pályázni. Az aggastyán és lánya fogadták a proconsul küldöncét, míg Lucius fekvé maradt.

Mikor a lictor beszédét befejezte, Lucius egy viasszal bevont, elefántcsont lapocskát vett elő, néhány sort írt rá íróvesszejével, s gyűrűje foglatát belenyomva, átadta válaszát a lictornak, hogy továbbítsa Lentulushoz. A lictor meghökkent és tétovázott, de Lucius parancsoló kézmozdulatára meghajolt, és távozott. Lucius tapsolt rabszolgájának, majd átnyújtotta neki serlegét, hogy töltse meg borral. Ivott a házigazdának és lányának egészségére, a maradékot pedig Sporusnak adta.

– Fiatalember – szólt az aggastyán megtörve a csendet –, rómainak mondod magadat, de aligha vagy az. Ha csakugyan a császári városban élnél, bizonyára megtanultad volna, hogy engedelmeskedned kell annak, amit a császár képviselője

parancsol. A proconsul itt éppoly föltétlen úr, mint Claudius Néró Rómában.

– Hát elfelejtetted, hogy az étkezés elején az istenek egyenlővé tettek a császárral engemet? Hiszen én vagyok a lakoma királya! S hol láttad azt, hogy egy király leszálljon trónjáról, és egy proconsul rendeletének engedelmeskedjék?

– Ellene szegültél? – kérdezte ijedten Akté.

– Ó, nem, csak azt írtam neki, hogy ha tudni akarja, ki vagyok s miért jöttem Korinthusba, jöjjön ide és kérdezze meg tőlem.

– S gondolod, hogy eljön? – kérdezte az aggastyán.

– Bizonyos vagyok benne – felelte Lucius.

– Ide, az én házamba?

– Hallod? – kérde Lucius.

– Mi az?

– Már zörget is az ajtón. Hallom a vesszőkötegek zaját. Nyiss ajtót, atyám, és hagyj bennünket magunkra.

Az aggastyán és leánya csodálkozva mentek ajtót nyitni. Lucius fekvé maradt.

Az ifjú nem csalódott. Lentulus személyesen jött el, és verejtékes homloka elárulta, mily sietve tett eleget az idegen megbízásának. Kifulladt, nyugtalan hangon kérdezte, hol van a nemes Lucius, s mihelyt megmutatták neki szobáját, levetette tógáját, belépett a tricliniumba, melynek ajtaja nyomban bezárult mögötte. Az ajtó előtt lictorok álltak őrt.

Senki sem tudta meg, hogy mi történt a találkozás alkalmával. A proconsul csak egy negyed óra múlva távozott, Lucius pedig csatlakozott az oszlopcsarnokban Amikleshez és lányához, ahol azok sétáltak. Arca nyugodt volt és derült.

– Atyám – mondta –, szép este van, nem kísérnéd el vendégedet a fellegvárba, ahonnan, hallom, gyönyörű kilátás nyílik a vidékre. Meg arra is kíváncsi vagyok, hogy

teljesítették-e a császár parancsát, aki, mikor értesült arról, hogy Korinthusban versenyjátékok lesznek, visszaküldötte a régi Vénusz-szobrot, hogy az istennő kedvezzen a rómaiaknak, akik versenyeznek a pályadíjért.

– Sajnos, fiam – felelte Amikles –, én már öreg vagyok ahhoz, hogy fölmenjek veled a hegyre, de itt van Akté, aki könnyű járású, mint a nympa, ő majd elkísér.

– Köszönöm, atyám – felelte Lucius –, nem mertem kérni tőled ezt a kegyet, nehogy féltékennyé tegyem Vénuszt, és bosszút álljon rajtam leányod szépsége miatt. De te felajánlottad, s nekem lesz annyi bátorságom, hogy elfogadjam ajánlatodat.

Akté pirulva mosolygott, s atyja intésére elszaladt fátyláért, mely oly tiszteletteljessé tette külsejét, mint valami római matrónának.

– Talán fogadalmat tett nővérem – kérde Lucius –, vagy tudtomon kívül Minerva, Diana vagy éppen Vesta papnője?

– Nem, fiam – szólt az aggastyán Luciusba karolva, s félrevonva kissé. – De amint tudod, Korinthus a kéjlányok városa. Ők Xerxes betörése idején közbenjárásukkal megmentették a várost, s ennek emlékére egy festményen örökítettük meg, mint ahogy az athéniak megfestették vezéreik arcképét a marathoni ütközet után. Azóta is félünk állandóan, hogy kifogyunk belőlük, s pénzért hozatjuk őket Bizáncból, a görög szigettengerről, sőt még Szicíliából is. Födetlen arcukról és keblükről ismered meg őket. Akté nem Minerva, nem Diana, nem Vesta papnője, nyugodj meg. Csak attól tart, hogy Vénusz papnőjének nézhetnek.

Majd hangosabban folytatta:

– Menjetek, gyermekeim... Eredj, lányom – mondta az aggastyán –, s mutasd meg vendégünknek a domb tetejéről a régi görög világ nevezetességeit. A rabszolga egyetlen emléke,

amit ura nem tud elrabolni tőle, annak az időnek a képe, amikor még szabad volt.

Lucius és Akté útnak indultak, és csakhamar érkeztek az északi kapu elé, ahonnan a fellegvár felé húzódó útra kanyarodtak. Noha madártávlatból tekintve a fellegvár alig látszott ötszáz lépésnyire a várostól, az út olyan kanyargós volt, hogy csaknem egy óra hosszát tartott. Kétszer állt meg Akté útközben. Egyszer, hogy megmutassa Luciusnak Medea gyermekeinek sírját, másodszor, hogy megmutassa neki azt a helyet, ahol Bellerophon átvette Minerva kezéből a Pegazust. Végre megérkeztek a fellegvár felé, s a templom bejárata előtt Lucius felismerte Vénusz szobrát, ragyogó fegyverzetében, jobbfelől a Szerelem, balfelől a Nap szobrával, melyet a korinthusiak legelőbb imádtak isten gyanánt. Lucius leborult és imádkozott. Imája végeztével rátértek arra az ösvényre, amely a szent ligeten keresztül a dombtetőre vitt. Gyönyörű este volt, az ég derült, a tenger csöndes. A korinthusi lány ment elől, mint valamikor Vénusz Aeneas előtt a Karthagóba vezető úton. Lucius mindenütt nyomában járt, oly közel hozzá, hogy hajának illatát érezte. Akté olykor-olykor visszatekintett, s minthogy már kívül voltak a városon, hátravetette fátyolát. Lucius majdhogyan el nem nyelte izzó pillantásával a bájos arcot, amely a mozgás következtében kipirult, s a lánynak a lenge tunikán át pihegő mellét. Minél magasabbra emelkedtek, a látóhatár annál jobban kiszélesült. Végre feljutottak a domb tetejére. Akté megállt egy eperfa alatt, s rátámaszkodva kissé megpihent, hogy lélegzethez jusson.

– Megérkeztünk – fordult Lucius felé. – Nos, hogy tetszik? Van-e olyan szép, mint Nápoly?

A római nem válaszolt. Rátámaszkodott karjával a fa egyik ágára, s ahelyett hogy a kilátásban gyönyörködött

volna, oly szerelmesen pillantott Aktéra, hogy a hajadon elpirult, s hogy zavarát elpalástolja, csevegni kezdett.

– Nézzen kelet felé – mondta. – A szürkület dacára látni Athén fellegvárát és Sunium hegyfokát, amely úgy rajzolódik a tenger kék vizére, mint egy lándzsahegy. Idébb, a Saronicus tenger közepén, az a patkó alakú sziget Salamin. Ott harcolt Aeschilos. Ott verték meg Xerxes seregét. Lejjebb, dél felé, Korinthus irányában, mintegy kétszáz stadiumra tőlünk Nemea erdeje terül el, melyben Herkules oroszlánt ölt, és bőrét diadala emlékéül viselte. Távolabb, ama hegylánc alján, mely megszakítja a látóhatárt, Epidaurus terül el, Aesculap hazája. Mögötte Argos, a királyok királyának földje. Nyugaton, a lebukó nap tüzeiben a sycioni gazdag lapályok mögött, abban a kék ködben, melyben a tenger egybeolvad az éggel, látja-e Samost és Ithakát? Forduljon háttal Korinthusnak, és pillantson észak felé. Itt jobbra tőlünk Cytheron, ide tették Oedipust. Balra Leuctres, ahol Epaminondas megverte a Lakedaemonokat. Szemben velünk Platea, ahol Aristides és Pausanias legyőzték a perzsákat. Amott pedig, középen, az Attikából Etóliába húzódó hegylánc szélén fekszik a fenyőtől, mirtusztól és borostyántól fedett Helikon, s a Parnassus hóval borított két csúcsa, melyek közt a castaliai forrás csörgedez, a múzsák forrása, melynek vizétől költői ihletet nyernek, akik belőle isznak...

– Igen – szólt Lucius –, hazád a nagy emlékek földje. Sajnos, nem minden gyermeke őrzi meg olyan vallásos érzéssel, mint te, leányka. De vigasztalódj. Habár Görögország hatalmánál fogva nem királynő többé, megmarad mindig szépségkirálynőjének, márpedig ez a királyság a legédesebb és a leghatalmasabb.

Akté fátylához kapott, de Lucius gyöngéden megfogta kezét. Akté megremegett, és nem mert ellenkezni. Pillantása

elhomályosult, lába remegett, úgyhogy az eperfa törzséhez kellett támaszkodnia.

Csodás szürkület volt a nappal és az éjszaka között. Az alkony elborította az ég keleti oldalát, eltakarta a szigettengert és Attikát. A másik oldalon tűzfényben úszott az ióni tenger, amelytől az eget csak a nap aranyos felhőben úszó korongja választotta el, mely kohóban izzó pajzshoz hasonlóan, alsó szélével most merült el a tenger vizében. Még idehallatszott, mint valami méhkas zsongása, a város zshivaja. Egymás után halkult el a völgy és a hegy lármája. Csak egy pásztor éneke hangzott fel olykor-olykor Kytheron felől, vagy egy matróz kiáltása a krissai öbölből, vagy a szabad tengerről, amint a part felé tart, avagy már hozza bárkáját a homokban. Már zúgott az éji bogár a fűben, s a szentjánosbogárkák, mint láthatatlan tűzhely szikrái, csillogva úszkáltak az est langyos levegőjében. Mintha a napi munkában elfáradt természet lassankint álomba merült volna... Néhány pillanat múlva elül minden földi nesz, nehogy zavarja fenséges nyugalmában.

E vallásos hangulat hatása alatt Lucius és Akté is csendben figyeltek, mikor a lechei kikötő felől oly különös kiáltás hangzott, hogy Akté összerezzent. Lucius hirtelen gályája felé pillantott, mely aranyos kagylóhoz hasonlóan ott ringatózott a part mellett. Ösztönszerű félelemtől űzve Akté már indulni akar vissza a városba, de Lucius nem engedte. Akté szó nélkül engedelmeskedett, mintha valami felsőbb erőnek engedne, ismét a fához, azaz helyesebben Lucius karjához támaszkodott, amellyel a derekát észrevétlenül körülfogta. Fejét hátrahajtva, félig lehunyva szemét, mosolygó arccal nézett föl az ég felé. Lucius megbűvölten szemlélte az önfeledt leányt, s noha Akté is érezte Lucius rátapadó tekintetét, nem volt annyi ereje, hogy kiszakítsa

magát karjaiból. Most egy második, még félelmetesebb ordítás hangzott föl valahonnan a közelből. A félig elalélt Akté magához tért.

– Meneküljünk, Lucius – kiáltott fel ijedten –, meneküljünk innen! Valami vadállat bujkál a közelben. Meneküljünk! Csak a szent berken kell áthaladnunk, s nyomban elérjük Vénusz templomát, vagy a fellegvárat. Jer, Lucius, siessünk!

Lucius azonban csak mosolygott.

– Hát Akté akkor is fél, ha én vagyok mellette? – mondta. – Úgy érzem, hogy Akté kedvéért szembeszállnék mindazokkal a szörnyetegekkel, amelyekkel Theseus, Herkules és Kadmos megbirkózott.

– De tudod-e, miféle hang volt ez? – kérde remegve a leánya.

– Hogyne tudnám – felelte nevetve Lucius. – Tigrisordítás.

– Jupiter! – kiáltott fel Akté, Lucius karjaiba vetve magát. – Jupiter, oltalmazz meg minket!

Harmadszor hangzott fel a rémes hang, de közelebből és még fenyegetőbbben. Lucius csaknem hasonló hanggal válaszolt. Egy nőstény tigris ugrott elő a szent berekből, megtorpant, és hátulsó lábain felegyenesedve, mintegy az utat kereste. Lucius egyet fütyyentett, mire a tigris áttörve a mirtusz- és leánderbozóton, mint a vadászeb, örömeiben vinnyogva rohant feléje. Lucius hirtelen úgy érezte, hogy a korinthusi leány a karjára nehezedik. Az ijedségtől félholtra ájult és hátrahanyatlott.

Mire magához tért, Lucius karjában találta magát, a tigris pedig a földön hevert és hízelkedve fektette iszonyatos fejét Lucius térdeire, szemei pedig ragyogtak, mint karbunkulus. Láttára Akté részint félelemből, részint

szégyenből újra kedvese nyakába vetette magát, kezével leoldozott öve felé nyúlva, mely most mellette hevert a földön.

Lucius, látva ezt a szemérmes mozdulatot, leoldozta a tigris nyakát átfogó, tömör aranyövet, amelyen még ott lógott a lánc egy szeme, amelyet a tigris elszakított, s azt Akté karcsú, hajlékony dereka köré csatolta, az övet pedig, melyet lopva leoldott Akté derekáról, felemelte a földről, s egyik végét a tigris nyaka köré kötötte, másik végét pedig Akté remegő kezébe adta. Aztán felkeltek, és szótlanul megindultak a város felé. Akté egyik kezével Lucius vállára támaszkodott, másik kezével pedig szalagon vezette a megláncolt és engedelmes tigrist, amelytől az imént annyira megijedt.

A város kapujánál találkoztak azzal a nubiai rabszolgával, akinek Phoebére kellett volna ügyelnie. A rabszolga a mezőkig követte a tigrist, s éppen akkor tévesztette szem elől, mikor az állat megtalálta gazdája lába nyomát, s a fellegvár felé rohant. Mikor a rabszolga megpillantotta Luciust, térdre vetette magát, s fejét meghajtva várta megérdemelt büntetését. Lucius azonban sokkal boldogabb volt ebben a pillanatban, semhogy kegyetlen tudott volna lenni. Különben is Akté összetett kezekkel kérte.

– Kelj fel, Libicus – mondta Lucius. – Ezúttal megbocsátok neked. De jövőre jobban ügyelj Phoebére. Te vagy az oka annak, hogy ez a szép nimfa csaknem halálra ijedt. Most pedig Ariadném, add át a tigrist őrzőjének. Ilyen állatokat fogatok az aranyból és elefántcsontból készült kocsi elé, hogy körülhordozzalak benne a nép közt, amely imádni fog, mint valami istennőt. Jól van, Phoebe, jól van. Mehetsz...

Csakhogy a tigris nem akart ilyen könnyen megválni gazdájától. Hátulsó két lábára állt, mellső két lábát gazdája

vállára támasztotta, nyelvével körülnyaldosta, örömeiben halkán nyöszörgött.

– Jól van, jól van, Phoebe – mondotta Lucius halkán. – Nemes állat vagy. Mihelyt hazatérünk Rómába, felfalhatsz egy szép keresztény rabszolganőt, két gyermekével. Eredj Phoebe, eredj!

A tigris engedelmeskedett, mintha megértette volna a véres ígéretet, s követte Libicust, de azért még sokszor visszafordította fejét gazdája felé. Csak mikor Lucius s a sápadt, remegő Akté eltűnt a város kapuja mögött, szánta rá magát a tigris arra, hogy ellenkezés nélkül bemenjen aranyozott ketrecébe, amely a hajó fedélzetén várta.

Amikles házának előcsarnokában Luciust egy házi rabszolga várta, hogy a szobájába vezesse. Lucius megszorította Akté kezét, s követte a rabszolgát, aki lámpával világított előtte.

Akté, szokásához híven, fölkereste atyját, hogy homlokán csókolja. Az aggastyán halványnak és izgatottnak látta lányát, s megkérdezte tőle, hogy mi baja van.

Akté elmondta neki, mint ijedt meg a tigristől, s miként engedelmeskedett a rettenetes Phoebe gazdája parancsainak.

Amikles egy darabig szótlanul elgondolkozott, aztán nyugtalanul megszólalt:

– Ki lehet ez az ember, aki tigrisekkel játszik, a prokonzulnak parancsokat osztogat s káromolja az isteneket?

Akté atyja homlokához érintette fagyos és halvány ajkait, de alig merte megcsókolni az aggastyán ősz hajszárait. Visszavonult szobájába, és tehetetlen kábulatában – nem tudva, hogy ami vele történt, álom volt-e vagy valóság – végigtapogatta magát, hogy meggyőződjék arról, vajon csakugyan ébren van-e. Akkor aztán megakadt keze azon az aranypánton, amely most a szúziesség övét pótolta. A

lámpához közeledett, azokat a szavakat olvasta az övön,
amelyek az ő gondolatát is kifejezték.
„Luciusé vagyok.”

III.

Az éjszaka áldozatokkal telt el. A templomokat virágfüzérékkel díszítették fel, akárcsak a nagy nemzeti ünnepek alkalmával. Alighogy elvégezték a szokásos szertartásokat, a tömeg kora hajnalban tódult a játéktér felé. Nagy volt az érdeklődés a versenyek iránt, amelyek Görögország régi szép napjait juttatták az emberek emlékezetébe.

Amikles a nyolc választott bíró egyike volt, s ennek megfelelően fenntartott helye a prokonzul helyével szemközt volt kijelölve. Épp akkor érkezett meg, amikor a játékok megkezdődtek. A bejárat előtt Sporusszal találkozott, aki a gazdáját kereste, akit azonban az ajtónállók nem akartak bebocsátani, mert fehér arcbőre, finom kezei és könnyed, simulékony járása miatt leánynak nézték. A versenyek idejére felújítottak egy régi törvényt, amelynek értelmében azokat az asszonyokat, akik végignézik az olyan versenygyakorlatokat és mérkőzéseket, amelyeken az atléták meztelenül vesznek részt, egy szikláról a mélységbe taszítják. Az aggastyán jótállt Sporusért, mire bebocsátották, hogy felkeresse gazdáját.

A játéktér nyüzsgött, mint a méhkas. A lépcsőzetesen emelkedő padokon szorongtak a nézők. A nézőtéren minden talpalatnyi hely el volt foglalva. A kijáratokat valóságos emberfal zárta el. Az épület magas körfalait az alsóbbrendű néposztály szállta meg, akik egymást támogatták, s az aranyozott faoszlopokba kapaszkodtak, amelyek tíz-tíz lábnyi távolságban a kifeszített velariumot tartották. S még mindig ott tolongtak és méhek módjára zümmögtek a hatalmas

alkotmány kapui előtt a későn jövők. A csarnok nemcsak Korinthus összes lakosságát, de az egész világ kiküldött képviselőit is, akik az ünnepségre érkeztek a városba, befogadta magába. A nők a kapuk körül ácsorogtak, s a város falait szállták meg, várták, hogy kihirdessék a győztes nevét.

Alighogy Amikles elfoglalta helyét a már teljes számban egybegyűlt bírák sorában, a prokonzul szólásra emelkedett, és Néró Caesar, Róma császára s a világ ura nevében megnyitotta a játékokat. Hangos üdvívalgások és lelkes tapsok fogadták a szavait, és minden szem az oszlopsorok felé irányult, ahol a versenyzők vártak. Hét ifjú lépett ki a sorból, és tartott a prokonzul páholya felé. Közülük csak kettő volt korinthusi. Egy thébai, egy sirakuzai, egy sibarita és két római volt a többi.

A két korinthusi ifjú ikertestvér volt. Kart karba öltve léptek a porondra, hasonló színű és szabású tunikában. Arcra, termetre s mozdulatra úgy hasonlítottak egymáshoz, hogy a cirkusz megtapsolta őket. A thébai pásztor volt, aki nyáját a Kytheron hegyén legeltette, s egyszer medve támadta meg. Ő fegyver nélkül lévén, pusztá kézzel vetette magát szörnyű ellenfelére, s mérkőzés közben megfojtotta a medvét. E győzelem emlékére a pásztor vállán hordta a medve bőrét, s a sisakul szolgált medvefej fehér fogai élesen elütöttek az ifjú napbarnított arcától.

A sirakuzai ifjú szintén tanújelét adta nagy erejének. Egy napon honfitársai áldozatot mutattak be Jupiternek. A bika azonban, melyet az áldozó pap csak könnyen sebzett meg, virág- és szalagdíszében a tömeg közé rohant, és többeket elgázolt, mikor a sirakuzai elkapta szarvait, és egyetlen kanyarintással oldalára fektette a bikát, s mint egy letepert atlétát, maga alá szorította, míg egy katona odasietett s torkába szúrta kardját.

A sibarita ifjú pedig nem is volt tudatában testi erejének, s csak különös véletlen folytán eszmélt rá. Bíborágyon heverészett dúsán megrakott asztal körül barátaival, mikor egyszerre csak ijedt kiáltásokat hallott. Két meg-bokrosodott ló magával ragadott egy kocsit, mely már majdnem széttört az utca kanyarodójánál. A kocsiban kedvese ült. Az ifjú kiugrott az ablakon, megragadta a kocsi hátulját, olyan erővel, hogy a lovak ágaskodni kezdtek, egyikük hanyatt vágódott, s a fiatalember karjaiba emelte ájult, de sértetlen kedvesét.

A két római közül az egyik hivatásos atléta volt, ki már nagy hírré tett szert. A másik Lucius.

A bírák hét papírszeletet dobtak az urnába. Kettő A, kettő B, kettő C, a hetedik D betűvel volt megjelölve. Ily módon, a sorshúzás útján három pár alakult, míg a hetediknek a győzőkkel kellett megmérkőzni. A prokonzul maga keverte össze a papírszeleteket, mire a hét atléta előlépett, sorsot húztak, és cédulájukat átadták a játékvezetőnek, aki egyenként bontotta fel és osztályozta azokat. A véletlen úgy akarta, hogy a két korinthusinak jusson az A cédula, a thébai és a siracusai húzta a B-t, a sibarita és a római atléta pedig a C-t. A D betű Luciusra maradt.

Az atléták, akik ekkor még nem tudhatták, hogy milyen sorrendben kerül rájuk a mérkőzés, levetkőztek, Lucius kivételével, aki fenn tartotta köpenyét, hiszen utoljára kellett kilépnie a porondra. A prokonzul a két A betűs versenyzőt szólította elő. A két testvér kilépett az oszlopcsarnokból. Szemben álltak egymással, és csodálkozásukban felkiáltottak, mire a nézőközönségen is végigfutott a csodálkozás moraja. Egy darabig mozdulatlanul és habozva szemlélték egymást. Ez a jelenet azonban csak egy pillanatig tartott, aztán a két testvér egymás karjaiba borult. Az amfiteátrum egész

közönsége hatalmas tapsviharban tört ki, így adván tetszésének kifejezést a testvéri szeretet láttára, mire a két szép ifjú mosolyogva visszavonult, átengedvén a teret versenytársaiknak, ők pedig Castor és Pollux módjára, kart karba öltve, leléptek a küzdőtérrel, s szereplőkből egyszerű nézőkké lettek.

Az a pár tehát, amelynek másodízben kellett volna megküzdenie, most első lett. A thébai és a sirakuzai atléta kilépett a küzdőtérré. A medveölő és a bikaszelídítő végigmérte egymást, aztán összerohantak. Egymásba olvadt testük egy pillanat múlva olyan lett, mint valami alaktalan, görcsös fatörzs, a természet furcsa szeszélye, melyet mintha villám tépett volna ki tövestől a földből. A fölvert por miatt néha semmit sem lehetett látni belőlük. Az esélyek mindkét küzdő számára egyenlőknek látszottak, mert hol az egyik, hol a másik került felül. Végre a thébainak sikerült térdét a sirakuzai mellére szorítani, és két kezével oly erővel szorította össze torkát, hogy a sirakuzai atléta kénytelen volt felemelni kezét megadása jeléül. Lelkes tapsvihar, mely mutatta, mennyire lelkesednek a görögök a versenyjátékért, fogadta az első küzdelem eredményét. És ez a tapsvihar háromszor is megisméltődött, mialatt a győző elfoglalta helyét a prokonzul páholya alatt, ellenfele pedig szégyenkezve vonult vissza az oszlopcsarnokba, ahonnan már jött a harmadik pár, a sibarita és a római atléta.

Levetkőztek és a rabszolgák olajjal dörzsölték tagjaikat. Érdekes látvány volt e két tökéletesen ellentétes férfi. Mindketten az ókor legszebb embertípusát képviselték, egyik Herkules, a másik Antinous. A római atléta rövidre nyírt hajával, napbarnított, izmos tagjaival, a sibarita hosszú, csigázó fürtjeivel és fehér, gömbölyded idomaival. A görögök, a testi szépség rajongó tisztelői, az idomok áhítatos elemzői,

minden tökéletesség mesterei, csodálkozva suttogtak, mire a két atléta önérzetesen nézett szét. Gőgös tekintetük összevillant, s meg sem várva az előkészítések befejezését, kitépték magukat a rabszolgák kezei közül, és egymásnak rohantak.

Három– vagy néglépésnyi távolságból ismét figyelmesen végignézték egymást, s kétségkívül méltó ellenfelet láttak egymásban, mert az egyik bizalmatlanul, a másik ravaszul nézett ellenfelére. Végül ugyanabban a pillanatban mindketten megragadták egymás karját, összenyomták homlokukat, s tülekedő bikák módjára azzal próbálták ki erejüket, hogy vajon melyikük tudja a másikat helyéből kimozdítani. De mindketten szilárdan álltak, mint két szobor, melyről csak az izmoknak a megszakadásig feszülő duzzadása árulta el, hogy élet van bennük. Néhány pillanatnyi mozdulatlanság után mindketten hátra léptek, megrázták verejtéktől gyöngyöző fejüket, és nagyokat fújtak, mint a mélységről a víz felszínére emelkedő bűvárok.

Ez a kis pihenő rövid ideig tartott. A két ellenfél ismét egymásra rohant, de most már egymás testét ragadták meg. Lehet, hogy a sibarita nem ismerte a birkózás e módját, vagy talán erejében bízva azt az előnyt adta ellenfelének, hogy az a karjai alatt foghatta át testét. A római atléta nyomban fel is kapta és felemelte a földről. De a sibarita súlya alatt meggörnyedt, három lépést tántorodott hátra, s e pillanatban a sibarita lába földet ért. A sibarita erőre kapott, és a megingott római atléta alája került. De alig érintette teste a földet, a római szinte természetfeletti erővel és fürgeséggel talpra szökkent, mégpedig egy pillanattal előbb, mint ellenfele.

Nem volt sem győztes, sem vesztes. A két ellenfél újból kezdte a mérkőzést, új lendülettel. Halálos csendben

figyelték őket. Mint hogyha az a harmincezer néző is kővé meredt volna, mint a lépcső, amelyen helyet foglaltak. Csak olykor röppent el egy-egy elfojtott moraj, mikor a szerencse egyik vagy másik küzdőfél mellé szegődött. Ilyenkor halk nesz futott végig a tömeg sorain, mint amikor a búzatáblát himbálja gyenge szél. Végre másodszor is megbotlottak a küzdők, és a porondra zuhantak. Ezúttal azonban a római atléta került fölülr. Magában véve ez csak gyenge előny lett volna, ha erején kívül nem rendelkezik a testi ügyesség minden fogásával. Csakis ennek köszönhető, hogy a sibaritát le tudta szorítani abba a helyzetbe, amelyből ő maga az imént oly könnyen került ki. Mint a kígyó, amely előbb megfojtja és összemorzsolja áldozatát, mielőtt lenyelné, úgy összeszorította combjaival és karjaival ellenfele lábait és karjait, hogy az meg sem bírta moccani. Aztán homlokát homlokához szorítva kényszerítette arra, hogy tarkójával a földet érintse, amit a bírúk a vereség jelének tekintettek. Hatalmas üdvrivalgás és tapsvihár fogadta az eredményt, amely azonban a sibarita atlétának is szólott, noha ő volt a vesztes. De veresége oly közel állt a győzelemhez, hogy senkinek sem jutott eszébe lenézni őt ezért. Ezt maga is érezte, tehát pirulás és szégyenkezés nélkül vonult vissza az oszlopcsarnokba. Elvesztette a versenyt, ez volt az egész.

Hátra volt tehát a két győztes és Lucius, aki még nem mérkőzött, s akinek most mind a kettővel össze kellett mérnie erejét. Minden szem Luciust kereste, aki köpenyébe burkolva, egy oszlop mellől nyugodtan és részvétlenül figyelte az előző mérkőzéseket. A közönség csak most vette észre formás, szinte nőies alakját, hosszú szőke haját és aranyszőke szakállát, mely alig hogy eltakarta az arc alsó részét. A tömeg mosolygott e gyenge ellenfél láttára, aki könnyelműen el akarja vitatni a pálmát a medveölő thébaitól

és az ügyes római atlétától. A tömeg sorain végigmorajló zsivajból Lucius kiérezte ezt a véleményt, de figyelemre sem méltatta. Nyugodtan előre lépett és ledobta köpenyét. Most mindenki láthatta szép Apolló-fejét, erős nyakát és hatalmas vállait; s ami a legkülönösebb, hófehér testét, melyet egy cserkeszlány is megirigyelhetett tőle, barna foltok fedték, mint amilyenek a párduc sárgás bundáját tarkítják.

A thébai vidéken pillantott új ellenfelére, de a római atléta szemmel láthatóan meghökkent és néhány lépést hátrált. Ebben a pillanatban megjelent Sporus, s egy kis üvegedénykéből illatos olajat öntött gazdája vállaira, melyet egy bíborronggyal egész testén szétkent. A thébai atléta került először sorra. Ezt türelmetlenné tették Lucius hosszas előkészületei, s előrelépett. Lucius azonban egy parancsoló mozdulattal tudtára adta neki, hogy még nem kész, mire a prokonzul is megszólalt:

– Várjatok egy kicsit.

Lucius teste fénylett az olajtól, s most már csak az volt hátra, hogy szokás szerint meghempergőzzék a küzdőtér porában. Ehelyett azonban Lucius egyik térdével a földet érintette, Sporus pedig egy zsák homokot öntött a vállaira. Az aranyporral kevert homokot a Chysorrhoeas partján gyűjtötték egybe erre a célra. Ez utolsó előkészület után Lucius felemelkedett, kitérte karjait, jeléül annak, hogy kész a küzdelemre.

A thébai elbizakodottan közeledett Lucius felé, aki nyugodtan várta be ellenfelét. De alig érezte vállán ellenfelének durva kezét, félelmetes fény cikázott a szemében, s felordított. Ugyanakkor fél térdre ereszkedett, izmos karjaival átfonta a thébai ifjú oldalát a bordák alatt, s csípő fölé, majd összekulcsolva kezeit ellenfelének háta mögött, hasát mellére szorította, s a másik pillanatban

magasra emelte a kolosszus testét. Ezt oly gyorsan és ügyesen hajtotta végre, hogy a thébainak sem ideje, sem ereje nem maradt a védekezésre, és csak azon vette észre magát, hogy lábai nem érik a földet. Ellenfele feje fölött csapkodott a karjaival, s nem volt mibe megfogódzni. A görögök megismétlődni látták Herkules és Antheus mérkőzését. A thébai Lucius vállába kapaszkodott, és karjait teljes erejével megfeszítve, el akarta szakítani a vaskapcsot, mely fojtogatta, de hiába erőlködött. Hiába szorította kígyó módra lábaival ellenfele derekát, ezúttal Laokoon győzte le a kígyót. Minél jobban erőlködött a thébai, annál szorosabbra fogta Lucius az ölelést, mellyel ellenfelét gúzsba szorította. Mozdulatlanul állt egy helyben, látszólag tétlenül, fejét ellenfele melléhez tapasztva, mintha annak lankadó lélegzetvételét hallgatná, egyre jobban és jobban szorítva össze fokozódó erővel ellenfelét, aki már szemmel láthatóan hörgött és vonaglott. Percekig tartott ez. Előbb halálverejték gyöngyözött a thébai homlokáról testére, lemosván arról a rátapadt port. Aztán arca vörös lett, tüdeje zihált, lábai leoldódtak Lucius testéről, kezei és a feje hátrahanyatlott... Végül orrán, száján kibuggyant a vér. Akkor Lucius széttárta karját, s a thébai, mint élettelen test zuhant a lábai elé.

Egyetlen üdvkiáltás, egyetlen taps sem jutalmazta ezt a győzelmet. A lélegzetét visszafojtott tömeg csendben, némán maradt. Senkinek sem lehetett észrevétele, mert a küzdelem szabályszerűen folyt le, egyetlen ütés nélkül. Lucius szabályszerűen és becsületesen győzte le ellenfelét. De ha nem is nyilvánította tetszését a tömeg, a nézőközönség érdeklődése nagy volt. Amikor pedig a rabszolgák elcipelték a még mindig ájultan heverő thébait, az általános figyelem, mely a jelenetet kísérte, tüstént a római atlétára irányult, aki az előző küzdelemben kifejtett ereje és ügyessége után ítélve,

félelmetes ellenfélnek ígérkezett.

Az általános várakozást azonban csakhamar kínos csalódás váltotta fel. Abban a pillanatban ugyanis, amikor Lucius felkészült a második mérkőzésre, a római atléta tiszteletteljesen közeledett feléje, és egyik térdével a földet érintve felemelte kezét, annak jeléül, hogy legyőzöttnek tekinti magát. Lucius szinte természetesnek találta tettét, és csodálkozás nélkül vette tudomásul a hódolatot. Kezet sem nyújtott ellenfelének, fel sem emelte, hanem ehelyett szétnézett a bámuló tömegben, mintha azt kérdezte volna tőlük, hogy van-e valaki köztük, aki kétségbe meri vonni győzelmét. De senki sem mozdult, senki sem tiltakozott, mire Lucius néma csöndben lépdelt a prokonzul páholya felé, hogy átvegye a feléje nyújtott koszorút. Csak most hangzott fel néhány gyenge taps, de könnyű volt felismerni, hogy ez a helyeslés is Lucius matrózaitól származott. A közérzés, mely a tömegből feléje áradt, nem volt kedvezőtlen Luciusra. De mintha valami babonás félelem lett volna úrrá a nézőközönségen. Az ifjúsággal párosult természetfeletti erő a hőskor csodatetteire emlékeztetett. S noha senki sem fejezte ki gondolatát, mindenki abban a hiszemben volt, hogy félisten szállt le közéjük. A római atléta hódolata, vereségének előzetes beismerése s szolgai meghunyászkodása adott tápot ennek a gondolatnak. S mikor a győző egyik kezével Amikles karjára, másikkal Sporus vállára támaszkodva távozott a cirkusból, az egész tömeg kíváncsian, némán és félelemtől eltelten követte házáig. Ez a tiszteletadás azonban inkább gyászmenethez, mint diadalmenethez hasonlított.

Az asszonyok és a leányok, akik nem nézhették végig a mérkőzést, a város kapujánál várták a győzőt, borostyánágakkal a kezükben. Lucius hiába kereste Aktét a

lányok között, mert bizony ő, akár szégyenből, akár félelemből, távol maradt. Gyorsabban lépdelt, abban a reményben, hogy a korinthusi leány bizonyára a ház kapujánál várja őt, amelybe tegnap kalauzolta. Áthaladt azon a téren, majd azon az utcán, amelyen együtt haladtak, de hiába. Sem koszorú, sem virágfüzér nem díszítette a vendégszerető házat. Lucius átsietett a küszöbön, s az előcsarnokba rohant, maga mögött hagyva házigazdáját. Az előcsarnok üres volt, de a földszintre nyíló ajtón át megpillantotta Aktét, aki Diana szobra előtt térdelt, fehérén és mozdulatlanul, mint a szobor, amelyet átölelt. Lucius óvatosan mögéje került, és Akté fejére tette a diadalkoszorút. Akté felsikoltott és Lucius felé fordult, akinek büszkeségtől ragyogó szeme a földön heverő diadalkoszorúnál is hangosabban hirdette, hogy a kitűzött három jutalom egyikét vendégük nyerte el a görögöktől.

IV.

Másnap kora hajnalban ünnepi díszbe öltözött egész Korinthus. A kocsiversenyek, bár nem a legrégebbi játékok voltak, a legünnepélyesebb keretek között folytak le, az istenek szobrainak jelenlétében. Ezeket a szobrokat éjszaka a város keleti részében, a lechei kapu mellett épült Jupiter-templomban gyűjtötték össze, végighordozva őket az egész városban, hogy onnan szállítsák a cirkuszba, mely éppen ellentétes irányban, a chrisszai kikötővel szemben épült. Délelőtt tíz órakor, vagyis a római időszámítás szerint a nap negyedik órájában indult el a menet. Az első kocsiban Lentulus prokonzul foglalt helyet a győztes öltözetében. Tizenegy-tizenöt éves lovagi származású ifjak követték, bíborpiros és arany nyeregtakaróval díszített pompás paripákon. Utánuk a kocsiverseny díjára pályázó ifjak jöttek, élükön az előző napi versenyek győzteseként Lucius, zöld tunikában, aranyból és elefántcsontokból készült négyfogatú kocsiban, bíborpiros gyeplőszáron hajtva lovait. Fejét nem a diadalkoszorú ékesítette, hanem ragyogó pánt, amilyent festők képzelnek a napisten homlokára. S hogy még hasonlatosabb legyen ehhez az istenhez, szakállába aranyport hintett. Egy thesszaliai görög ifjú jött mögötte sárga tunikában. Szép volt és büszke, mint Achilles, úgy állt négy fekete lótól vont bronzkocsijában. A két utolsó versenyzők egyike athéni ifjú volt, aki Alcibiadestől származtatta magát, a másik egy nap-barnított arcú szíriai. Amaz kék tunikát viselt, s illatos, hosszú haja lobogott a szélben mögötte. Ez perzsa övvel összekötözött fehér ruhát viselt, s mint Izmael fiai, fejét fehér turbánnal csavarta körül, mely olyan ragyogó

tiszta volt, mint a sinai hegy ormát borító hó. Az istenek szobrai előtt szatíroknak és sziréneknek öltözött hárfások és fuvolások csapata lépdelt, akikhez csatlakoztak a tizenkét nagy isten kultuszának alsóbbrendű szolgálói, vállaikon illatszerekkel telt szekrényekkel és edényekkel, s arany- és ezüstserpenyőket himbáltak, amelyekből illatos tömjén áradt. Végül pompás lovaktól vont zárt hintókban jöttek fekvő vagy álló helyzetben az istenek szobrai, lovagok és patrícusok csapatától kísérvé. Ez a menet, melynek a várost széltében-hosszában be kellett járni, képekkel, szobrokkal és szőnyegekkel díszített házsorok között haladt végig. Amikles háza elé érve Lucius arrafelé fordult, hogy Aktét lássa. Egy bíborpiros szőnyeg mögött, mely a ház homlokzatát díszítette, meg is pillantotta a félénk, piruló korinthusi leányt, kinek fejét az a koszorú díszítette, amelyet tegnap este lábai elé rakott.

Akté meglepetésében elbújt a függöny mögé, de azért rejtekhelyéről is meghallotta Lucius szavait:

– Jer elibém, ha visszatérek, szép úrnóm, s én kicserélem borostyánkoszorúdat aranykoszorúval.

Déltájban érkezett a menet a cirkusz elé. Kétezer láb hosszú és nyolcszáz láb széles, hatalmas épület volt ez. Hat láb magas fal osztotta két részre, mely egész hosszában végigérte, s csak éppen annyi helyet hagyott szabadon a két végén, hogy négy kocsi egymás mellett behajthatott rajta. Ez volt az úgynevezett spina, amelyet egész szélességében oltárok, templomok és üres talapzatok díszítettek, amelyeken ez ünnepélyek alkalmából az istenek szobrait helyezték el. A cirkusz egyik végét az istállók, vagyis carceresek foglalták el, a másik végét a lépcsőzetes ülőhelyek. A fal mindkét végén háromszög alakban határoszlop volt felállítva, amelyet megkerülve, a versenyzőnek hétszer kellett körüljárni a

pályát.

A kocsisok, mint láttuk, azoknak a pártoknak az öltözetét hordták, amelyek e pillanatban versengtek egymással Rómában, s minthogy már jó előre nagy fogadások történtek, a versenyfogadók is azoknak az agitátóreseknek a színeit viselték, akikben megjelenésüknél fogva, vagy lovaik kiválóságára és kivívott győzelmeikre való tekintettel legjobban megbíztak. A cirkusz lépcsőzetes nézőtere tehát csaknem egészen megtelt a nézőkkel, akiket az efféle játékok iránt való érdeklődésükön kívül anyagilag is érdekelt az eredmény. Még a nők is részt vettek a fogadásokban, amit övük és fátyoluk színe is elárult, mely egyezett a négy versenyző valamelyikének színeivel. Mikor a menet közeledett, mintha villamosáram futott volna végig a tömegben. A sok emberfej hullámszerűen kezdett, mint a viharos tenger lármás habjai. Alig nyitották ki a kapukat, új kíváncsiak áradata rohanta meg a még szabad helyeket. A beáradó tömeg úgy ostromolta a kőépület falait, mint a tenger dagálya. Pedig a menetet kísérő tömegnek alig egynegyede jutott helyhez, a többieket kiszorították a prokonzul katonái, s ezek azokat a magas pontokat foglalták el, ahonnan beláthattak a cirkusz porondjára. Felmásztak a fákra, a körfalak párkányzatára, s mint élő füzérek fonták körül a közeli házak lapos tetőit.

Mikor mindenki elfoglalta helyét, feltárult a főkapu, s a cirkusz bejárójánál megjelent Lentulus prokonzul, mire a várakozás zajos izgalmát a kíváncsiság mély csöndje váltotta fel. A prokonzul, talán a tegnapi győztes iránti bizalma jeléül, talán Claudius Néró császár iránt való hódolatból, aki Rómában a zöld pártot támogatta, melyhez maga is tartozott, ma bíborruhája helyett zöld tunikát viselt. Lassú menetben végigment a cirkusz porondján, az istenek szobrai előtt.

Legelől a zenészek mentek, akik csak akkor hagytak fel a muzsikával, mikor az istenek szobrait lefektették a pulvinariákra, illetve feltették talapzatukra. Lentulus ezután megadta a jelt, egy darab fehér gyapjuszövetet dobván le a cirkusz porondjára. Ekkor egy Merkurnak öltözött hírnök, aki szőrén ülte meg a lovat, vágatott be az arénába, és lováról lehajolva, felkapta a földről a gyapjúdarabot, s zászló gyanánt lobogtatva azt, körülnyargalta a belső pályát. Mikor az istállók elé érkezett, átdobta a Merkur-botot és a gyapjúdarabot a falon, amely mögött a versenykocsik várakoztak. Erre a jelre az istállók kapui széttárultak, és a négy versenyző kirobogott a pályára.

A versenyzők neveit nyomban kosárba dobták, hogy a sorrendet a sorsra bízzák, nehogy az, aki a spinától legtávolabbra esik, panaszkodhasson, amiért nagyobb kört kell befutnia. Amilyen sorrendben húzták ki a neveket, abban a sorrendben kellett a versenyzőknek felsorakozniuk.

A prokonzul összekeverte az összegöngyölt papírlapokra írt neveket, egymás után húzta ki és olvasta fel őket. Az első név a fehér turbános szíriai ifjúé volt, aki legott odahajtatott a fal mellé, úgy, hogy a kocsi tengelye párhuzamos irányban állott a porondra krétával meghúzott fehér vonallal. A második a két tunikás athéni ifjú lett, aki versenytársa mellé helyezkedett. Harmadiknak a sárga ruhás thessaliali versenyző neve került elő a kosárból. A negyedik helyen következett Lucius, akinek a sors, mintha megirigyelte volna tőle a tegnapi diadalt, a legkedvezőtlenebb helyet jelölte ki. Az utóbb megnevezett két versenyző is elfoglalta helyét, mire rabszolgák siettek a szekerek közé, és a lovak sörényébe a gazdájuk ruhájának színével egyező szalagokat fontak, majd mintha serkenteni akarnák a paripákat, apró zászlókat lengettek előttük. Mások két végén karikával ellátott láncot

feszítettek ki, melynek segélyével a négy quadrigát pontosan egyenes vonalba igazították.

A várakozás izgalmas pillanata volt ez. Megduplázódtak a fogadások, új téteket ajánlottak fel és fogadtak el a fogadók, kusza szavak hangzottak, aztán egyszerre felharsant a trombita. Abban a pillanatban csend támadt. Akik ültek, most elfoglalták helyüket, s az imént háborgó s izgatott hullámmás most elcsendesült, s hasonlatossá lett a tarka virágokkal teleszórt, lejtős rét színéhez. A trombita utolsó hangjára a lánc lehullt, s a paripák száguldva rohannak a négy szekérrel.

Két fordulón már túl vannak, mialatt a versenyzők körülbelül még megtartották eredeti helyüket, de a nézők gyakorlott szeme már meg tudja különböztetni a lovak minőségét. A szíriai ifjú alig bírja fékezni izmos fejű, vékony lábú lovait, melyek a sivatag végeláthatatlan és vad bolyongásaihoz szoktak, s gazdájuk csak türelemmel és hozzáértéssel tudta megszelídíteni és hámba törni őket. Szinte érezhető volt, hogy ha most szabadjára engedné őket, a számum szilajságával, melyet annyiszor megelőztek a Juda-hegy lábától a Holt-tenger partjáiig terjedő sivatagon, rohannának tova. Az athéni Thráciából hozatta lovait. De mint őse, akitől büszkén származtatta magát, gögösen és elpuhultan rabszolgáira bízta, hogy felnevelje őket, s tartani lehetett attól, hogy lovai alighanem bajba sodorják a döntő pillanatban, hiszen keze fogása és hangja szokatlan előttük. Ezzel szemben a thessaliali ifjú mintha csak egy lett volna élisi lovaival, amelyeket maga nevelt és amelyekkel maga gyakorlatozott azon a helyen, ahol a Pheneus és az Enipe között Achilles nevelte lovait. Lucius pedig nyilván rátalált arra a lófajtára, amelyről már Vergilius is megemlékezett. Ezek a mysiai lovak a széltől termékenyülnek meg! S noha az ő lovainak kellett befutniuk a leghosszabb pályát, anélkül

hogy hajszolta vagy visszatartotta volna őket, nyugodtan szabadjára engedte paripáit, akik könnyedén vágattak úgy, mintha ez volna rendes és megszokott járásuk, s meg tudott maradni eredeti helyén, sőt, mintha előnybe is jutott volna.

A harmadik fordulónál még jobban kidomborodtak a tényleges és látszólagos előnyök. Az athéni ifjú két lándzsahossznyira eléje került a thessaliainak, aki vezetett; a szíriai minden erejével visszafogta arabs lovait, s hagyta megelőzni magát, mert biztos volt abban, hogy behozza a veszteségét. Végül Lucius nyugodtan és derűsen, mint az isten, melynek szobrához hasonlított, úgy viselkedett, mintha nem is nagyon érdekelné ez a különös verseny. Mosolygott, és minden mozdulata a jó modor szabályainak tökéletes mintaképe volt.

A negyedik fordulónál egy véletlen eset Luciusra irányította a másik három versenyző figyelmét. Elejtette orrszarvúbőrből készült, dús aranyozású ostorát, aztán nyugodtan megállította szekerét, kiugrott a porondra, az elejtett ostort, melyet eddig mindenki haszontalan eszköznek vélt, felemelte, majd ismét felugrott a kocsijára, de ez alatt az idő alatt mintegy harminc lépésnyi tért veszített. Bármily rövid ideig tartott is a dolog, súlyos csapást jelentett a zöld színre fogadó nézők reményeire és érdekeire. De aggodalmuk nyomban megszűnt, mert Lucius lovai fölé hajolt, és anélkül hogy az ostort használta vagy kézmozdulatokkal serkentette volna őket, mindössze egy sajátságos füttyöt hallatott, mire lovai úgy nekiiramodtak, mintha Pegazus szárnyain repültek volna, és még mielőtt a negyedik forduló véget ért volna, a nézők örömujjongása és tapsolása közepette Lucius ismét régi helyére került.

Az ötödik fordulónál az athéni nem volt ura többé szélvész sebességgel tova rohanó paripáinak. Messze maga

mögött hagyta vetélytársait, de ez a látszólagos előny senkit sem tévesztett meg, még őt magát sem, aki minduntalan hátra-hátra tekintett, s helyzetének előnyeit mindenáron ki akarván aknázni, ahelyett hogy visszatartotta volna lihegő lovait, még jobban hajszolta őket háromnyelű ostorával. Nevükön szólongatta őket, abban bizakodott, hogy mielőtt végképp kifáradnának, oly térelőnyhöz jutnak, melyet versenytársai be nem hozhatnak többé. Különben ő maga is érezte, hogy lovainak nem ura többé, s bár közeledhetett volna a spinához, tehát megrövidíthette volna a befutandó pályát, meg sem kísérelte, mert attól tartott, hogy a határoszlopba ütközik. Megmaradt tehát abban a távolságban, amelyet a sors az indulás pillanatában számára kijelölt.

Már csak két forduló volt hátra, a nézők és a versenyzők izgalma jelezte, hogy közeledik a döntő pillanat. Azok, akik az athéni ifjú kék színeire fogadtak, már szemmel láthatóan nyugtalankodtak, s nem bíztak a pillanatnyi előnyben. Rákiáltottak a versenyzőre, hogy fékezze lovait, de a paripákat még jobban serkentette a lárma, mert kettőzött sebességgel, tajtékozva rohantak tova, s látszott rajtuk, hogy kimerülten fognak összerogyni még a cél előtt.

A szíriai ifjú tulajdonképpen most eresztette meg csak a gyeplőt, s a sivatag szilaj paripái, szabadjára engedve, most kezdték megmutatni, mit tudnak. A thessaliai ifjút egy pillanatra meglepte ez a sebesség, de a másik pillanatban nevéen szólította nemes állatait, és mint a szélvihar rohant a szíriai nyomában. Lucius mindössze megismételte azt a füttyöt, amellyel az imént serkentette lovait, s anélkül hogy különösebb erőlködés látszott volna meg rajtuk, lovai megmaradtak eddigi helyzetükben.

Az athéni észrevette, hogy két versenytársa jobbról és

balról mint a szélvész száguld el mellette. Tudta, hogy elvesztette a játszmat, ha kocsija és a spina közt annyi helyet hagy szabadon, hogy ott egy kocsi elférjen. Tehát még idejében közelebb került a falhoz, hogy elzárja a szíriai elől az utat. A szíriai ifjú jobbra kormányozta lovait, hogy az athéni és a thessaliai ifjú közt törhessen előre. Ámde szűk volt a hely. Gyors pillantással megállapította, hogy a thessaliai szekere könnyebb és kevésbé ellenálló, mint az övé, mire hirtelen ferdén feléje fordult, s kerék kereket érve, eltörte tengelyét, mire a kocsi fölborult, és kocsisa elvágódott a porondon.

Bármily ügyesen hajtotta végre cselét s bármily gyorsan történt az összeütközés és a baleset, a szíriai mégiscsak időt vesztett általa, és kissé elmaradt versenytársai mögött. De csakhamar visszanyerte az elvesztett előnyt, s az athéni ifjú azon vette észre magát, hogy két ellenfele, akiket eddig mindig maga mögött hagyott, vele együtt érkeznek a hatodik fordulóba. Még mielőtt ennek az utolsó fordulónak hatodrészét befutotta volna, versenytársai utolérték, sőt, nyomban el is hagyták. A győzelem kérdése most már csak a fehér turbános szíriai és a zöld tunikás Lucius lovain múlott.

És ekkor remek látványnak voltak szemtanúi a nézők. Ennek a nyolc lónak száguldása olyan egyforma volt, mintha egyetlenegy fogatba lettek volna fogva. Viharzó porfelhő takarta el őket, s mint ahogy hallani lehetett a mennydörgést, és látni a villám cikázását, úgy lehetett hallani a kerekek dübörgését, s úgy tört ki a porfelhő közepéből a láng, amelyet a lovak fújtak. A cirkusz egész közönsége talpra ugrott, a versenyfogadók fehér és zöld fátyolt és köpenyt lobogtattak, s még akik a thessaliai ifjú kék és az athéni sárga színére fogadtak, megfélekedtek veszteségükről most, és kiáltásokkal, tapsokkal serkentették a másik két versenyzőt.

Már-már úgy látszott, hogy a szíriaié lesz a győzelem, mert a lovai egy fejhosszal megelőzték ellenfelét, de abban a pillanatban, mintha csak erre várt volna, Lucius egyetlen ostorcsapást mért lovai farára, mely után nyomban kiserkent a vér. A nemes állatok meglepetésükben és fájdalomukban felnyerítettek, aztán, mint a sas, mint a nyíl, mint a villám száguldtak tova a közeli cél felé, s a szíriai kocsit mintegy ötven lépésnyire maguk mögött hagyva, megállapodtak, miután előírás szerint hétszer megkerülték a pályát.

Ámult örömujjongás köszöntötte az eredményt, a csodálkozás az őrjöngésig fokozódott. Az ismeretlen római, aki tegnap a birkózóverseny díját nyerte el, ma pedig a kocsiverseny győztese, nem lehet más, mint maga Theseus, Castor vagy Apolló, aki még egyszer visszatért a földre. Minden bizonnal az istenek kegyeltje volt! Lucius pedig, mint aki megszokta az ilyen diadalokat, könnyedén leugrott a kocsiról, felment a spina tetejére, és ráállott az egyik talapzatra, hogy a nézők mindenünnen kedvükre megbámulhassák. A hírnök kihirdette nevét és győzelmét, Lentulus prokonzul lejött az emelvényről, hogy átnyújtsa neki az idumeai pálmát, s homlokára tegye a bíborszalaggal átkötött, arany- és ezüstlevelekből font koszorút. A nyereségösszeget, melyet aranypénzben, bronzvázában nyújtottak át neki, Lucius azzal adta át a prokonzulnak, hogy ossza szét a város szegény öregjei és árvái között.

Lucius ezután magához intette Sporust, aki fehér galambot tartott a kezében, amelyet reggel Akté galambdúcából vett ki. Lucius bíborpiros szalagot kötött Vénusz kedves madarának nyaka köré, két aranylevelet erősített rá, és elengedte győzelmének hírnökét, amely széleseben röppent fel s tartott egyenesen Amikles háza felé.

V.

Luciusnak egymást követő két győzelme s azok a furcsa körülmények, amelyek közt történtek, mély benyomást tettek minden egyes néző lelkére. Görögország valaha az istenek kedvelt földje volt. Az Olympusról számúzótt Apolló itt pásztorkodott, itt őrizte Thessalia királyának, Admetosnak nyáját. A habokból született Vénuszt a tritonok a szomszédos parthoz kísérték, Délosra, s bár az egész világ felett rendelkezhetett, Knidost, Paphost, Idáliát és Cyterét tisztelte meg azzal, hogy imádják. Végül az árkádiaiak a krétaiakkal versenyezve afölött, vajon melyikük hazájából származik az istenek atyja, azt állítják, hogy Jupiter a Lyceum hegyén született, s még ha téves is ez az állítás, annyi bizonyos, hogy az emlékeihez ragaszkodó gyermek uralkodói trónusát az Olympus csúcsán állította fel. Nos, ezek a mesék ködébe vesző emlékek Lucius megjelenése révén újjáébredtek annak a népnek költői képzeletében, melyet a rómaiak megfoszthattak jövőjétől, de múltjától nem.

Azok a versenyzők, akik Luciuszal együtt iratkoztak fel a dalpályázatra, most egyenként visszavonultak, látván, hogy milyen szomorú sors vár azokra, akik Luciuszal álltak ki a birkózó- és kocsiverseny koszorújáért. Marsyas sorsa jutott eszükbe, aki Apollót hívta versenyre, s a Pyeridák veresége a múzsákkal szemben. A feliratkozott öt versenyző közül tehát csak Lucius maradt meg. Mindazonáltal a prokonzul úgy határozott, hogy a versenyt a kitűzótt időpontban meg kell tartani.

A tárgy, melyet Lucius választott, élénken érdekelte a korinthusiakat. Medeáról szólt a költemény, amelyet állítólag

maga Néró császár írt. Ismeretes, hogy ez a varázslónő, akit Jason Korinthusba szöktetett s ott hűtlenül elhagyott, az istenek oltalmába ajánlva, az oltár lábához fektette két gyermekét, aztán Nesus ingéhez hasonló, mérgezett ruhával elpusztította vetélytársnőjét. A korinthusiak, megbotránkozva az anya bűnös cselekedetén, elhurcolták a gyermekeket a templomból, és megkövezték őket. E szentségtörés nem maradt büntetlenül: az istenek bosszút álltak megbántott méltóságuk miatt, s ragályos betegséget küldtek a korinthusi gyermekekre. Minthogy azonban mindezek az események mintegy tizenöt századdal ezelőtt történtek, a gyilkosok leszármazottjai tagadták atyáik bűnét. De azért minden esztendőben megünnepelték a két gyermek megöletésének évfordulóját, s e napon az öt éven aluli gyermekeket feketébe öltöztették, és a bűnbánat jeléül levágták hajukat, ami mégiscsak amellett bizonyít, hogy a rettentő bűncselekmény minden tagadás ellenére megtörtént. Könnyen érthető tehát, mennyire érdekelhette ez a tárgy a megjelent közönséget.

Minthogy a Korinthusba özönlött sokaság nem kaphatott helyet a színházban, amely jóval kisebb volt, mint a Stádium vagy a Hyppodrom, s mindössze húszezer nézőt fogadott be, a korinthusi előkelőségek és a tekintélyesebb külföldiek közt apró elefántcsont táblákat osztottak szét, amelyekre a lépcsőzetes ülőhelyekbe vésett számoknak megfelelő számok voltak írva. Külön rendezők vezették helyükre a nézőket, s ügyeltek arra, hogy a tömeg el ne foglalja a fenntartott helyeket, így azután, noha óriási tömeg tolongott a színházban, az elhelyezkedés a legnagyobb rendben ment végbe.

Hogy a májusi nap melegét enyhítsék, a színházat óriási veláriummal födték be. Arany csillagokkal kivarrt, kék

selyemszövet volt, melynek közepén sugaras körben Néró volt látható négy lótól vont diadalszekéren. E tetőzet által vetett árnyék ellenére oly nagy volt a meleg a színházban, hogy a legtöbb fiatalember pávatollból készült legyezővel hűsítgette a bíborpárnákon vagy perzsaszőnyegeken inkább fekvő, mint ülő hölgyeket. A párnákat és szőnyeget rabszolgák helyezték el az előre fenntartott helyeken. Akté is ott volt a hölgyek között, s nem merte ugyan viselni a győző által neki ajándékozott két koszorút, de befonta hajába azt a két aranylevelet, amelyet galambbal küldött számára Lucius. Csakhogy őt nem vették körül udvarlásaikkal fiatalemberek, mint a színházban jelenlévő hölgyeket általában, mert édesatyja társaságában volt, akinek szép és mosolygó arcán meglátszott, mennyire szívén viseli vendége győzelmét, és hogy mennyire büszke raja. Ő vette rá, Lucius szerencséjének tudatában, leányát, hogy jöjjön a színházba, s legyen szemtanúja vendégük győzelmének.

Az előadás előre megállapított időpontja közeledett, a kíváncsiság és a várakozás tetőpontjára hágott, amikor mennydörgésszerű robaj hangzott fel, és ugyanakkor enyhe eső hullott alá a nézőtérre, balzsamos illattal frissítve fel a levegőt. Lelkes taps hangzott fel, mert e robajt két ember idézte elő, a színfalak mögött kavicsdarabokat görgetve egy bronzvázában – ezt az eljárást Claudius Pulcher találta fel –, ami az előadás kezdetét jelezte. Az eső pedig úgy keletkezett, hogy a nézőtéren körbefutó folyosón elhelyezett szobrokról ciliciai sáfrányfőzetet és rózsaillatot permeteztek a közönségre.

A kárpit lehullt, és Lucius, kezében lanttal, megjelent a színen, balján Páris, a színész, akinek taglejtésekkel kellett kísérenie Lucius énekét, mögötte az énekkar a karvezérrel, egy fuvolással és egy második színésszel.

Már az első ütemek után észre lehetett venni, hogy Lucius ügyes és gyakorlott énekes. Ahelyett ugyanis, hogy mindjárt hozzákezdett volna tárgyához, előbb hangfutamot adott elő, amely két oktávot és egy quintet ölelt át, vagyis az emberi hang oly széles skáláját, amelyet Thimoteus óta senkitől sem lehetett hallani. Mikor azután ezt a futamot játszi könnyedséggel s a legnagyobb szabatossággal befejezte, áttért voltaképpen tárgyára.

Mint már mondtuk, az észbontóan szép, varázslatos Medea kalandjait adta elő. Mint a színpadi művészet mestere, Claudius Néró császár, ott kezdte a történetet, ahol Jason kiköt Colhysban Argo hajójával, és találkozik Ayethes király leányával, Medeával, aki virágot szed a parton. Az első ütemek után Akté megremegett. Éppígy kötött ki Lucius Korinthusnál. Ő is virágot szedett a tengerparton, mikor az aranybárka parthoz ért, sőt Jason kérdéseiben és Medea feleleteiben is a saját szavaira vélt ismerni, amelyeket akkor Luciusszal váltott.

Ennél a részletnél, mintha a gyöngéd érzelmeknek lágyan zengő kíséretre lenne szüksége, a kar megszakította énekét, Sporus pedig tizenegy húrú ioni lantot nyújtott át Luciusnak. Ez a lant éppolyan volt, mint amilyennel Thimoteus búvólte el a spártaiakat, s amelynek hangját az ephorok oly veszedelmesen bujának találták, hogy törvényben tiltották meg használatát, mert ellenkezik a régi zene fenségével, és megrontja a spártai ifjúságot. Ezt a határozatot a spártaiak az Aegos Pothamos-i ütközet idején hozták, mely úrrá tette őket Athén felett.

Azonban négy század múlt el azóta. Spárta földjét fű borította, Athén Rómát szolgálta, s Görögország vidéki tartomány ragjába szorult, Euripides jóslata beteljesült, és most, ahelyett hogy törvényszolgák ragadták volna ki az

énekes kezéből a kárhozatos lantot, lelkesült taps hangzott fel Lucius dalára. Akté lélegzetét visszafojtva, némán figyelt, mert úgy érezte, hogy kedvese az ő szerelmük történetét adja elő.

Csakugyan, mint Jason, Lucius is rabolni jött, s két sikerteljes kísérlet már azt jövendölte, hogy vállalkozása, mint Jasoné, sikerrel fog járni. A győzelem dicsőítésére azonban más lantra volt szüksége, nem arra, amellyel szerelmét énekelte meg. Annál a részletnél, amelyben Jason Hekate templomában találkozik Medeával, és szép kedvese felajánlja neki, hogy segítségére lesz varázshatalmával, és átadja neki azt a három talizmánt, amellyel az aranygyapjú megszerzése elé gördülő akadályokat legyőzheti, lidiai lantra volt szüksége, mely majd mély, majd magas hangot ad. Akté ismét megremegett, mert már nem tudja különválasztani Jason személyét Luciustól. Követi a varázserejű olajtól sérthetlenné vált hőst az első, elkerített helyre, ahol érclábú és ércszarvú, tüzet okádó, két óriás bika támad rá. Alig érinti meg őket Jason bűvös ostorával, a két dühödt állat megjuhászodik, mire Jason gyémánteke jármába fogja őket, s felszántja velük Mars isten négy hold földjét. Innen a második elkerített helyre lép be, s Akté követi. Sziszegő óriáskígyó tör felé az olajfa- és leándererdőben, ahova Jason visszavonult, elkeseredett harc keletkezik köztük, de Jason sérthetetlen lévén, a kígyó fogai hatástalanul töredezek ki, s hiába szorítja halálos öleléssel a hőst. Jason kardjával iszonyatos sebeket ejt a kígyón, amely most egy sötét barlangba menekül. Menekül a kígyó, de Jason követi. Jason behatol a sötét barlangba, s a kígyó levágott fejével jön vissza. Az imént fölszántott ugarra lép, s a barázdákba elveti a kígyó fogait. Abban a pillanatban fegyveres harcosok nőnek ki az elbűvölt barázdából, akik tetőtől talpig vasban Jasonra vetik

magukat. Jason azt a kavicsot dobja közéjük, amelyet Medeától kapott, mire a fegyveresek egymás ellen fordulnak, s míg a küzdelem folyik közöttük, Jason belép a harmadik, bekerített helyre, amelynek közepén ezüstitörzsű, smaragdlevelű, rubint gyümölcsű fa áll, s ágán ott lóg Phryxos kosának aranygyapja. De hátra van még a legfélelmetesebb ellenség, amely valamennyi eddiginél veszedelmesebb: a sérthetetlen gyémántpáncéllal védelmezett, óriás szárnyú sárkány. Jasonnak ez ellen a szörny ellen is megvan a fegyvere. Egy tejjel telt aranyserleget tesz le a földre, s mikor a szörnyeteg az altató italt megitta, mély álomba merül, mialatt Jason ellopja az aranygyapjat.

Lucius e részletnél ismét a lioni lanthoz nyúl, mert Medea várja a győztest, s Jasonnak most szerelmes szavakat kell suttognia kedvese fülébe, hogy hagyja el szülőit és hazáját, s kövesse őt a tengerre. A küzdelem fájdalmas és hosszan tartó, de végül a szerelem győz. Medea reszketve hagyja el éjnek idején az apai házat, de a palota ajtajából még egyszer visszafordul, hogy egy utolsó pillantást vessen alvó atyjára. Lélegzetét visszafojtva, remegve lép be atyja hálósobájába, az ágy fölé hajol, s egy utolsó csókot nyom az aggastyán hófehér fürtjeire... Fájdalmában felsikolt – az aggastyán azt hiszi, hogy álmodik –, majd visszasiet szerelmese karjai közé, aki a kikötőben várja s karjaiban viszi az elalélt Medeát hajójára, melyet maga Minerva építtetett Iolchos hajóműhelyében, s melynek orra előtt a habok engedelmesen simulnak félre. Mikor Medea magához tér, már csak messziről látja a hazai partokat. Ázsiát elhagyta Európa, atyját szerelmese s múltját a jövő kedvéért...

A költeménynek ezt a második részét Lucius oly szenvedéllyel és megrázó erővel adta elő, hogy a nők egyre

fokozódó izgalommal hallgatják. Kiváltképpen Akté, aki éppúgy, mint Medea, szerelmesen, borzongva, némán, lélegzetét visszafojtva, mintha saját történetét hallgatná, s mint valami varázslat alatt, maga előtt látná múltját, és kibontakozni jövőjét. És Akté abban a pillanatban, mikor Medea utolsó csókját leheli atyja homlokára, és mégegyszer felsikolt – Akté sápadtan és aléltan simul közelebb édesatyjához, és az aggastyán vállára támasztja fejét.

Lucius teljes diadalt aratott. Míg az első szakasz után zajos taps zúgott fel, most üdvrivalgás és lábdobogás rázta még a levegőt. Neki magának kellett csendre kérni a közönséget, amikor a dráma harmadik szakaszába kezdett.

Ezúttal is felcserélte lantját, hiszen most nem az először szűzies, majd lángoló szerelmet, nem a szerelmes és harcos férfi diadalát kellett megénekelnie, hanem az emberi hálátlanságot és a féltékeny asszony szenvedélyes indulatát. A perzselő, őrjöngő, frenetikus szerelmet, a bosszuló, gyilkos szerelmet, melynek fájdalmát és kétségbeesését csak a dór lant tudja igazán kifejezni.

Medea tovahalad a mágikus hajón, majd kiköt Pheaciában, érinti Ionhost, hogy Jason apját megfiatalítsa, partra száll Korinthusban, ahol Jason hűtlenül elhagyja, hogy feleségül vegye Creusát, a creon király lányát. Ekkor az alázatos szeretőből féltékeny asszony lesz. Maró méreggel itatja át azt a ruhát, amelyet Jason menyasszonyának ajándékba küld. Az gyanútlanul magára ölti, mire a méreg hatása alatt a hűtlen Jason szeme láttára iszonyú kínszenvedések közt meghal. Hogy pedig még emléke se maradjon hűtlen kedvesétől, Medea kétségbeejtett őrjöngésben megfojtja mindkét gyermekét, majd repülő sárkányfogaton elvágat a messzeségbe.

Ennél a részletnél, mely a korinthusiak hiúságát

legyezgeti, hiszen – mint ahogy már Euripides megtette – az anyára hárítja a gyermekek halálát, tapsolás és ujjongás helyett valósággal őrjöngött a közönség, s túl a lármán felhangzott a castagnetták hangja, amely a színházban a tetszés legmagasabb fokának kifejezésére szolgált. Nemcsak a prokonzul által kitűzött borostyánkoszorú jutalmazta a csodálatos énekest, hanem valósággal elborította az a sok virág és virágfüzér, amelyeket az asszonyok szinte önkívületben téptek ki hajukból, s dobtak fel a színpadra. Kicsibe múlt, hogy Lucius meg nem fulladt az őt elborító virágtömeg, mint ahogy valaha Tarpeia a szabinok pajzsa alatt. Lucius mozdulatlanul s látszólag szenvtelenül fogadta a hallatlan sikert; szemével egyre csak azt a nőt kereste az asszonyok között, akinek kedvéért győzni akart. Végre megpillantotta Aktét, aki aléltan feküdt atyja karjaiban, s a sok szép korinthusi nő közt egyedül az ő hajában volt még virágdísz. Lucius olyan gyöngéden pillantott rá s karjait olyan esengve tárta feléje, hogy Akté levette homlokáról a koszorút, és kedvese felé dobta, de olyan gyöngé volt, hogy a koszorú a zenekarba esett, ő maga pedig sírva, zokogva borult atyja karjaiba...

Másnap hajnalban Lucius gályája könnyedén siklott végig, mint valamikor az Argo hajó a korinthusi öböl kék hullámain. Az ő hajóján is volt egy Medea, aki hűtlenül elhagyta atyját és hazáját. Akté Lucius vállára támaszkodva, halotthalványan állott a bárka orránál, és mintha ködfátyolon át nézte volna, hogy merülnek lassanként alá Kytheron hegyormai, amelynek lábához támaszkodik Korinthus. Félig nyitott ajakkal, meredt tekintettel és mozdulatlanul bámult Akté a messzeségbe, amíg csak a dombot övező városból és a város felett emelkedő fellegvárból valamit láthatott. Mikor aztán előbb a város, majd a fellegvár, mint valami fehér pont

a messzeségben, egy darabig még imbolygott a hullámok tetején, majd, mint a tengerbe merülő sirály, végképp lebukott a vízbe, Akté kebléből mély sóhaj tört elő, de mintha e sóhajjal minden erejét kiadta volna, térdei megcsuklottak, s ő maga ájultan rogyott Lucius lábai elé.

VI.

Mikor Akté magához tért s szemét felnyitotta, a gálya főtermében találta magát. Lucius ült az ágya mellett, s tenyerében tartotta a fejét, míg az egyik szögletben szelíden és édesdeden, mint a gazella, aranyhímzésű bíborszőnyegen aludt a nőstény tigris. Éjjel volt, s a tetőzet nyílásán át látni lehetett az ion szigetek csillagos, kék eget. Lágyan ringatózva úszott a gálya, mint valami óriási bölcső, melyet a tenger gyöngéden álomba ringat, mint gyermeket a dajkája. Az álmatag természet olyan nyugodt, olyan tiszta volt körülötte, hogy Akté eleinte azt hitte, hogy csak álmodik, s leányágyán pihen, mint gyermekéveiben... De Lucius minden mozdulatára ügyelt, s mikor észrevette, hogy felébred, csettintett ujjaival, mire egy fiatal, szép rabnő lépett be a terembe, s a kezében lévő viaszgyertya lángjával meggyújtotta az ágy lába közelében álló bronzkandeláber aranymécsesét. Attól a pillanattól kezdve, hogy a rabszolganő belépett, Akté nem vette le róla a szemét, s minden mozdulatát fokozódó érdeklődéssel követte. Először látta e rabnőt, de ismerősek voltak előtte vonásai. Alig múlt idők emlékét ébresztették fel benne, s mégsem tudta, hogy nevezze ezt a fiatal, mélabús leányt. Olyan ellentétes és kusza gondolatok gyötörték szegény Aktét, hogy azok fárasztó súlya alatt lehunyta szemét, és fejét az ágy párnájára hajtotta. Lucius, abban a hiszemben, hogy pihenni akar, intett a rabnőnek, hogy örködjön Akté álmain, s eltávozott a szobából. A rablány, egyedül maradván Aktével, kimondhatatlan szomorú arckifejezéssel nézte egy darabig, majd lefeküdt arra a bíborszőnyegre, amelyen Phoebe pihent,

s a tigris vállára hajtotta fejét. Az álmában megzavart tigris egyet pislantott vadul csillogó fél szemével, de mert ismerős arcot látott, nem büntette meg a rabnő merészségét, hanem vérpiros nyelvével néhányszor megnyalogatta a leány finom kezét, aztán visszafeküdt eredeti helyére egy nagyot sóhajtván, ami ordításnak is beillett.

Ebben a pillanatban a hajó fedélzetéről lágy ének hangzott fel. Az a karének, amelyet Akté hallott, mikor a gálya Korinthusban kikötött. Csakhogy ezúttal, az éjszaka magányos csöndjében még bájosabban s még rejtélyesebben hangzott a dal. A karének után magánének hangzott fel. Lucius imát énekelt Neptunhoz, s Akté legott felismerte azt a szívhez szóló hangot, mely tegnap a színházban lelkének legtitkosabb húrjait rezgettette meg. Olyan dallamosak és csengők voltak ezek a hangok, mintha a Palynurus hegyfok szirénjei szállnának az új Odysseus hajója felé. Ennek a zenének bűvös hatása alatt Akté felnyitotta fáradt szempilláját, és tekintetét a csillagsugaras égre emelve, lassanként elfelejtette kínzó lelkiismeret-furdalásait, s csak a szerelmére gondolt...

Már rég elhangzott a lant utolsó akkordja, és elhaltak az énekszó utolsó ütemei, amelyeket mintha a lég szellemei vittek volna szellőszárnyakon tova, de Akté, még mindig a dal varázsa alatt, tovább figyelt. Végre lesütötte szemét, s tekintete találkozott a rabszolgalány tekintetével. Éppúgy, mint úrnője, a rabszolganő is a dal varázsa alatt állott, s amikor mind a kettőjük tekintete összevillant, Akté még inkább megbizonyosodott arról, hogy ennek a szép, szomorú szemnek gyors és ragyogó tekintete nem először pillant feléje. Akté intett a rabszolganőnek, aki közelebb jött. Egy darabig szótlánul nézték egymást. Végre is Akté törte meg a csendet:

- Mi a neved, leány? – kérdezte tőle.
- Szabina – felelte a rabszolganő. – Akté összerezte a név hallatára. A neve éppoly ismerős volt, mint az arca, noha nem emlékezett rá, hogyan és miképpen.
- Hol a hazád? – folytatta Akté.
- Oly fiatalon kerültem el hazulról, hogy voltaképpen nincs is hazám.
- Ki a gazdád?
- Tegnap még Lucius volt. Ma Aktét szolgálom.
- Régóta állsz a szolgálatában?
- Mióta csak magamról tudok.
- S bizonyára hűséges szolgálója vagy?
- Ragaszkodom hozzá, mint a leány az atyjához.
- Hát ülj ide mellém, és beszéljünk róla.

Szabina látható ellenkezéssel engedelmeskedett. Akté a félelemnek tudta be vonakodását, s megérintette kezét, hogy megnyugtassa. A rabszolgalány keze hideg volt, mint a márvány, de úrnője nógatásának engedelmeskedve leült, vagy inkább lerogyott abba a karosszékbé, melyet úrnője mutatott neki.

- Úgy rémlik nekem, hogy láttalak már valaha – folytatta Akté.
- Alig hinném – dadogta a rabszolgalány.
- A stadionban, a cirkuszban vagy a színházban...
- Nem mozdultam a gályáról.
- Nem nézted végig Lucius diadalünnepét?
- Már megszoktam e látványt.

Újra elhallgattak. Amily mértékben nőtt Akté kíváncsisága, oly mértékben nyilvánult meg a rabszolganő ellenkezése a szakadozott kérdések és feleletek közepette. A rabszolganő vonakodása oly nyilvánvaló volt, hogy Akté is észrevette.

– Hallgass rám, Szabina – mondta –, látom mennyire fáj neked, hogy gazdát kell cserélned. Majd megmondom Luciusnak, hogy nem akarsz elszakadni tőle.

– Ne tedd! – kiáltott reszketve a rableány. – Ha Lucius parancsol valamit, szót kell fogadni.

– Tehát nagyon kell félni a haragjától? – folytatta Akté mosolyogva.

– Rettenetesen! – felelte a rableány oly ijedt kifejezéssel a hangjában, hogy Aktén végigfutott a hideg.

– Pedig akik körülötte vannak, úgy látszik, mindannyian szeretik – folytatta –, például Sporus!

– Sporus – suttogta a rabszolgalány. Ebben a pillanatban Akté hirtelen elhallgatott...

Eszébe jutott, kire emlékezteti a lány. Sporushoz hasonlított Szabina, mégpedig oly tökéletesen, hogy Aktének azon kellett csodálkoznia, hogy nem jött nyomban rá. Megfogta a rableány kezét, és jól a szemébe nézett.

– Ismered Sporust? – kérdezte tőle.

– Fivérem – dadogta a leány.

– Hol van most?

– Korinthusban maradt.

Ebben a pillanatban az ajtó föltárult, Lucius lépett be. Akté még keze közt szorongatta Szabina kezét, s érezte, hogy a leányt a hideg rázza. Lucius szúró kék szemét a különös csoportra szegezte, aztán kis hallgatás után megszólalt:

– Imádott Aktém – mondta –, nem akarsz gyönyörködni a hajnalban? Oly üdítő a friss reggeli levegő.

Volt ebben a lágy és behízelt hangban valami érces és kemény árnyalat, amit Akté most vett észre először. Valami ösztönszerű érzelm, amely félelemhez hasonlított, fogta el lelkét. Lucius kérését parancsnak fogta fel, és válasz helyett engedelmeskedett. Csakhogy ereje gyengébb volt akaratanál,

és elesett volna, ha Lucius nem siet feléje, és nem fogja föl. Akté úgy érezte, hogy lebeg karjaiban, mint a sas karmai között a galamb, és remegve, nem tudva, mi történt, némán, behunyt szemmel tűrte, hogy Lucius elvezesse, mintha valami rettentő szakadék felé vinné.

A hajó parancsnoki hídján Akté úgy érezte, hogy újraéled, oly friss, tiszta és illatos volt a hajnali szellő. Most már nem feküdt többé Lucius karjaiban, s mikor szemét felnyitotta, a hajó faránál aranyozott szövésű függőágyban feküdt, melynek egyik vége az árbochoz, másik vége kis, faragott oszlophoz volt erősítve, amely ezt a célt látszott szolgálni. Lucius az árbochoz támaszkodva, mellette állott.

Az éj folyamán, a kedvező szél segítségével, a bárka kijutott a korinthusi öbölből, megkerülte az Aegis hegyfokot, majd Zakynthos és Kephallonia közt haladt el. A nap e szigetek mögött kelt fel, s első sugarai bearanyozták a hegységet, mely mindkét szigetet két részre osztja, tehát a nyugati lejtőjükön még árnyék borong. Akté nem tudta, merre járnak, s most Lucius felé fordult.

– Ez még mindig Görögország? – kérdezte.

– Igen! – felelte Lucius. – És ezt az illatot, mely búcsúzóul száll felénk, Samos rózsaberkei és Zakynthos narancsligetei küldik. Ez a két testvérsziget nem ismeri a telet, úgy sütkéreznek a napsugarakban, mint két virágkosár. Akarod-e, szép Aktém, hogy egy-egy palotát építsek számodra e két szigeten?

– Lucius – felelt Akté –, te már többször megijesztettél oly ígérekkel, melyeket csak isten tudna beváltani. Ki vagy te voltaképpen, és mit titkolsz előttem? Talán Jupiter vagy? Talán attól tartasz, hogy ha teljes fényedben jelennél meg előttem, villámod lesújtana, mint hajdan Semelét?

– Tévedsz, Akté – felelte Lucius mosolyogva. – Én csak

egy szegény énekes vagyok. Egyik nagybátyám azzal a feltétellel hagyta rám vagyonát, hogy a nevét fogom viselni. Egyedüli hatalmam a szerelem, Akté. De úgy érzem, hogy ennek segítségével el tudnám végezni Herakles tizenkét munkáját.

– Hát szeretsz engem? – kérdezte a lány.

– Szeretlek, édesem.

Lucius oly őszinte, igaz érzéssel ejtette ki e szavakat, hogy Akté kezeit az ég felé emelte, mintegy megköszönni ezt a nagy boldogságot. Akté ebben a pillanatban mindenről elfeledkezett. Bánata, lelkiismeret-furdalásai ebben a pillanatban úgy eltűntek lelkéből, mint ahogy eltűntek szeme elől hazájának körvonalai...

Hat napig tartott az út, kék ég alatt, kék tengeren. A hetedik napon megpillantották Lecri városát, melyet Ajax katonái építettek. Aztán körülhajózták a Herkules-fokot, és a gálya befutott a szicíliai szorosba, bal kéz felől hagyván Messinát, a hajdani Zanclet, sarló alakú kikötőjével, jobb kéz felől pedig Rhegumot, amelytől a zsarnok Dyonisos egy asszonyt követelt, Rhegum polgárai pedig a hóhér leányát szolgáltatották ki neki... Aztán áthaladtak a harsogó Skylla és Charibdis között, búcsút vettek az Ion-tengertől, és elérkeztek a Thyrenni tengerre, amelyet a Földközi-tenger örök világító tornya, a Strongylé (a mai Stromboli) ragyog be.

Még öt napig hajóztak, részint vitorlákkal, részint evezve, és sorra tünedezett fel előttük Helea, melynek közelében még látni lehetett Palynurus síremlékének romjait, Poestum három templomával, Caprea tizenkét palotájával. Majd betértek egy gyönyörű öbölbe, melynek mélyén Nápoly emelkedett, s mint egy gyönyörű, görög rableány, akit Róma váltott meg fogságából, pihegett közömbösen a füstölgő Vezúv lábánál, jobbján Herculannummal, Pompéjival és

Stabbiával, mely városok húsz év múlva lángsírjukba temetkeztek. Balra pedig Utheolis hatalmas hídjával, Baia, amelytől Propertius annyira rettegett, és a Néró anyagyilkossága folytán csakhamar hírhedtté vált Baule.

Alig tűnt fel Nápoly a láthatáron, Lucius a gálya fehér vitorláit bíborvitorlákkal cseréltette ki, az árbocára pedig borostyánágot tűzetett. Nyilván ezzel az előzetes megállapodással adta hírül a városnak diadalát. Csakugyan, alighogy megpillantották a parton állók, nyomban nagy mozgolódás támadt köztük, s a nép az olympusi hajó elé sietett, amely hangszerek zenéje, matrózok éneke és a tömeg ujjongása mellett futott be a kikötőbe. Luciust kocsira várta, amely elé négy fehér paripa volt fogva. Bíborpiros tógában, aranycsillagos, kék clamisszal a vállán, homlokán az Olympusi olajággal, kezében pedig a pythiai borostyánkoszorúval lépett Lucius a kocsira. A város falain nagy rést ütöttek, és az olimpiai versenyek győztese úgy vonult be, mint egy hódító hadvezér.

Egész útja alatt ünnepelték és körülrajongták. Fondiban egy hatvanöt éves aggastyán fogadta, akinek a családja régi volt, mint Róma, s kit az afrikai háború után hasonló ünneplésekkel fogadtak, és három papi méltósággal tüntettek ki. Ez a kiváló férfiú fényes ünnepséget rendezett Lucius tiszteletére, s személyesen járult eléje, hogy meghívja. Ennek a nagy tekintélyű férfiúnak megjelenése méltó feltűnést keltett Lucius kíséretében, s e meglepetés folyton növekedett, mert különös dolgokat hallottak erről az aggastyánról. Egyik őse áldozatot akart bemutatni az isteneknek, mikor a magasból sas csapott le az áldozati állatra, kitepte beleit, s egy tölgyfára repült fel. Ekkor azt jövendölték neki, hogy valamelyik ivadéka császár lesz.

Ez ivadéka állítólag Galba volt. Mikor ugyanis egy

alkalommal ez a gyermek több egykorú pajtásával üdvözölte Octavianust, a császár hirtelen látnoki tehetséggel megsimogatta arcát, és így szólt:

– Te is meg fogod ízlelni, gyermekem, a mi hatalmunkat.

Lívia úgy megszerette Galbát, hogy ötvenmillió sestertiust hagyott rá végrendeletében. Minthogy az összeget számjegyekkel határozta meg, Tiberius ötszázezerre hamisította át. S talán még tovább is ment volna az agg császár gyűlöletében – hiszen tudott a jóslatról –, ha csillagásza, Trasyllus nem adta volna tudtára, hogy Galba csak késő öregkorában kerül a trónra.

– Hát akkor maradjon életben – felelte a császár. – Ezzel már nem törődöm.

S valóban, Tiberius meghalt, Caligula és Claudius követték trónján, majd Néró foglalta el a trónt, Galba hatvanöt esztendő volt, és még semmi sem mutatott arra, hogy a jövendölés be fog teljesedni. Mindazonáltal érezvén, hogy a jóslat pillanata egyre jobban közeledik, s attól tartva, hogy Tiberius utódai talán kevésbé lesznek könnyelműek elődjüknél, Galba álmában is tört viselt aranyláncon a nyakán, s állandóan egymillió arany sestertiust hordott magával arra az esetre, ha menekülnie kellene a Lictorok elől, vagy orgyilkosokat kellene felfogadnia.

Lucius két napot töltött Galba házában lelkes ünnepek közepette. És itt Akténak alkalma volt olyan elővigyázati rendszabályokat megfigyelni, amelyeket Lucius még soha nem alkalmazott, s amelyekről nem tudott magának számot adni. Azok a katonák, akik Lucius elé jöttek, hogy kíséretül szolgáljanak, éjszakánként a győztes szobája körül őrködtek, Lucius pedig, mikor pihenni tért, kardját mindig párnája alá rejtette. Akté nem merte kikérdezni Luciust, de ösztönszerűen megérezte, hogy valami

veszedelem fenyegeti. Kérte is minden reggel, hogy távozzanak erről a helyről. Végre a harmadik napon Lucius elhagyta Fondit, és folytatta diadalútját a városokon keresztül, amelyeknek falain rést ütöttek, s végre kíséretével, mely már inkább hasonlított egy satrapa hadseregéhez, mint az egyszerű olimpiai győző kíséretéhez, elérkeztek az Albano-hegyhez. A hegy tetején Akté meglepetve és csodálkozva kiáltott fel. A Via Appia végén megpillantotta teljes kiterjedésében és pompájában Rómát.

Valóban, Róma teljes fenségében és pompájában bontakozott ki a görög leány szeme előtt. A Via Appiát az utak királynéjának nevezték, hiszen a legszebb és legfontosabb út volt, mert a Thyrrhenei-tengertől indult ki, átszelte az Appenineket, és Calabrián áthaladva az Adria-tengerig ért. Albanótól Rómáig nyilvános sétahelyül szolgált. A régiek, akik a halált pihenésnek tekintették, porhüvelyük számára a legfestőibb és leglátogatottabb helyeket szemelték ki nyugvóhelyül. Az út mindkét oldalát gyönyörű sírdombok szegélyezték, amelyek közül régisége miatt Ascanius síremléke volt a legnevezetesebb. Nagyon tisztelték hősi emlékei miatt a Horatiusok sírboltját, és megbámulták a császári pompájú Cecilia Metalla síremlékét.

Most ezt a nagyszerű sétautat elárasztották a kíváncsiak, akik Lucius elé siettek. Egyesek fényes fogaton közeledtek, amelyet bíbortakarós spanyol öszvérek vontak. Mások díszes gyaloghintóban, amelyet nyolc pompásan öltözött rabszolga cipelt, és futárok kísértek. Lovas katonák nagy port verve, az út két oldalára szorították a tömeget. Egyesek magukkal hozták ezüst nyakörvös falkájukat is. Alig hogy megpillantották Luciust, a nép örömujjongásban tört ki, mely szájról szájra terjedt, és futótűzként áradt Róma falai alá. Ebben a pillanatban vágató lovas katona parancsára a tömeg

kétoldalt sorakozott fel az út szélén – harminchat láb széles volt az út –, szabadon hagyva a négylovas diadalszekérnek. A város kapujától egy mérföldnyire egy ötszáz emberből álló lovas csapat várakozott a menetre, amelynek élére állt. Alig tett ez a lovas csapat ötven lépést, Akté észrevette, hogy a lovak ezüstpatkói csak lazán voltak megerősítve, s most egymásután váltak le és hulltak az út porába. A nép rohant, hogy felkapkodja őket, nem törődve azzal a veszedelemmel, hogy a ficánkoló lovak patái alá kerül. A város kapui elé érve, a diadalszekeret a tömeg lelkes üdvivalgása fogadta. Akté mit sem értett ebből a lelkesedésből, de azért velük ujjongott. Hallotta, hogy a tömeg Luciusszal együtt a császárt is élteti. Diadalkapuk alatt haladtak el, az utcák tele voltak szórva virággal, és illatoztak a tömjéntől. Az utcakeresztezéseknél a papok áldozatokat mutattak be a lareszek oltárán. A város legelőkelőbb negyedén haladtak végig, a nagy cirkusz mellett, melynek három boltívét lerombolták, a Velabriumon és a Forumon, végül befordultak a Via Sacrára, s felkanyarodtak a capitoliumi dombra. Jupiter temploma előtt megállapodott a menet. Lucius leszállt szekéréről, és felhaladt a templomba vezető lépcsőn. Papok várták a templom kapujában, akik őt az oltár elé vezették. Ott Lucius az isten térdére helyezte győzelmi jelvényeit, majd írópalcát vett a kezébe, s egy tömör aranylapra, melyet a főpap nyújtott eléje, a következő szavakat véste fel:

„Lucius Domicius Claudius Néró, a birkózó–, kocsi– és dalnokverseny győztese, három győzelmi koszorúját a jóságos és mindenható Jupiternek ajánlja fel.”

A minden oldalról felhangzó üdvivalgásba rémült kiáltás keveredett. Akté most jött rá, hogy a szegény énekes, akit szeretőjeként idáig követett, nem más, mint a császár maga.

VII.

A császár azonban a diadalmámor közepette sem feledkezett meg Aktéről. A korinthusi leány jóformán még magához sem tért meglepetéséből és ijedségéből, amelyet kedvesének neve és rangja okozott, amikor két liburi rabszolga közeledett feléje, akik Néro nevében tiszteletteljesen felkérték, hogy kövesse őket. Akté gépiesen engedelmeskedett, meg sem kérdezte, hogy hova viszik. Erre nem is gondolt, annyira lesújtotta őt az a gondolat, hogy olyan embernek a kedvese lett, akinek iszonyattal emlegették a nevét. A Capitolium alatt, a Tabularium– és a Concordia-templom közt pompás gyaloghintó várt rá, amelyet hat egyiptomi rabszolga cipelt, kiknek mellét félhold alakú, fényes ezüstlap, karjukat és combjukat pedig ezüstkarika díszítette. A gyaloghintó mellett ült Szabina, akit a diadalmámor közben egy darabig szem elől tévesztett, s akit éppen most talál itt, hogy visszaemlékezése teljes legyen. Akté helyet foglalt a gyaloghintóban, végigdőlt a selyempárnákon, mire a rabszolgák elindultak vele a Palacium felé. Szabina mellette haladt, és bambusznádra erősített, pávatollakból készült legyezővel óvta a napsugaraktól. Körülbelül háromszáz lépést haladtak visszafelé a Via Sacrán, azon az úton, amelyen a menettel jöttek az imént. Majd jobbra kanyarodtak, áthaladtak Phoebe és Jupiter-Stator temploma közt, s néhány lépcsőfokon a Palacium felé haladva, elérkeztek arra a gyönyörű fennsíkra, amely a dombot koszorúzta azon az oldalon, ahonnan a Via Novára pillant le az ember. Végül a Juturnus-forráshoz érve, egy kis magános ház előtt állottak meg, mire két liburi

rabszolga a gyaloghintó mindkét oldalára egy-egy bíborpiros szőnyeggel bevont zsámolyt állított, hogy a nő, akit a császár úrnőjükké tett, még csak jelezni se legyen kénytelen, hogy melyik oldalon akar leszállni.

Aktét már várhatták, mert a ház kapuja nyomban kinyílt, s amikor átlépte a küszöbét, a kapu ismét bezárult mögötte anélkül, hogy a kapust látta volna. Csak Szabina maradt vele, aki abban a hitben, hogy a hosszú és fárasztó út következtében úrnője első kívánsága csakis a fürdő lehet, az úgynevezett apodytheriumba vezette. Itt azonban Akté, meghatva és gondolkodóba ejtve különös végzetétől, mely a világ urához láncolta, leült a fal körül futó padra, s intett Szabinának, hogy várakozzék egy pillanattig. Alig merült el álmodozásában, lágy, dallamos zene hangzott fel, mint hogyha láthatatlan és hatalmas ura előre gondolt volna erre. Nem lehetett tudni, hogy honnan jön a zene, de a zenészek úgy voltak elhelyezve, hogy az egész ház megtelt a bűvös akkordokkal. Néró kétségtelenül már észrevette a tengeri úton, mily hatással vannak ezek a titokzatos hangok a korinthusi lány lelkületére, s azért rendelte meg előre a zenét, hogy leküzdje az emlékeket, amelyeknek hatásától féltette őt. Hogyha ez volt a szándéka, akkor nem csalódott várakozásában. Alig hallotta meg a leány ez akkordokat, fejét lassan felemelte, könnyei, amelyek végigfolytak arcán, felszáradtak, s csak az utolsó könnycsepp rezgett még hosszú szempilláján, mint a harmat a rózsaszirmon, szeme visszanyerte régi fényét, s mint a napsugár, felszárította utolsó könnyét is, s ajka, mintha mosolyra vagy csókra nyílt volna, bíborpiros lett hirtelen.

Szabina ekkor úrnője elé lépett, aki már nem ellenkezett, sőt, inkább maga is segített levetni ruháit, amelyek egyenként hullottak le lábaihoz. Meztelenül és pirulva állt

ott, mint a szemérmes Vénusz, szűzies szépsége oly tökéletes volt, hogy még Szabinát is magával ragadta. Mikor Akté a másik szobába akart átmenni, s kezét a rabszolganő meztelen vállára tette, érezte, mint remeg annak egész teste, s hogy önti el a vér halvány arcát, mintha égő tűz érintette volna. Ennek láttára Akté megállott, s azt hitte, hogy fájdalmat okozott Szabinának. De a rabszolganő elérte úrnője gondolatát, megragadta kezét, visszatette vállára, és belépett vele a thepidariumba.

A thepidarium tágas szoba volt, melynek közepén, mint egy tó, langyos vízzel telt medence terült el. Fiatal rabszolganők nárciszból és vízirózsákból font koszorúval fejükön, mint a najádok, játszadoztak a vízben, s mikor Aktét megpillantották, gyöngyházzal és elefántcsonttal kirakott kagylóhéjat toltak feléje a medence szélére. Az elbűvölő meglepetéseknek oly gyors egymásutánja volt, hogy Akté úgy érezte, mintha álmodna. Beszállt a törékeny bárkába, s egy pillanat alatt a medence közepén úszott, mint Vénusz a vízínimfák közt.

A búbájós zene, mely az imént megigézte őt, ismét felhangzott. De csakhamar belevegyült a najádok hangja is. Hylas meséjét dalolták, aki vizet meríteni ment a folyóhoz a trójai partokon, s mint valaha Ascanius folyó nimfái, dalokkal és taglejtésekkel csábították Herkules kegyeltjét, ezek is kitért karokkal, dalolva hívták Aktét maguk közé. A korinthusi leány megszokta a hullámok játékait, hiszen barátnőivel számtalanszor átúsztta szülővárosa öblét. Most is habozás nélkül vetette bele magát a langyos, illatos habokba, ahol rabszolganői királynőként fogadták.

Gyönyörű szép, fiatal lányok voltak ezek. Az egyik kaukázusi volt, a másikat Galliából rabolták, ezek Indiából származtak, amazok Spanyolországból. És mindazonáltal e

gyönyörű leányok között, akiket szerelemre és kéjre válogattak össze, Akté istennőként hatott szépségével. Mint a szirén siklott tova a víz színén, lebukott a víz alá, mint a najád, s úgy hempergett a mesterséges tóban, mint a hajlékony kígyó. Eközben észrevette, hogy Szabina hiányzik kíséretéből. Kereste, kutatta a szemével, majd megpillantotta, amint lekuporodva a földre, ruhájába rejti fejét. Barátságos, vidám kacagással intette magához, mire Szabina reszketve felállt, és félrevonta köpenyét arcáról. Ekkor azután, különös nevetgéléssel, valami sajtóságos gúnnyal, amelyet Akté nem értett meg, a lányok is hívogatni kezdték Szabinát, és félig kiemelkedve a vízből, integettek feléje. Egy pillanatra mintha Szabina már engedett volna a hívásnak. De valami különös érzés dúlhatott a lelkében, szemei égtek, arca lángolt, és mégis csak úgy omlottak a könnyei. Ahelyett hogy engedelmeskedett volna a hívásnak, amihez nyilvánvalóan nagy kedve lett volna, Szabina az ajtó felé rohant, mintha ki akarná vonni magát a varázs alól. De bármennyire sietett is, Akté megelőzte. Kiugrott a vízből, és a lányok hangos nevetése mellett elállta az útját. Szabina szinte elájult. Térdei reszkettek, hideg verejték gyöngyözött végig az arcán, és annyira elsápadt, hogy Akté az eleséstől féltette. Kitárta mindkét karját, s keblére szorította a lányt, de nyomban rémülten taszította vissza, és fájdalmasan felkiáltott. Az izgatottság legfelsőbb fokán ugyanis a rabszolgalány ajka úrnőjének vállához ért, és forrón beleharapott. De nyomban tudatára ébredt tetteinek, és rémülten rohant ki a teremből.

Akté fájdalomkiáltására a rabszolganők nyomban feléje siettek, és körülvették úrnőjüket. De Akté abbéli félelmében, hogy Szabinát megbüntetik, visszafojtotta fájdalmát, s mosolyt erőltetve ajkaira, sietve törölte le azt a néhány vércseppet, mely mint egy-egy korálcsepp, végiggördült

keblén. Nem is gondolkozott tovább, hanem átment a szomszéd terembe, hogy a fürdőjét folytassa. Ennek a teremnek caldarium volt a neve.

Kis, kör alakú terem volt, lépcsőfokokkal a fal mentén, amelybe fülkék voltak vájva, s azokban egy-egy ülés. A szoba közepén forró vizet tartalmazó medence volt, amelyből sűrű gőz terjengett, mint kora hajnalban a tó vize felett. Ezt a forró gőzt külső kályha tüze élesztette, amelynek lángja a caldariumot körülfogó izzó csövekben terjengett, mely csövek repkény módjára vették körül a falakat.

Mikor Akté, aki még nem ismerte a római fürdőket, belépett a terembe, a forró gőz, amely fellegekben borította a termet, annyira ránehezedett, hogy levegő után kapkodva kitérte karjait, és segítségért akart kiáltani. De csak tagolatlan szavakat tudott kiejteni, és zokogásban tört ki. A kijárat felé rohant, de rabszolganői felfogták karjukban. Akté hátrahanyatlott, és jelezte kezével, hogy megfullad. Ekkor az egyik rabszolganő egy láncot húzott meg, mire a tetőzetten megnyílt az aranyból készült szelelőablak, s kívülről friss levegő tolult a nyomasztó, forró légkörbe. Mintha élet áradt volna a terembe. Akté szinte érezte, mint tágul a tüdeje, jóleső gyöngédség és lankadtság fogta el, odavezettette magát az egyik fülkébe, és leült. Most már elviselhetőnek találta a forró levegőt, amely vér helyett mintha izzó lángot kergetett volna végig az ereiben. Lassanként azonban a gőz ismét olyan sűrű és izzó lett, hogy ismét meg kellett nyitni az aranyszelepet, mire a felülről betóduló levegő oly kellemes érzést keltett benne, hogy kezdte megérteni azt a szenvedélyt, amely a római nőket a fürdők irányában eltölti. Akté még nem ismerte a gőzfürdőt, s a termet első pillanatban kízókamrának tartotta.

Ámde a gőz csakhamar ismét forróvá sűrűsödött. Ezúttal

azonban nem nyitották ki a felső szelepet, hanem megvárták, amíg a gőz oly sűrű lett, hogy Akté ismét szédülni kezdett. Akkor két rabszolganő egy skarlátvörös gyapjúköpenyt hozott elő, s abba teljesen betakarták Aktét, majd karjaikba emelték, s félig aléltan vitték egy szomszédos, rendes hőmérsékletű szobába, ahol egy nyugágyra fektették.

Itt ismét sajtószerű folyamat várt Aktéra, amely azonban nem volt oly meglepő és gyötrelmes, mint a caldarium. Ez a masszázs volt, amit a nyugati népek a rómaiaktól tanultak el, s még ma is gyakorolnak. Két új rabszolganő, akik ehhez értettek, kenegette és gyúrta Akté testét, amíg minden tagja hajlékony nem lett. Minden ízületét megropogtatták, miközben semmi fájdalmat nem érzett. Majd rinoceroszszaruból készített edényekből olajat és illatszereket öntöttek a testére, végigdörzsölték, majd finom gyolccsal, aztán egyiptomi csalánszövettel, végül pedig olyan hattyúbőrrel simogatták végig, amelyből a tollakat kitepték, és csak a pelyheket hagyták rajta.

Akté egész idő alatt félig lecsukott szemmel, bágyadt odaadással, szó és gondolkozás nélkül engedte át magát valami kimondhatatlanul édes és bizarr álmodozásnak, amely eddig soha nem ismert életöröm érzését élesztette fel benne. Nemcsak a tüdeje tágult, de úgy érezte, hogy ha lélegzik, testének valamennyi pórusa életet szí magába. Oly hatalmas és feltétlen testi jó érzés volt ez, hogy nemcsak a múlt eseményeit üzte el, hanem a jelen fájdalmait is. Ebben az állapotban nem tudta elhinni, hogy boldogtalan lehet, s az élet úgy tűnt fel előtte, mint édes és kellemes izgalmak sorozata, amelyek bizonytalan formákban tünedeznek fel előtte a messze csodálatos távolból.

Ebben a delejes félálomban, ebben az öntudatlan álmodozásban Akté egyszer csak azt hallotta, hogy kinyílt az

ajtó. De ebben a szokatlan állapotban minden mozdulat fárasztónak tűnt fel előtte. Oda sem nézett, mert azt hitte, hogy bizonyosan valamelyik rabszolganő nyitott be hozzá. Szemét tehát még mindig csukva tartotta és hallgatta, mint közeledik valaki az ágyához lassú, kimért léptekkel, amelyek különös módon, amint közeledtek, mintha egyenként visszhangzottak volna benne. Nagy erőfeszítéssel mégis hátrafordította fejét, és arrafelé pillantva, ahonnan a lépteket hallotta, egy római szokás szerint öltözött, tisztos matrónát pillantott meg hosszú fátyolban, mely fejétől a sarkáig ért. A matróna komolyan és méltóságteljesen közeledett. Mikor az ágya elé érkezett, a látomásszerű jelenség megállt, és Akté egy mély tekintetű, fürkésző pillantást érzett magán, amely előtt, mintha jósnőé lett volna, semmi sem maradhatott titokban. Az ismeretlen nő egy darabig csendben figyelte Aktét, majd mély, de csengő hangon megszólalt, és minden szava mint a tőr jéghideg pengéje a szívéig hatolt annak, akihez intézte őket.

– Te vagy az a korinthusi leány, aki otthagya hazáját, otthagya atyját, hogy a császárt kövesse? – kérdezte a matróna.

Akténak egész élete, boldogsága és kétségbeesése, múltja és jövője benne volt ezekben a szavakban, úgy, hogy a visszaemlékezések egész raja zúdult rá... Eszébe jutott leánysága, amint virágot szedett a Pyrene-patak partján. Öreg apjának kétségbeesése, mikor az olimpiai játékot követő napon hiába kereste. Megérkezése Rómába, ahol kiderült az a rettenetes titok, amelyet császári kedvese elhallgatott előtte. Ezek az emlékek mind életre ébredtek a bűvös fátyol mögött, amelyet a matróna jéghideg karja fellebbentett előtte. Akté felsikoltott és arcát tenyerébe temette.

– Ó igen – zokogta –, én vagyok az a boldogtalan

teremtés.

Egy pillanatra csend támadt. Akté fel sem merté nyitni szemeit, mert érezte, hogy a nő lenyűgöző tekintete reá nehezedik. Aztán érezte, hogy a matróna megfogja a kezét, és szorítása, noha hideg és kimért volt, inkább szánalmat fejezett ki, semmint fenyegetést. Akté felemelte könnyektől ázott pilláit. A matróna még mindig nézte mozdulatlanul.

– Hallgass ide – mondotta aztán csengő, de lágyabb hangon. – A sors útjai kifürkészhetetlenek. Néha egy gyermek kezébe teszi az egész birodalom boldogságát vagy balsorsát. Talán nem is haragjukban, hanem könyörületességükben küldöttek téged ide az istenek.

– Bűnös vagyok! – kiáltott fel Akté –, de szerelemből estem bűnbe. Ennyi az egész. Az én szívemben nincs gonosz érzés, s ha már én magam nem lehetek boldog, legalább azt szeretném, hogy a világ boldog legyen körülöttem!... De oly elhagyatott, gyenge és tehetetlen vagyok. Mondd meg nekem, mit tegyek, és úgy fogok cselekedni!...

– Mindenekelőtt arra felelj, tudod-e, ki az a férfi, akire sorsodat bíztad?

– Csak ma tudtam meg, hogy Lucius és Néró egy és ugyanaz a személy, s hogy a kedvesem maga a császár. Én a régi Görögország szülötte vagyok, és a szépsége, ügyessége és művészete igézett meg. Én a versenyek győztesét követtem. Nem tudtam, hogy a világ ura.

– Most pedig tudod, hogy ő Néró – folytatta a matróna még remegőbb hangon, szemét mereven Aktére szegezve. – De tudod-e, hogy ki az a Néró?

– Arra neveltek, hogy istent lássak benne – felelte Akté.

– Nos hát, én megmondom neked, hogy ő kicsoda – mondotta a matróna, helyet foglalva Akté ágyán. – A szeretőnek tudnia kell, hogy ki a kedvese, s a rableánynak azt,

ki a gazdája.

– Miket fogok megtudni? – suttogta a leány.

– Lucius nem a trón közelében született. Házassága révén jutott hatalomra, s bűntény által jutott a trónra.

– De a bűnt nem ő követte el! – kiáltott fel Akté.

– A gyümölcsét ő élvezte – folytatta hidegen a matróna.

– A vihar, amely a fát ledöntötte, megkímélte a hajtását. Ámde a fiú csakhamar követte az atyját. Britannicus Claudius mellett nyugszik, a fiút azonban Néró gyilkolta meg.

– Ki meri ezt mondani? – kiáltotta Akté. – Ki mer ilyen borzasztó vádat emelni ellene?

– Nem hiszed el, lányom? – folytatta a matróna ugyanazzal a fagyos komolysággal. – Tudni akarod, hogy történt a dolog? Hát majd elmondom neked. Egyszer, azzal a teremmel szomszédos szobában, amelyben Agrippina császárné udvarát tartotta, Néró pajtásaival játszott. Köztük volt Britannicus is. Néró ráparancsolt, menjen be az ebédlőterembe, és énekeljen valamit a vendégeknek. Néró ezt abban a reményben tette, hogy a fiú megijed, s a vendégek nagyot nevetnek rajta. Britannicus engedelmeskedett a parancsnak. Fehér ruhában lépett a triuniumba, s halovány, szomorú arccal lépett a mulatozók elé. Könnyes szemmel, remegő hangon énekelte el azt a verset, amelyet Ennius, a mi régi költőnk ad Astianax ajakára: „Ó, atyám! Ó, hazám! Ó, Priamus háza, fényes palota, aranykapus templom, aranytól és elefántcsonttól ékes. Leomlani láttalak barbár kezek által, martalécai lobogó lángoknak.”

Elhalt a nevetés, a vendégek szemében könny remegett, s a fékevesztett tivornya elnémult az ártatlanság fájdalma előtt. Ezzel dőlt el Britannicus sorsa!... Volt a római börtönökben egy hírhedt, félelmetes méregkeverő. Néró magához rendelte Julius Pollio néptribunt, akire a

méregkeverőnő őrizete volt bízva. Mert ő maga, a császár akart személyesen tárgyalni ezzel az asszonnyal. Másnap Pollio elhozta neki a mérget, amelyet Britannicus tanítómesterei maguk öntöttek a gyermek serlegébe. De a gyilkosok, talán félelemből, talán szánalomból, megborzadtak a bűntől. Az ital nem volt elég erős. Ekkor azután Néró, értsd meg, Néró, akit az imént istennek nevezted, a palotába rendelte a méregkeverőket, s a saját szobájában, a házi tűzhely istenének oltára előtt, ott, ott készítette el velük a mérget. Előbb egy kost mérgeztek meg vele, amely még öt óra hosszat élt utána, mire tovább főzték és sűrítették a mérget, aztán beadták egy vadkannak, mely nyomban kimúlt... Ekkor Néró a fürdőbe ment, illatos ruhát öltött magára, s mosolyogva ült le az asztal közelébe, amelynél Britannicus étkezett.

– De ha Britannicust csakugyan megmérgezték – vágott közbe Akté remegő hangon –, hogyan lehetséges az, hogy a rabszolga, aki megkóstolja az ételt, nem érezte hatását? Azt mondják, Britannicus gyermekora óta nyavalyatörésben szenvedett. Talán egy roham...

– Ezt mondja Néró! És éppen ez bizonyítja pokoli ravaszságát... Úgy van, leányom, Britannicus ételeit és italait egy rabszolga kóstolta végig. De ennek a rabszolgának olyan forró italt adtak, hogy nem tudta megízlelni, s a gyermek sem itta meg. Erre hideg vizet öntöttek hozzá és – ebben a hideg vízben volt a méreg. Gyorsan öló, biztos méreg volt, mert Britannicus jaj és panaszszó nélkül lehunyta szemét, és hátrahanyatlott... Néhány gyöngébb idegzetű ember kiszaladt a szobából... De a bátrabbak ott maradtak, reszketve ugyan és haloványan, de – tisztában a történetekkel. Néró ekkor éppen énekelt. A nyugágyán fekvő Britannicus fölé hajolt és rápillantott. „Semmi az egész”, mondta, „néhány pillanat

múlva magához tér”... És tovább énekelt... Csakhogy ő már a temetésről is gondoskodott, és máglyát rakatott a Marsmezőn. A holttestet, amelyet szederjes foltok leptek el, még aznap éjjel oda szállította. De mintha maguk az istenek sem akartak volna kedvezni a testvérgyilkosnak, a máglyát három ízben oltotta el a zuhogó eső. Néró ekkor szurokkal és gyantával kenette be a holttestet. Negyedszer is meggyújtották a máglyát, és ezúttal a tűz elhamvasztotta. Britannicus meggyötört lelke izzó lángoszlop alakjában szállt az égbe.

– Hát Burrhus, hát Seneca? – kérdezte Akté.

– Burrhus! Seneca! – felelte keserűen a matróna. – Ezüstöt raktak a markukba, és aranyat a szájukba, mire hallgattak.

– Rettenetes! – suttogta Akté.

– Ettől a naptól kezdve – folytatta a matróna, aki, úgy látszik, minden rettenetes titkát ismerte a császári családnak –, ettől a naptól kezdve Néró méltó sarja lett az Aenobarbusoknak, a bronzszakállú, vasarcú, ólomszívű szörnyetegeknek. Octavian, akinek trónját köszönhette, eltaszította maga mellől, és száműzette Campaniába, ahol őrizet alatt áll, maga pedig kocsisok, komédiások és könnyelmű nők társaságában él, s züllött tivornyáival két esztendeje botránkoztatja Rómát. Mert tudd meg, leányom, hogy szerelmed, a szép olimpiai bajnok, akit a világ császáranak nevez, akit udvaroncai istenként imádnak, estefelé rabszolgának öltözve oson ki palotájából, s fején a felszabadított rabszolga sipkájával, a Mirvius hídra vagy a Suburranum valamelyik lebujaiba suhan, és ott megrögzött korhelyek, ledér lányok, teherhordók és csepűragók társaságában, Cybele papjának cimbalom– vagy a lányok fuvolakíséréte mellett adja elő az isteni Caesar harci és

szerelmi kalandjait. Majd a bortól és tivornyázástól ittas társaság élére állva bejárja a város utcáit, sértegeti a nőket, megveri a járókelőket, kifosztja a házakat, aztán visszatér aranypalotájába, és néha arcán hordja azoknak a botütéseknek a nyomait, amelyekkel valamelyik bátrabb férfi ütlegetéseit megtorolta.

– Lehetetlen! Lehetetlen! – kiáltott fel Akté. – Te rágalmazod őt!

– Tévedsz, leányom, még a felét sem mondtam el a bűneinek.

– Hát nem félsz a büntetésétől, hogy elárulod a titkait?

– Egyszer el fog következni az is, el vagyok rá készülve.

– Miért hívod ki magad ellen a haragját?

– Mert én vagyok talán az egyedüli, aki nem menekülhetek előle.

– Ki vagy te voltaképpen?

– Az anyja.

– Agrippina? – kiáltott fel Akté magánkívül, s leugorva a fekhelyéről, térdre vetette magát a matróna előtt. – Agrippina, Germanicus leánya! Császárok nővére, özvegye és anyja!... Agrippina áll előttem, a szegény görög leány előtt!... Ó, mit kívánsz tőlem?... Beszélj, parancsolj, és én engedelmeskedem. Csak azt ne kívánd, hogy ne szeressem többé, mert mindannak ellenére, amit mondtál róla, még mindig szeretem!... De akkor is, ha nem engedelmeskedhetem neked, meg tudok halni érte.

– Épp ellenkezőleg, gyermekem – felelte Agrippina. – Csak szeresd tovább a császárt azzal a végtelen, odaadó szerelemmel, amelyet Lucius iránt érzel, mert ebben a szerelemben van minden reményem. Talán a te tiszta szerelmed ellensúlyozza egy másik nő megrontó szerelmét.

– Egy más nő? – kiáltott fel rémülten Akté. – A császár

tehát más nőt szeret?

– Hát nem is tudod, gyermekem?

– Ej, mit tudok én! Hiszen én Luciust követtem, mit törődtem én a császárral? Nem érdeklődtem én a császárja iránt!... Én egy szegény énekest szerettem meg, akinek föláldoztam az életemet abban a hitben, hogy cserébe adja nekem a magáét!... De hát ki az a nő?

– Egy leány, aki megtagadta atyját... Egy asszony, aki elárulta urát... egy kárhozatosan szép nő, akit az istenek mindennel felruháztak, csak éppen szívet nem adtak neki... Poppaea Szabina a neve.

– Ó, igen hallottam már ezt a nevet!... Hallottam már a történetét, amikor még nem is tudtam, hogy valaha közöm lesz hozzá... Édesatyám mondotta el egy öreg barátjának, és mindketten belepirultak... Nem tudták, hogy hallom a beszédjüket... Ugye, ez az asszony otthagyta a férjét, Crispinust, és követte szeretőjét, Othót?... Ez pedig egy ünnepi lakomán eladta kedvesét a császárnak Lusitania kormányzóságáért.

– Ó az! – felelte Agrippina.

– És a császár szereti! Még mindig szereti! – suttogta szomorúan Akté.

– Szereti – felelte Agrippina gyűlölködve –, még mindig szereti, és mindig szeretni fogja, mert valamely rejtély lappang mögötte, vagy valami varázsital, valami kárhozat, amilyennel Caesonia láncolta magához Caligulát...

– Igazságos istenek! – kiáltott fel Akté. – Hát ennyire büntet, hát ilyen boldogtalan vagyok én?

– Mégsem vagy annyira megbüntetve, és annyira boldogtalan, mint én – folytatta Agrippina. – Mert neked, leányom, nem kellett volna kedvesedül választanod őt. De engem az istenek azzal büntettek meg, hogy az anyja vagyok.

Tudod-e már, leányom, hogy mit kell tenned?

– El kell válnom tőle, hogy sohasem lássam őt viszont.

– Ettől őrizkedjél, gyermekem. Azt mondják, hogy szeret téged.

– Azt mondják? Hát lehetséges? Talán te is hiszed?

– Igen.

– Áldott légy érte.

– Nos hát, adj ennek a szerelemnek célt, irányt, értelmet.

Távolítsd el mellőle rossz szellemét, ki pusztulásba taszítja, és akkor megmented Rómát, a császárt, talán még engem is.

– Téged is? Hát azt hiszed, hogy Néró merészkedne?

– Néró mindenre képes.

– De én gyenge vagyok. Nem felelek meg erre a célra.

– Talán egyedül te vagy az a tiszta nő, aki erre alkalmas lehet.

– Ó, nem, nem! Jobb, ha elmegyek innen. Jobb, ha sosem látom viszont.

– Az isteni császár kéreti Aktét – szólalt meg halkán egy fiatal rabszolga, rájuk nyitva az ajtót.

– Sporus! – kiáltott fel meglepetéséből Akté.

– Sporus – suttogta Agrippina, eltakarva magát fátylával.

– Vár a császár – szólt a rabszolga, kis csend után.

– Eredj – szólt Agrippina.

– Követlek – mondta Akté.

Akté fátyolt és köpenyt terített magára, és követte Sporust. A palota ismeretlen részein mentek keresztül, amelyet Akténak még nem volt ideje bejárni, majd Sporus egy ajtót nyitott ki, amelynek aranykulcsát rögtön át is adta a korinthusi lánynak, hogy aztán egyedül is visszatérhessen. Akté most az aranypalota kertjében találta magát.

Azt hitte, hogy a városon kívül van, oly csodálatosan pompás és messze volt a kilátás. A fák lombjain keresztül

széles víztükröt pillantott meg, amely olyan volt, mint egy tó, s a túlsó partján, kéklő távolságban, a sűrű fák lombozata fölött a hold ezüstös fényében egy palota oszlopcsarnoka ragyogott. Friss volt a levegő, egyetlen felhő nem zavarta meg az ég tiszta kék színét, s fényes tükörként ragyogott a tó felszíne. Róma utolsó zaja is elhalkult a nagy távolságban. Sporus és Akté, mindketten fehér ruhában, szó nélkül haladtak át a gyönyörű tájékon, mint két imbolygó árnyék az elyseumi mezőkön. A tó partján és a fákkal szegélyezett széles pázsiton vad gazellák legelésztek, akárcsak Afrika magányában, míg a mesterséges romokon, amelyek ősi hazájukat juttatták eszükbe, fehér lábú, tűzszínű madarak álldogáltak néma mozdulatlanságban, mint az őrkatonák, és őrkatonák módjára szabályos időközökben egyhangú, rekedt kiáltást hallattak.

Mikor a tó partjához értek, Sporus ladikba szállt, és intett Akténak, hogy kövesse. A bíborpiros vitorla kibomlott, s a csónak, mintha elvarázsolták volna, könnyedén siklott a vízen, amelynek felszínén az Indiai-tenger legritkább halainak aranypikkelyei villantak fel olykor-olykor. Ez az éjszakai csónakázás eszébe juttatta Akténak az Ion-tengeren tett utazásának emlékét. Tekintetét Sporus arcára szegezve, újra elcsodálkozott, mily bámulatosán hasonlít egymásra a két testvér. Szabina és Sporus közt szinte tökéletes volt az egyezés. A rabszolga lesütötte szemét, és félénken szinte kerülni akarta a korinthusi ház úrnőjének tekintetét. Csöndben, szó nélkül kormányozta a csónakot. Végre is Akté törte meg a csendet, de bármily szelíden hangzottak is szavai, Sporus szemmel láthatólag megremegett belé.

– Szabina azt mondotta nekem, hogy te Korinthusban maradtál, Szabina tehát nem mondott igazat! – jegyezte meg Akté.

– Szabina igazat mondott neked, úrnőm – felelte a rabszolga –, csakhogy én nem bírtam ki tovább Lucius nélkül. Egy vitorlás indult Kalábria felé, amelyre én is felszálltam. De ahelyett, hogy mi is a messinai szoroson mentünk volna keresztül, Brindisi felé tartottunk. Onnan a Via Appián át értem Rómába, egy időben a császárral, noha két nappal későbben indultam el Korinthusból.

– Bizonyára nagyon örült neked Szabina, mikor viszontlátott, mert nagyon szerethetitek egymást!

– Kétségtelenül – felelte Sporus. – Mert mi ketten nemcsak hogy testvérek, hanem ikertestvérek vagyunk.

– Hát akkor mondd meg Szabinának, hogy beszélni szeretnék vele, keressen föl holnap reggel.

– Már nincs Rómában Szabina! – viszonzá Sporus.

– Hát miért hagyta el Rómát?

– Ez volt az isteni császár akarata.

Volt a rabszolga szavában, bármilyen udvarias is volt, valami feszélyezettség és vontatottság, ami arra készítette Aktét, hogy a kérdezősködést abbahagyja. A csónak különben is parthoz ért ebben a pillanatban, s miután Sporus a partra húzta, Akté kiszállott belőle, Sporus meg előresietett. A fiatal görög nő szótlanul követte, de megkettőzte lépteit, mert e pillanatban sycmorus- és fenyőerdőbe értek, amelynek sűrű lombjai oly éjsötét árnyékokot vetettek, hogy Akté – bárha tudta, hogy kísérője részéről semmiféle segítségre nem számíthat – ösztönszerű mozdulattal közelebb húzódott hozzá. Valóban, néhány pillanat múlva mintha fájdalmas és elfojtott nyöszörgést hallott volna előtörni a föld alól, végül megkülönböztethető, tagolt, emberi kiáltást hallott. A fiatal lány megremegett és kezét borzadva Sporus vállára tette.

– Mi ez? – kérdezte.

– Semmi – válaszolta a rabszolga.

- De mintha úgy hallottam volna... – folytatta Akté.
- Nyögések! Most haladunk el a börtönök mellett.
- És kik ezek a foglyok?
- Keresztények a circus számára.

Akté még jobban meggyorsította lépeit, mert mikor egy szelelőlyuk mellett elhaladt, tisztán hallotta az emberi fájdalom panaszos hangjait. Habár a keresztényekről mind ez ideig azt hallotta, hogy bűnös, istentelen szekta, akik a legkülönfélébb kicsapongásokban vesznek részt, és bűnöket követnek el, Akté mégis szánalmat érzett irántuk, mint az olyan emberek iránt, akik rettenetes halálnak néznek elébe. Sietett tehát, hogy kiérjen a szörnyű erdőből, s mikor a szélére ért, megpillantotta a kivilágított palotát, és hallotta a hangszerek hangját. Fény és zene váltotta fel a sötétséget és a panaszos hangokat, Akté pedig megnyugodva, biztosabb és lassúbb léptekkel tartott az előcsarnok felé.

Akté ott elbűvölve állott meg egy pillanatra!... Soha, még álmában, még gyermekkori tündérelképzelésében sem látott ehhez fogható pompát. Ez a bronztól, elefántcsonttól és aranytól csillogó előcsarnok olyan tágas volt, hogy háromezer lépés hosszú csarnokot alkotó oszlopsor vette körül, és olyan magas, hogy Zenodorusnak egy százhusz láb magas szobra elfért benne, mely a terem közepén a császárt ábrázolta álló helyzetben, mint Istent. Akté reszketve haladt el a szobor mellett... Milyen rettentő hatalma lehet ennek az embernek, aki az olymposi Jupiter szobránál háromszor magasabb szobrot állíttat magának! Akinek olyan nagy kert és tó szolgál sétahelyül, amely erdőnek, illetve tengernek is beillene! Mulattatására és gyönyörűségére pedig foglyokat tépetnek szét tigrisekkel és oroszlánokkal... Ebben a palotában az emberélet minden törvénye megszűnt. Ennek az embernek egyetlen kézmozdulata, intése, szempillantása elég, és

minden aszerint történik. Ember, család, egy egész nép eltűnik a föld felszínéről anélkül, hogy csak egy leheletig is ellenszegülne akaratának, anélkül hogy a halálba indulók jajkiáltásán kívül más hang emelkednék ellene, anélkül hogy a világ rendje megbomlanék. A nap nem sötétedik el, a villám nem hirdeti, hogy van ég az emberek felett, és vannak istenek, akik a császároknál is hatalmasabbak.

A félelem és iszonyat érzésével haladt fel Akté a lépcsőkön, amelyek Lucius lakosztályába vezettek. És ez az érzés annyira erőt vett rajta, hogy amikor az ajtó elé érkeztek és Sporus megfordította a zárban a kulcsot, Akté visszatartotta, és egyik kezét a rabszolga vállára téve, a másikkal szívének fojtogató dobogását akarta csillapítani. Egy kis idő múlva Akté erőt vett magán, s intett Sporusnak, hogy nyissa ki az ajtót. A rabszolga engedelmeskedett, és Akté megpillantotta a terem túlsó végében Luciust egyszerű, fehér tunikában, fején olajággal, félig fekvő helyzetben a nyugágyon. E pillanatban minden szomorú emléke elmosódott agyában. Eleinte azt hitte, hogy nagyon megváltozott ez az ember, amióta megtudta róla, hogy a világ ura. De nem. Egyetlen pillantásra felismerte Luciust, az aranyszakállú, szép ifjút, akit atyja házába kalauzolt. Újra megtalálta benne az olympiai győzőt, s nem látta többé a császárt. Feléje akart sietni, de feleúton elhagyta ereje, lerogyott a földre, karját kedvese felé tárta és alig hallhatóan suttogetta:

– Lucius, ugye még mindig Lucius vagy?

– Persze hogy az vagyok, szép korinthusi leányka – nyugtatta meg a császár nyájas hangon, és intett Akténak, hogy lépjen közelebb. – Légy nyugodt, gyermekem, neked Lucius maradok. Ugye, e néven szerettél meg engem, önmagamért. Nem birodalmamért. Nem a koronámért, mint

itt körülöttem valamennyien. Kelj fel, Aktém, és gyere. A világ lábaimnál hever, de téged a karjaimba ölelek.

– Tudtam én ezt – kiáltott fel Akté, karjaival átölelve kedvese nyakát –, tudtam én azt, hogy Lucius nem lehet gonosz.

– Gonosz? Hát ezt kitől hallottad, gyermekem? – kérde Lucius.

– Nem, nem, bocsáss meg – vágott közbe hirtelen Akté. – Az emberek azt hiszik, hogy az oroszlán, aki éppoly nemes és bátor, mint te vagy, s király az állatok között, mint te császár vagy az emberek között, néha kegyetlen és erőszakos, mert az oroszlán nem ismeri a magad erejét, s néha gyöngédségből gyilkol. Ó, én oroszlánom, vedd oltalmadba a te kis gazelládat!

– Ne félj, Akté – felelte mosolyogva a császár –, az oroszlán csak akkor használja körmét és fogát, ha megtámadják. Most azonban lábad elé heveredik, mint a kezes bárány.

– Ó, én nem is Luciustól félek. Lucius az én gazdám, az én kedvesem, aki elhódított hazámtól, édesatyámtól, s akinek viszonznia kell szűzies szerelmemet. Nem Luciustól félek, de félek... – Akté tétovázott, de Lucius bátorító mozdulatára folytatta – félek a császártól, aki száműzte Octáviát... Félek Nérótól, Poppeia jövődöbeli férjétől.

– Beszéltél anyámmal! – kiáltott fel haraggal Lucius, egyetlen ugrással talpra szökkenve, és Akté arcába meredt. – Beszéltél az anyámmal!

– Igen – suttogta reszketve a leány.

– Tudtam – jegyezte meg Néró keserűen. – Ő mondotta neked, hogy kegyetlen vagyok, ugye, hogy ölelés közben fojtom meg az embereket. Hogy Jupiterből énbennem nincs egyéb, csak annak romboló villámai... Ő beszélt neked

Octaviáról, akit pártfogol, és akit én gyűlölök. Akivel akaratom ellenére boronált össze, s akitől olyan nehezen tudtam megszabadulni, akinek meddő szerelme csak kényszeredett és hideg ölelésekben nyilvánult meg... Ó, nagyon tévednek azok, akik könnyölgésükkel fárasztanak, vagy erőszakkal akarnak kicsikarni tőlem valamit. El akartam feledni ezt a nőt, aki utolsó példányaátkozott fajának. Ne hozzátok eszembe.

Lucius még be sem fejezte szavait, mikor ijedten vette észre, mily kínos benyomást tettek azok Aktéra: krétafehér ajkakkal, sírva hanyatlott vissza az ágy támlájára, reszketve Lucius haragjától, amelynek kitörését most hallotta először. Csakugyan, a lány hang, mely szívének legtitkosabb húrjait hozta rezgésbe, ezúttal ijesztő és rettenetes kifejezést öltött, szeme pedig, amelyből eddig szerelmét olvasta ki, fenyegető villámokat szórt, amelyek elől Róma eltakarta szemét.

– Ó, atyám, atyám – kiáltott Akté zokogva –, bocsáss meg, édes jó atyám!

– Igen, Agrippina nyilván azt mondta neked, hogy szerelmedért az én szerelmem lesz büntetésed. Nyilván tudtadra adta, hogy milyen dühöngő vadállatot szeretsz. Elmesélte neked Britannicus és Julius Montanus halálát, s mit tudom én, még mit. De azt bizonyára elhallgatta, hogy az egyik trónomtól akart megfosztani, a másik pedig bottal ütött az arcomba. Meg is értem. Hiszen az anyáin élete olyan makulátlan.

– Hallgass, Lucius! Az istenekre kérlek, hallgass!

– Ó – folytatta Néró –, félig-meddig beavatott téged családi titkainkba. Hát most már tudd meg a többit is. Ezt a nőt, aki egy gyermek és egy nyomorult gazfickó meggyilkolásával vádol meg engem, fivére, Caligula, aki pedig maga sem volt szigorú erkölcsbíró, számkivetésbe küldte

kicsapongásai miatt. Mikor Claudius trónra lépett, Agrippinát visszahívták száműzetéséből, és előkelő patrícushoz ment férjhez, Crispus Passienushoz, aki elkövette azt a könnyelműséget, hogy roppant vagyonát még életében ráíratta, mire anyám meggyilkoltatta, nem tudván kivárni természetes halálát. Aztán kitört a harc közte és Messalina közt. Ebben a harcban Messalina maradt alul. Claudius volt a győzelem ára. Agrippina saját nagybátyjának lett szeretője, s ekkor fogamzott meg benne az a gondolat, hogy az én nevemben uralkodjék. Octavia, a császár leánya Silanus menyasszonya volt. Agrippina az oltár lábától hurcoltatta el Silanust, akit hamis tanúk vallomásai alapján vérfertőzéssel vádolt. Silanus öngyilkos lett, Octavia pedig özvegységre jutott. Zokogott, mikor a karjaimba kergették, nekem pedig feleségül kellett vennem őt, mikor szíve még tele volt egy másik férfi iránt való szerelmével. Csakhamar akadt egy nő, aki meg akarta fosztani Agrippinát gyengeelméjű kedvesétől. Ugyanazok a hamis tanúk, akik Silanust vérfertőzéssel vádolták, boszorkánysággal vádolták meg Lollia Paulinát, aki korának legszebb asszonya volt.

Caligula Romulus és Augustus módjára feleségül vette ezt az asszonyt, s oly drága öltözékben vezette a rómaiak elé, amelynek csupán smaragd és gyöngy dísze 40 millió sestertiusba került... Lollia Paulina a kínzásokba lassanként belepusztult... Ekkor azután már semmi sem választotta el Agrippinát a tróntól. Az unokahúg felesége lett nagybátyjának. Engem Claudius fiául fogadott, a szenátus pedig az Augusta címet ajándékozta Agrippinának... Várj, Akté, még nem mondtam el mindent – folytatta Néró, megfogva Akté kezét, aki nem akarván hallani hogy vádaskodik a fiú anyja ellen, be akarta fogni füleit. – Claudius egy napon halálra ítelt egy házasságtörő asszonyt.

Ez az ítélet elrémítette Agrippinát és Pallast. Másnap Claudius papjaival a Capitoliumban ebédelt. Halotus, aki a császár ételeit kóstolta, egy tányér gombát tett ura elé, amelyet Locusta készített el. A mérég azonban nem volt elég erős, s mialatt a császár kínlódva fetrengett a nyugágyon, Xenophon, az orvosa mérgezett tollat dugott a torkába azzal az ürüggyel, hogy eltávolítja testéből a gyilkos eledelt. Így lett Agrippina harmadszor is özvegyé. Ezeket az előzményeket mind elhallgatta ugye, s csak onnan kezdve adta elő történetét, amikor engem a trónra ültetett, abban a reményben, hogy uralkodni fog a nevemben, s hogy ő lesz a test, és én leszek az árnyék, ő a valóság, én pedig a báb. Egy darabig csakugyan így történt. Pretorianus testőrséget tartott, elnökölt a szenátusban, ítéleteket hozott, halálra ítélte a rabszolgasorból felszabadított Narcissust, és megmérgeztette Julius Silanus prokonzult. Egyszer azután, látván a sok bűntényt, szemére hánytam, hogy egészen kirekeszt a hatalomból, mire azt felelte, hogy idegen, örökbefogadott gyermek létemre épp eleget szerepelek, s hogy neki az istenek segítségével sikerült életben tartania Britannicust!... Esküszöm, hogy mikor ezt mondta, éppoly kevésbé gondoltam már arra a gyermekre, mint ahogy ma nem gondolok Octaviára. Tehát a fenyegetésem ölte meg a fiút, nem a mérég, amelyet a részére készítettem. Nem az volt a bűnöm, hogy gyilkoltam, hanem az, hogy császár akartam lenni! Ekkor történt, hogy csak egy kis türelmet kérek, mindjárt bevégzem, figyelj, kedves kis lánykám, ki még szerelmedben is oly szűzies vagy, ekkor történt, hogy szeretőm akart lenni, s így akarta visszaszerezni azt a hatalmat, amelyet mint anyám elvesztett...

– Ó, hallgass! – kiáltott fel rémülettel Akté.

– Szememre hánytad Octaviát és Poppeát, de sejtelled

sem volt arról, hogy van egy harmadik vetélytársnőd is.

– Hallgass! Hallgass!

– Még csak nem is az éjszaka néma csöndjében, nem egy meghitt, rejtett szoba titokzatos homályában keresett fel ezzel a szándékával!... Nem, hanem éppen egy tivornya alkalmával, egész udvarom jelenlétében. A lakomán részt vett Seneca, Burrhus, Páris és Phaon, szóval mindenki. Virágdísszel a fején, lenge ruhában jelent meg, ének és fényár közepette. Szépsége és szándékai annyira megrémítették ellenségeit – anyám nagyon szép asszony! –, hogy hamar kettőnk közé állították Poppeát. Nos, mit szólsz az anyámhoz, Akté?

– Gyalázat!... Gyalázat!... – suttogta a leány, szégyentől piruló arcát tenyerébe rejtve.

– Bizony, különös a mi családunk. És mert nem vagyunk arra méltók, hogy embereknek tekintsenek bennünket, hát istenekké tették meg. Nagybátyám párnákkal fojtotta meg gyámját, apósát pedig a fürdőben. Atyám a Forum kellős közepén szúrta ki bottal egy lovag szemét. A Via Appián pedig egy fiatal rómainak gázolt halálra kocsijával, mert nem tért ki elég gyorsan előle. Egyszer az asztalnál, mikor az ifjú császárt kísérte keleti útjára, evőkésével szúrta le egy fölszabadított rabszolgáját, mert az nem akart inni. Anyám gyönyörű tetteit már elmeséltem. Megölte Passienust, megölte Sylanust, megölte Lollia Paulinát, megölte Claudiust! Én pedig, utolsó sarja családunknak, akivel kihal nevünk, ha igazságos császár lennék háládatos fiú helyében, nos akkor én: megölném anyámat.

Akté egy retteneteset sikoltott, s karjait a császár felé nyújtva, összeesett.

– Mit csinálsz, Akté? – folytatta Néró mosolyogva, irtózatossággal a szemében. – Hát komolyan veszed, amit

mondottam? Hiszen csak tréfálok. Néhány vers emlékezetemben maradt Orestes történetéből, melyet nemrégiben énekeltem, és ezeket szőttem beszédembe. No, nyugodj meg hát, bolondos gyermek! Hát azért jöttél ide hozzám, hogy térden állva, könyörögj és reszkess? Azért hívattalak ide, hogy a térdeidet koptasd s a kezedet tördeld? No, kelj fel. Hát császár vagyok én? Hát Néró vagyok én? És csakugyan anyám Agrippina? Ezt mind csak álmodtad, kis korinthusi leány! Én Lucius vagyok, az atléta, a kocsiversenyző, az aranylantos, édes hangú dalnok, semmi több!

– Ó, igen – felelte Akté, fejét Lucius vállára hajtva –, vannak pillanatok, mikor magam is azt hiszem, hogy álomban járok, és nemsokára felébredek édesatyám házában. Csak szerelmem igazát érzem szívem mélyén valónak. Ó, Lucius, Lucius, ne űzz gúnyt belőlem! Hát nem látod, hogy vékony fonálon függök a pokol mélységei fölött? Szánd meg gyengeségemet, és ne kergess az örületbe!

– Hát mitől félsz, mitől reszketsz? Lehet-e oka az én szép Helénámnak panaszkodni Párisára? Nem elég ragyogó a palota, amelyben hajlékot találtál? Úgy másikat építtetek, ezüstoszlopokkal és arany oszlopféjjel. Tiszteletlenek veled rabszolgáid? Rendelkezzél életükről vagy halálukról. Mit óhajtasz, mit kívánsz tőlem? Mindazt, amit ember, császár, vagy Isten adhat, első szavadra megkapod tőlem.

– Ó, tudom én azt, hogy mindenható vagy. Elhiszem, hogy szeretsz, és minden kérésemet teljesíted. Mindent megadsz nekem, csak lelki nyugalmamat zavarod meg. Nem érzem eléggé, hogy az vagyok Luciusnak, ami Lucius nekem. Van az egyéniségednek egy oldala, van életednek egy része, amely nem tartozik hozzám, amely árnyékba borul, és elvész a sötétben. Róma, a birodalom, a világ magának követel

téged, s nekem csak az a kis pont jut belőle, amelyet az ujjam hegye érint. Titkaid vannak előttem. Nem követhetem gyűlölködéseidet. Vannak szerelmeid, amikről nem szabad tudnom. Leggyengédebb áradozásaink, legmeghittebb beszélgetéseink, legbizalmasabb pillanataink közepette megnyílnak egy ajtó, mint ahogy most is, s egy közömbös arcú felszabadított titokzatosan int neked, s én nem értem, nekem nem szabad értenem, mit jelent! Lám, most kezdek csak beletanulni szerepembe.

– Mit akarsz Anicetus? – kérdezte Néró.

– A nő, akit az isteni császár magához rendelt, künn várakozik.

– Mondd meg neki, hogy tüstént megyek – felelte a császár.

A felszabadított rabszolga távozott.

– Látod! – szólt Akté szomorú pillantással.

– Csak mondd el, ami a szívedet nyomja – felelte Néró.

– Egy nő vár rád...

– Igen.

– Éreztem, hogy megremegtél, mikor jelentették neked.

– Hát csak a szerelemtől reszket az ember?

– Ki ez a nő, Lucius?

– Találd ki.

– Ez a nő...

– Nos, ki ez a nő?

– Ez a nő... Poppea?

– Tévedsz, gyermekem – felelte Néró. – Ez a nő Locusta.

VIII.

Néro felállt és követte a felszabadított rabszolgát. Tekervényes, titokzatos folyosókon haladtak végig, amelyeket csak a császár ismert s leghűbb rabszolgái, majd egy kis sötét szobába jutottak be, mely felülről kapta a levegőt és a napvilágot. De még a felső nyílás sem a világosság bebocsátására szolgált, mint inkább arra, hogy kibocsássa a gőzöket, amelyek abból a bronz széntartóból szoktak áradni bizonyos alkalmakkor, mely e percben hideg volt ugyan, de meg volt töltve szénnel, és csak a szikrára vagy a fűjtatóra várakozott. A szoba falai körül homokkőből és üvegből készült, hosszúkás, furcsa alakú készülékek, amelyeket bizarr készítőjük furcsa madarak és ismeretlen halak elképzelt emléke után mintázhatott. Gömbölyű asztalkákon különböző nagyságú fedővel gondosan elzárt edények voltak elhelyezve, ismeretlen nyelven fogalmazott, titokzatos jelekkel, amelyek úgy övezték körül a titokzatos vegykonyhát, mint a múmiát rejtelmes pólyái. Az edények felett falba vert aranyszegekről száraz és friss növények lógtak le, mert részint frissen, részint por alakjában használták fel őket. Ezeket a növényeket a varázskönyv által megállapított időben, a kánikula elején szedték, az esztendőnek ama rövid időszakában, amikor a boszorkánymestert nem látja sem a nap, sem a hold.

Az edények a legritkább és legértékesebb kenőcsöket tartalmazták. Némelyikben erőkenőcs volt, amely legyőzhetetlenné teszi az embert. Ez nagy fáradsággal és költséggel szárnyaskígyó fejéből és farkából, tigris homlokszőréből, oroszlánvelőből és versenyen díjat nyert ló

nyálából készül. A többiekben vágyteljesítő talizmán volt, Baziliskus vagy más néven Saturnus vérből; volt olyan szer is, amelyet csak gyémánt súlyával lehetett megfizetni, köztük néhány uncia abból a ritka illatszerből, amelyet csak Julius Caesar tudott megszerezni magának, hiszen az úgynevezett Apirust aranyból, illetve tűzpróbán át nem esett aranyból állítják elő. Volt a növények között egy koszorú Heliochrysos, a szerencse záloga, egy csomó bal kézzel tépett verbénafű, melynek leveleit, szárát és gyökerét külön-külön árnyékban szárították. Ez a növény gyönyört és jókedvet okoz, s ha főztjével fellocsoljuk a Tridunium földjét, nincs az a komor, szigorú, bölcs vendég, aki ettől bolond jókedvre ne derülne.

Egy fekete ruhás nő, kinek feltűzött ruháját térdmagasságban egy karbunkulus tartotta össze, s aki bal kezében kincskereső mogyoróágot tartott, várta Nérót ebben a szobában. Mély gondolatokba merülve ült ott, s még a császár belépte sem riasztotta fel merengéséből. Néró feléje tartott, de minél közelebb ért hozzá, annál jobban tükröződött arcán a félelem, a megvetés, az utálat. Intett Anicetusnak, aki megérintette a nő vállát. Locusta lassan felemelte, és hátravetette fejét és fésületlen, hosszú haját, melyet nem díszítettek szalagok, kisimította homlokából, mert ha fejét lehajtotta, haja fátyol módra takarta el arcát... Most szemügyre lehetet venni Locustát. Harminchárom éves nő volt, valamikor szép, de az álmatlanság, a kicsapongás s talán a lelkiismeret-furdalás idő előtt megvénítette.

Fel sem kelt, csak ajkai mozogtak lassan, amikor megszólította a császárt:

- Mit akarsz már megint? – kérdezte tőle.
- Előbb arra felelj, emlékszel-e a múltra? – kérdezte Néró.

- Kérdezd meg Theseustól, emlékszik-e a pokolra.
- Jól tudod, hogy bűzös börtönből hoztalak ki, amelynek sarában sorvadoztál, és csúszómászók kúsztak arcodon és kezeiden.
- Olyan hideg volt ott, hogy semmit sem éreztem.
- Jól tudod, hogy házat építtettem neked, s feldíszítettem, mintha a szeretőmért tenném. A te mesterségedet bűnnek nevezik, én művészetnek tekintem. Bűntársaidat üldözték, én tanítványokat küldtem hozzád.
- Én pedig Jupiter fél hatalmát adtam neked érte cserébe. Szolgáddá tettem a Halált, az Álomnak és Éjszakának süketnéma, vak leányát.
- Jól van, látom, hogy emlékszel. Hívattalak.
- Kinek kell meghalni?
- Azt neked kell eltalálnod. Én nem mondhatom meg. Ellenségem oly hatalmas és oly veszedelmes, hogy még a Hallgatás szobra előtt sem merném kiejteni a nevét. De jól vigyázz! Ne lassan öljön a méreg, mint Claudius esetében, s cserben ne hagyjon az első alkalommal, mint Britannicusnál történt. Nyomban kell hatnia, hogy annak, akinek szánom, egy szóra, egy mozdulatra se legyen ideje. Egyszóval: nekem arra a méregre van szükségem, amelyet itt készítettünk egyszer, s egy vadkanon próbáltunk ki.
- Mi sem könnyebb, mint elkészíteni e mérget, vagy még rettenetesebbet is. De mikor neked azt a bizonyos mérget adtam, tudtam, hogy kinek szántuk. Egy gyanútlan gyermekről volt szó, s kezeskedhettem a sikerért. De vannak emberek, s ilyen volt Mithidrates is, akikre nem hat a méreg. Mert lassanként hozzászoktatták gyomrukat a leggyilkosabb nedvekhez és a leghalálosabb porokhoz. Ha véletlenül ilyen vasszervezetű embernek szánád mérgeidet, megtörténhetik, hogy hatása elmarad, s akkor azt fogod mondani, hogy

megcsaltalak.

– Azt – folytatta Néró –, s visszadobnálak a börtönbe, ahol voltál, sőt, régi fegyőrödet, Pollio Juliust rendelném melléd! Bizony, azt tenném! Gondold meg hát a dolgot.

– Mondd meg hát a kiszemelt nevét, s én kezeskedem a sikerről.

– Ismétlem: nem tudom megnevezni, nem akarom megnevezni. Nincs módod arra, hogy az ismeretlen titkait kifürkészd? Nem tudsz szellemeket idézni varázserővel, hogy kikérdezd őket s ők feleljenek? Keress, kutass. Egyebet nem mondhatok, de nem akadályozlak meg abban, hogy kitaláld szándékomat.

– Itt e helyen semmit sem tehetek.

– Nem tartalak fogva.

– Két óra múlva visszajövök.

– Inkább én is utánad megyek.

– Még az Esquilinus-dombra is?

– Bárhova.

– Egyedül jössz velem?

– Ha kell, egyedül.

– Akkor hát gyerünk.

És Néró intett Anicetusnak, hogy vonuljon vissza és követte Locustát. Elhagyták az aranypalotát. Nérónak nem volt más fegyvere, mint a kardja. Igaz ugyan, hogy némelyek szerint éjjel-nappal pikkelyes páncélt viselt a testén, amely egész mellét megvédte, s oly ügyesen volt elkészítve, hogy szabadon mozgott benne, bár oly áthatolhatatlan volt, hogy biztos védelmet nyújtott a legélesebb fegyverrel, a legerősebb karddal szemben is.

Nem világított rabszolga előttük. Végigmentek Róma sötét utcáin, a Velabrumig, melynek közelében Locusta lakott. A boszorkány háromszor kopogott, mire egy

vénasszony, aki segítőtársa volt a boszorkánymesterségben, ajtót nyitott, s vigyorogva félreállt, hogy beengedje a szép ifjút, aki bizonyára valami bájital ügyében jött. Locusta kinyitotta boszorkánykonyhája ajtaját, és belépett, majd intett Nérónak, hogy kövesse.

Utálatos, undort keltő tárgyak tömegét pillantotta meg a császár. Egyiptomi múmiák és etruszk csontvázak sorakoztak a fal mellett. A mennyezetről vékony, szinte láthatatlan vasszalakon krokodilok és különös alakú halak csüngtek le. Tőrrel és tével átszurkált szívű, különböző nagyságú és különböző arcú viaszfigurák álltak talapzataikon. E csodálatos tárgyak közepette egy riadt bagoly röpködött zajtalanul ide-oda, s valahányszor egy-egy tárgyon megpihent, izzó parázként csillogtak szemei, s ijedten csattogott csőrével. A szoba egyik szögletében egy fekete bárány bégetett szomorúan, mintha csak sejtette volna, mi vár rá. A hangzavar közepette Néró fájdalmas nyöszörgést hallott. Figyelmesen széjjelnézett, s a szoba közepén, a földön valami különös tárgyat pillantott meg, amelynek eleinte alig tudta felismerni körvonalait. Emberi fej volt test nélkül, noha szemei éltek. Nyaka körül kígyó tekergőzött, s fekete, mozgékony nyelvét idegesen nyújtogatta a császár felé, majd egy tejjel telt edény felé fordult. A fej közelében ételek és gyümölcsök voltak elhelyezve, mint Tantalus körül. Mi volt ez? Büntetés? Szentségtörés, vagy szörnyű csúfság? Néró csakhamar meggyőződött arról, hogy a panaszos hangokat ez a fej nyögte.

Locusta ezalatt hozzálátott boszorkánymesterségéhez. Előbb megöntözte a földet az aernusi tó vizével, aztán temetőben gyűjtött iharból és cipruslombokból tüzet rakott, varangyosbéka vérébe áztatott bagolytollakat szórt rá, s iolhosi és ibériai füveket is. Azután lekuporodott a tűz elé, és

érthetetlen szavakat mormolt. Majd, mikor a tűz pislákolni kezdett, körülnézett, mintha keresne valamit. Füttyentett, mire a kígyó felfigyelt. Aztán másodszor is füttyentett, mire a kígyó tekerőzni kezdett. Harmadszor is füttyentett, mire mintha engedelmeskednie kellene, a kígyó vonakodva, lassan Locusta felé kúszott. Locusta megragadta a kígyó nyakát, és fejét a tűz fölé tartotta. A kígyó föltekerőzött karjára, és fájdalmasan sziszegett. De a boszorkány egyre közelebb tartotta fejét a tűzhöz, mindaddig, amíg a kígyó tajtékozni nem kezdett, s végre torkából három-négy csöpp nyál hullott a parázsra. Locusta, úgy látszik, csak erre várt, mert most elengedte a kígyót, amely gyorsan elmenekült, s mint a borostyán, felkúszott egy csontváz lábszárán a mellüregbe, ahol a bordák közt, mint egy kalitkában, tovább kínlódott egy darabig.

Most Locusta a hamut és a zsarátnokot azbesztkendőbe rakta, megfogta a fekete bárány nyakára kötött kötelet, és elvégezvén mindazt, amit lakásán akart végezni, Néró felé fordult, aki szoborszerű mozdulatlansággal figyelte a történeteket. Locusta újból megkérdezte tőle, el akarja-e kísérni az Esquilinus-dombra.

Néró bólintott, mire mindketten távoztak. Locusta ment elől, Néró követte. Mikor Néró becsukta maga után az ajtót, oly szívhezszóló nyöszörgést hallott, hogy megállt és szólt Locustának. De a boszorkány azt felelte, hogy a legcsekélyebb késedelem elronthatja a varázst, s ha egyedül a császár nem követi nyomban, kénytelen lenne egyedül menni, vagy holnapra halasztani a dolgot. Néró becsukta az ajtót, és követte Locustát. Maga is értett a boszorkánymesterséghez, s körülbelül tisztában volt a dolgokkal. Az a fej egy gyermeknek a feje volt, akit nyakig ástak a földbe, s akit Locusta éhhalálra ítélt, noha ételeket rakott a közelébe.

Azért, hogy holta után csontvelejből és haragtól kiszáradt szívéből elkészíthesse azokat a szerelmet és izgalmat keltő bájitalokat, amelyekért Róma gazdag kéjencei és a császárok szeretői olyan árakat adtak, amelyekért egy-egy tartományt megvásárolhattak volna.

Mint két árnyék, úgy imbolygóit Néró és Locusta Velabrum girbegörbe sikátorai közt. Majd gyorsan és hallgatagon eltűntek a nagy cirkusz falai mögött, és csakhamar az esquilinusi domb lábához értek. Az újhold épp ekkor bukkant fel a domb mögött, s az ég ezüstös kék kárpitjára élesen felrajzolódtak azok a keresztfák, amelyekre tolvajok, gyilkosok és keresztények voltak szegezve, mert egyforma büntetéssel sújtották őket. Néró eleinte azt hitte, hogy a boszorkánynak ily hullára van szüksége. De szó nélkül haladt el köztük, majd intett Nérónak, hogy várja meg. Egy kis földhányás mellett letérdelt, s mint a hiéna, körmével vájta a sírdombot. A gödörbe beleöntötte a magával hozott izzó zsarátnokot, melyből a suhogó esti szél néhány szikrát felröpített. Aztán átharapta fogaival a fekete bárány nyakának ütőerét, és vérével eloltotta a parazsat. A hold felhő mögé bújt, mintha nem akarna szemtanúja lenni a szentségtelen cselekedetnek. De a homály ellenére, amely az egész dombot eltakarta, Néró jól láthatta, hogy szellemalak emelkedik fel a gödörből, akivel Locusta néhány pillanatig társalog. Hirtelen eszébe jutott, hogy körülbelül ezen a helyen temették el annak idején a számos gyilkosság miatt megfojtott Canidia nevű varázslónőt, akiről Horatius és Ovidius is megemlékezik. Most már kétségtelen volt, hogy Locusta e varázslónő elátkozott szellemével társalog. Pár pillanat múlva a szellem visszasüllyedt a földbe, a hold is előbújt a felhő mögül, Locusta pedig remegve és halálsápadtan fordult Néró felé.

– Nos? – kérdezte a császár.
– Egész tudásom hiábavaló – suttogta Locusta.
– Nincs halált okozó mérge?
– Hogyne lenne. De neki hatalmas ellenmérge van.
– Hát tudod már, hogy kit ítéltél halálra? – kérdezte Néró.

– Anyádat – felelte Locusta.
– Helyes – felelte fagyos nyugalommal Néró. – Majd gondoskodom más eszközökről.

Lejöttek az elátkozott dombról, s eltűntek a Velabrumtól a Palaciumba vezető sötét, kihalt utcák között.

Másnap Akté levelet kapott kedvesétől, amelyben Néró arra kérte, hogy menjen Baiába, s ott várja meg őt, ahol Agrippinával együtt ünnepséget fog rendezni Minerva tiszteletére.

IX.

Nyolc nap telt el a fentebb vázolt jelenet után. Este tíz óra volt. A hold felbukkant az égen, s lassan emelkedett a Vezúv mögé, sugaraival pedig fényt hintett Nápolyra. Az ezüstös sugarak megvilágították a pozzuolii öblöt, amelyet annak az eszeveszett hídnak sötét íve ölel át, amelyet Caius Caligula, a harmadik császár veretett egyik partról a másikra csak azért, hogy Trasyllus csillagász jövendölése beteljesedjék.

Az öböl partján s annak a nagy ívnek egész terjedelmében, mely Posilippótól a misénumi fokig terjed, egymásután hunytak ki, mint a kialvó csillagok, a városok, falvak és a part mentén szétszórt paloták világai, melyek eddig a Thyrenni-tenger kék hullámaiban tükröződtek. Olykor-olykor egy elkésett háromszögletű vitorlás, vagy kétevezős bárka suhant némán, fáklya világánál, az éjjeli csöndben, Oenaria, Rocida vagy Baia kikötője felé. Aztán az utolsó bárka is eltűnt, s az öböl teljesen elcsendesedett és kihalt, csak néhány csónak ringatódzott a parthoz kötve Julius Caesar palotája és a bauli palota között, Hortensius kertjeivel szemben.

Egy óra telt így el, s közben még csendesebb, még mélyebb lett az éjszaka. Elhalt minden földi nesz és pára. Felhőtlen volt az ég, és áttetsző, mint a sima tenger, melyben tükröződött. A hold magasabbra emelkedett a tiszta azúrkék égen, és egy pillanatra megpihent az öböl felett, hogy mint egy tükörben, megnézzze magát benne. Pozzuoli utolsó fénye is kihunyt már, s csak a Mizénum-fok világítótornya ragyogott a kiugró szirten, mintha óriás tartana fáklyát kezében. Gyönyörű, buja éjszaka volt. Nápoly, a szép görög

lány, szélben fürösztí narancshaját, s kítárja márványkeblét a hullámok felé. Néha-néha titokzatos sóhaj szállt a légen át, amelyet az alvó föld küldött az ég felé, míg keleten a Vezúv fehér füstje emelkedett magasra az enyhe levegőben, mint egy alabástromoszlop valami elsüllyedt főváros gigászi romjaként.

Egyszerre csak, a csönd és sötétség közepette, a parthoz láncolt csónakokban heverő matrózok a bauli palotát félig eltakaró fák mögött égő fáklyákat láttak felragyogni. Vidám hangok közeledtek, s a partot szegélyező narancs- és borostyánerdőből lármás, fényes menet bukkant ki s tartott feléjük. Egy arannyal és virágfüzérékkel díszített, háromevezős gálya parancsnoka nyomban bíborszőnyegét térítettett le a hajóhídra, amely a gályát a parttal összekötötte, majd maga is a partra sietett, s félelemmel vegyes tisztelettel várt a menetre. A menet élén maga Néró császár tartott a gálya felé. Agrippinával jött, s ami Britannicus halála óta nem fordult elő, az anya fia karjára támaszkodott, s mosolygó arccal, barátságosan beszélgettek egymással, mintha a legnagyobb egyetértés lenne közöttük. A gályához érve a menet megállott, s Néró az egész udvar szeme láttára könnyezve szorította szívére anyját, csókkal halmozta el arcát, mintha nehezére esnék a válás, míg végül az anya kibontakozott fia karjai közül. Néró pedig a gálya parancsnoka felé fordult.

– Aztán ügyelj az anyámra, Anicetus! A fejeddel felelsz érte.

Agrippina rálépett a hajóhídra, és felment a gályára, mire az lassan távolodni kezdett a parttól, s megkerülte a Baia és Pozzuoli közt fekvő partfokot. De Néró nem mozdult helyéről. Ott állt egy darabig, és arról a helyről, ahol elváltak, nyájas szavakkal intett búcsút anyja felé, aki viszonzta

üdvözlését. Végre a gálya lassanként eltűnt a szem elől. Néró visszatért Bauliba, Agrippina pedig lement a részére berendezett terembe.

Alig terült el bíbor nyugágyán, egy szőnyeg hirtelen félrehúzódtott, s egy sápadt, remegő leányka borult lábai elé e szavakkal:

– Anyám, anyám, ments meg engem! Agrippina összerezsent meglepetésében és ijedségében. Aztán megismerte a szép görög leányt, és feléje nyújtotta a kezét.

– Te vagy az, Akté? – kérdé csodálkozva. – Hát itt vagy az én hajómon, és pártfogásomat kéred? Hát ki elől védjelek meg? Hisz akkora hatalmad van, hogy még a fiam barátságát is megtudtad nyerni részemre.

– Tőle magától... magamtól... szerelmemtől... az udvartól, amelytől iszonyodom... a világtól, ami oly idegen és szokatlan nekem...

– Tényleg, ebéd közben hirtelen eltűntél – monda Agrippina. – Néró hívatott, kerestetett mindenfelé. Miért tűntél el, lányom?

– Hogy miért, még kérded? Hát lehet egy nőnek... bocsáss meg!... oly tivornyában részt venni, amely még Vénusz papnőinek is arcába kergeti a vért!... Anyám! Hát nem hallottad azokat az énekeket? Nem láttad azokat a meztelen kurtizánokat?... Komédiásokat, akiknek minden mozdulata gyalázat, nem rájuk, hanem azokra, akik végignézik? Én nem bírtam el ezt a látványt. Leszaladtam a kertbe, de ott újabb borzalom várt rám... Mintha valami antik erdőbe kerültem volna, minden szökőkútban egy-egy szemérmetlen nimfa, minden bozótban egy-egy buja szatír lappangott, és el se hiszed, anyám, e férfiak és nők közt tisztos matrónákra és lovagokra ismertem... a kertből elmenekültem, mint az asztaltól... kirohantam egy nyitva felejtett kapun, amely a

tengerre nyílt, s lefutottam a partra. Láttam a gályát, megismertem, kiabáltam, hogy a kíséretedhez tartozom, s rád várok. Erre feleresztettek a hajóra, s én a matrózok, a katonák s a durva hajósnép között valósággal fellélegztem, s nyugodtabban éreztem magam, mint Néró asztalánál, amelyet Róma legelőkelőbb emberei ültek körül...

– Szegény gyermek! És mit kívánsz tőlem?

– Adj menedéket házadban a Lucrin-tó mellett, helyet rabszolgáid között, sűrű fátyolt, hogy eltakarja piruló arcom.

– Látni sem akarsz többé a császárt?

– Anyám!

– Azt akarsz, hogy kormányát vesztett hajó módjára bolyongjon ide-oda a kicsapongások tengerén?

– Anyám! Ha kevésbé szeretném őt, talán mellette tudnék maradni, de hogy túrjem el, hogy szemem láttára más nőket szeressen úgy, ahogy engem szeret, vagy ahogy hittem, hogy szeret? Ezt nem tehetem. Annyi mindent adtam neki, s ezt kaptam cserébe tőle. E romlott világ közepette magam is elvesznék e nők között, előbb-utóbb magam is olyan lennék, mint ők. Nekem is tör lenne az övemben, méreg a gyűrűmben, s egy napon...

– Mi baj, Acceronia – szakította félbe Agrippina egy rabszolgalány felé fordulva, aki e pillanatban lépett a szobába.

– Beszélhetek, úrnőm? – kérdezte remegő hangon a rablány.

– Beszélj!

– Hová szándékoztál menni?

– Villámba, a Lucrin-tó mellé.

– Ó igen, eleinte arrafelé tartottunk, de néhány perc óta a gálya irányt változtatott, és a nyílt tenger felé evez.

– A nyílt tenger felé? – kiáltotta Agrippina.

– Nézz ki az ablakon – szólt a rabszolgalány, félrehúzza a függönyt. – Nézd, már messze magunk mögött kellett volna hagynunk a világítótornyot, és íme itt van jobb kéz felől. Ahelyett hogy Pozzuolihoz közelednénk, dagadó vitorlával távolodunk tőle.

– Csakugyan! – kiáltott fel Agrippina. – Mit jelentsen ez? Gallus! Gallus!...

Egy fiatal római lovag jelent meg az ajtóban.

– Gallus – fordult felé Agrippina – mondd meg Anicetusnak, hogy beszédem van veled.

Gallus Acceroniával együtt eltávozott.

– Egek! Íme, hirtelen kihunyt a világítótorony tüze, mintha varázskezdek oltották volna ki – folytatta Agrippina.

– Akté!... Akté!... Érzem, valami gaz dolog készül itt! Ó, mondták nekem, ne menjek Bauliba, de én bolond, nem hittem nekik. No, mi az, Gallus?

– Anicetus nem tehet eleget parancsodnak. Most ereszti le a csónakokat a tengerbe.

– Hát akkor magam keresem fel őt!... Jaj!... Miféle zaj ez a fejünk fölött? Jupiterre, végünk van! Beszakad a hajó!

Valóban, alig ejtette ki, Akté karjaiba vetve magát, Agrippina e szavakat, a mennyezet nagy robajjal fejükre szakadt... A két nő azt hitte, hogy utolsó pillanatát éli, de egy szerencsés véletlen folytán az ágy mennyezete oly mélyen és erősen volt beépítve a hajó bordázatába, hogy felfogta a tető gerendáját, amelynek vége az ajtó közelében álló fiatal római lovagot agyonütötte. Agrippina és Akté az üres sarokban húzódtak meg, amely a leszakadt tetőzet és az ágy mennyezete közt támadt. Ugyanakkor ordítózás hallatszott a hajó minden részéből. A hajó belsejéből tompa moraj. A két nő lába alatt recsegett, ropogott a padozat. A gálya deszkái szétmentek, a résen át behatolt az ár, s már a szoba ajtaját

ostromolta.

Agrippina nyomban megértette a dolgot... Felülről és alulról kereste a halál. Körülnézett a szobában: a tetőzet leszakadással, a víz elnyeléssel fenyegette. Az ablak, amelyen át éppen akkor tekintett ki, mikor a misénumi világítótorony fénye kialudt, nyitva volt. Ez volt a menekülés egyetlen lehetősége. Agrippina odavonszolta Aktét, császári kézmozdulattal, melyből érezhető volt, hogy életről-halálról van szó, ráparancsolt, hogy hallgasson, s azután mind a ketten haladék nélkül, hátra se nézve, átölelkezve, a tengerbe vetették magukat. Az első pillanatban mindketten úgy érezték, hogy valami pokoli erő a tenger mélyére húzza őket. A hajó ugyanis akkor süllyedt el, s magával vonta őket a forgó örvénybe, amelyet maga körül kavart. Néhány másodpercig, amely óráknak tűnt fel nekik, zuhantak, azután a vonzerő lassanként megszűnt, most már érezték, hogy felfelé emelkednek. Végre félájultan mind a ketten felbukkantak a víz felszínére. Ebben a pillanatban, mintegy ködfátyolon át, egy harmadik nőt pillantottak meg a mentőcsónakok közelében, s mintha álomban hallanák, ez a kiáltás hangzott fel onnan:

– Agrippina vagyok, a császár anyja, mentsetek meg!

Akté szintén segítségért akart kiáltani, de Agrippina megragadta, és magával húzta a víz alá, úgyszólván csak tagolatlan szavak hangzottak el ajkáról. Mire ismét felbukkantak, a csónakokból már nem láthatták őket. Agrippina azonban, mialatt egyik kezével úszott, a másikkal a csónakok felé mutatott, hol e pillanatban egy evezőlapát emelkedett magasba, majd lecsapva, szétzúzta Aceronia fejét, aki elég meggondolatlanul azt remélte, hogy megmenekül, ha odakiáltja Agrippina gyilkosainak, hogy ő a császár anyja.

A két menekülő szótlánul úszott a part felé, míg Anicetus

abban a hitben, hogy gyalázatos megbízásának eleget tett, Bauli felé tartott, ahol a császár várta. Az ég még mindig derült volt, s a tenger csendes. De attól a helytől, ahol Agrippina és Akté a tengerbe ugrottak, olyan nagy volt a távolság a partig, amelyet el akartak érni, hogy noha már fél órája küszködtek, a part még mindig vagy fél mérföldnyire volt tőlük. A bajt még tetőzte az, hogy Agrippina ugrás közben megsebesült a vállán. Érezte, hogy jobb karja elsenyved, s a veszedelemből, amelyből megmenekült, íme még borzalmasabb veszedelembe került. Akté is észrevette, hogyan küzd Agrippina a hullámokkal, s bár a császárnő nem panaszkodott, ziháló melle elárulta, hogy segítségre van szüksége. Akté a másik oldalra került, megfogta Agrippina karját, nyakát nyújtotta támaszul, s tovább úszott a kimerült Agrippinát támogatva, aki váltig kérlelte, hogy mentse meg az életét, hagyja pusztulni őt.

Ezalatt Néró császár visszatért bauli palotájába, visszaült helyére az asztalhoz, újabb kurtizánokat és komédiásokat rendelt maga elé, s megparancsolta, hogy folytassák a lakomát. Majd lantot kért s megénekelte Trója ostromát. Néha-néha azonban megborzongott, hideg futott végig a hátán, s verejték ült ki homlokára. Mintha anyja halálkiáltását hallaná, mintha a halál szelleme suhant volna át a terem illatos és forró levegőjén, és szárnyával megérintené homlokát. Végre kétórai ideges várakozás után rabszolga lépett a terembe, egyenesen Néró felé tartott, s néhány szót súgott a fülébe. Senki sem értette mit, csak azt látták, hogy a császár elsápad. A lant kiesett kezéből, letépte fejről koszorúját, s anélkül hogy ijedségének okát elárulta volna, kirohant a teremből, otthagya vendégeit, tetszésükre bízva, hogy távoznak-e, vagy folytatják-e a tivornyát.

A császár izgalma azonban oly szemmel látható volt s

távozása oly feltűnő, hogy az udvaroncok nyomban észrevették, hogy valami rettenetes dolog történhetett. Tehát mindenki követte a császár példáját, s a népes, lármás terem pár pillanat múlva olyan üres és néma lett, mint egy megszenteltetlenített sírbolt.

Néró császár szobájába vonult, s Anicetust hívatta. Ez, mihelyt partot ért, nyomban beszámolt küldetése eredményéről a császárnak, aki, hűségében bízva, nem kételkedett szavai igazságában. Anicetus tehát nagyon elcsodálkozott, mikor a terembe lépve Néró ezekkel a szavakkal rontott rá:

– Miért jelentetted, hogy meghalt? Künn egy küldönc vár, akit ő küldött hozzám.

– Akkor azt a pokolból küldi – felelte Anicetus. – Saját szememmel láttam, hogy a tetőzet beszakadt, a hajó elmerült. Hallottam a hangját, mikor kiabált: „Agrippina vagyok, a császár anyja!” S láttam felemelkedni és lesújtani az evezőlapátot, amely szétzúzta a fejét annak, aki meggondolatlanul segítségért kiáltott.

– Tévedsz. Acceronia halt meg, anyám megmenekült.

– Ki állítja ezt?

– Agerinus, egy fölszabadított rabszolga.

– Beszéltél vele?

– Még nem.

– S mi a szándékom, isteni császár?

– Számíthatok rád?

– Életem a császáré.

– Nos hát, vonulj ebbe a fülkébe, s ha majd segítségért kiáltok, ronts ki és tartóztasd le Agerinust. Azt fogod mondani, hogy láttad, amint tört emelt rám.

– Óhajtasod parancs – felelte Anicetus mélyen meghajolva, s visszavonult a fülkébe.

Néró egyedül maradt, tükröt vett kezébe, s megpillantván benne feldúlt arcát, piros festékekkel enyhített a haloványságon. Aztán rendbe szedte hullámos haját, és redőkbe vont a tógáját, mintha színpadi előadásra készülne, és kiszámított pózban elterült a nyugágyon, hogy Agrippina követét fogadja.

Azt jelentette Nérónak, hogy anyja megmenekült. Elmondta, hogy a gályát kettős szerencsétlenség érte, s Néró úgy hallgatta jelentését, mintha semmiről sem tudna. Elmondta, hogy az isteni Agrippinát egy bárka vette fel abban a pillanatban, amikor erejét veszítve már csak az istenek segédelmében bizakodhatott. A bárka a pozzuoli öbölből a lucrini tóba vitte azon a csatornán át, amelyet Claudius császár ásatott, a Lucrin-tó partjáról pedig Agrippina gyaloghintóban vitette magát nyaralójába, ahonnan nyomban érkezése után ideküldte őt, jelentse fiának, hogy az istenek megmentették, és egyúttal kérje arra is, halasztaná el a császár látogatását, bármennyire vágyódnék látni őt, mert pihenésre van szüksége. Néró ijedelmet, meglepetést és örömet színlelve, aszerint, amint az elbeszélés menete megkívánta, hallgatta végig a jelentést, majd amikor megtudta, amit tudni akart, hogy hol tartózkodik az anyja, nyomban végrehajtotta rögtönzött tervét. Csupasz kardját a hírnök lábai elé dobta, és segítségért kiáltott. Anicetus tüstént kirohant a fülkéből, megragadta Agrippina küldöncét, felkapta a kardot a földről, s nem hagyva időt a hírnöknek arra, hogy a neki tulajdonított merényletet tagadja, átadta a pretorianusok parancsnokának, aki a császár segélykiáltására testőrök élén berohant a szobába, ő maga pedig a folyosóra sietett és torkaszakadtából kiáltozta, hogy Nérót anyja parancsára meg akarták gyilkolni.

Míg Bauliban ezek az események lezajlottak, Agrippinát,

mint mondtuk, egy elkésett halászbárka kimentette a tengerből. Mikor a közeledő bárkát észrevették, Agrippina, aki nem tudta, vajon nem éri-e utói Néró haragja a lucrini tó partján épült villájában, s nem akarván veszedelembé sodorni a fiatal lányt, akinek életét köszönhette, megkérdezte Aktétől, van-e még annyi ereje, hogy kiússzék a partra, amelynek sötét körvonalú dombjai már ide látszottak, amint hajlásukkal elhatárolták a tengert az égtől. Akté kitalálta, mire gondol a császár anyja, s ragaszkodott ahhoz, hogy elkísérje. Agrippina azonban szigorúan ráparancsolt, hogy váljon el tőle, de megígérte neki, hogy tüstént magához hivatja, mielőtt elmúlt a veszedelem. Akté végre is engedelmeskedett, mire Agrippina, akit a hajó legénysége nem vett eddig észre, segítségért kiáltott, s a lusta bárka végre megindult feléje. Akté azalatt észrevétlenül továbbúszott, mint fehér hattyú, ha a víz alá bukik.

Minél közelebb ért Agrippina a parthoz, annál figyelmesebbé lett arra, ami ott történik. Nyugtalan fények cikáztak ide-oda a part mentén, a szél pedig lármás hangokat sodort feléje, amelynek jelentőségét nyugtalanul találgatta. Anicetus ugyanis mielőtt Bauliban partra szállt, elterjesztette a híret a hajótörésnek s az anyacsászárnő halálának. Mire Agrippina hívei, kliensei és rabszolgái ellepték a partot abban bizakodva, hogy talán kiúszik vagy legalább holttestét veti partra az ár. Mikor tehát megpillantották a szürkületben a fehér vitorlát, az egész tömeg arra a helyre tódult, ahol a bárkának ki kellett kötnie. Mikor felismerték rajta Agrippinát, a jajveszékelést örömujjongás váltotta fel. Amíg tehát az öböl egyik oldalán az anyacsászárnőt halálra ítélték, a másik oldalon a győztest megillető üdvivalgással fogadták, szolgái karjukra emelték, és az álmából felzavart lakosság meghatottan követte villájába, melynek kapuja nyomban

becsukódott mögötte. A part menti lakosság Pozzuolitól Baiaig ennek ellenére együtt maradt, s az újonnan érkezettek mohón érdeklődtek Agrippina hogyléte után azoknál, akik a tengerpartról hazáig kísérték. A nép ujjongott örömeiben, s látni akarta a császárnőt, akit a császár parancsára a szenátus „isteni” címmel tüntetett ki.

Agrippina azonban, aki legbensőbb lakosztályába vonult vissza, egyáltalán nem örült a nép ujjongásának, s dehogy mutatkozott! Hiszen Néró udvarában halálos bűn volt a népszerűség. Főképpen, ha a népszerűség egy halálra szántat tüntetett ki. Mihelyt szobájába ért, maga elé hívatta Agerinust, felszabadított rabszolgáját, az egyetlen embert, akire számíthatott. Néróhoz küldte azzal az izenettel, amelynek sorsát már láttuk. Mikor ezt elintézte, eszébe jutott sebe, s mikor bekötötte, eltávolította szolgálóasszonyait, s fejét ágytakarójával betakarva, végigterült nyugágyán. Hallgatta a tömeg zajongását, mely egyre fokozódott, s rettenetes gondolatokat forgatott fejében.

A zsvivaj azonban hirtelen elnémult, mint egy varázsütésre elhalt a lárma, a fáklyafény, mely tűzvész visszfényeként remegett ablakain, kialudt, az éjszaka mély sötétségbe süllyedt vissza, és a csend átvette titokzatos uralmát.

Agrippina testén halálos remegés futott végig, és hideg verejték ütött ki homlokán, mert sejtette, hogy nem ok nélkül hallgatott el a zene s aludtak ki a fáklyák. Csakugyan, néhány pillanat múlva fegyveres katonák lépteinek zaja hallatszott a külső udvar felől. A lépések folyosóról folyosóra, szobáról szobára közeledtek. Agrippina felkönyökölve, lélegzetét visszafojtva, mozdulatlanul figyelt a fenyegető neszre. Menekülnie nem lehetett, tudta, és nem is állt szándékában, hogy megszökjön. Végre kinyílt a szoba ajtaja.

Agrippina összeszedte minden bátorságát, s halotthalványan, elszántan megfordult. Anicetus, a felszabadított rabszolga állt a küszöbön, Herkules, Tetrarca és Olaritus tengerészcenturio állt mögötte. Anicetus láttára, akiről tudta, hogy Néró bizalmasa, sőt gyakran hóhéra is, megértette, hogy vége van. Nem panaszkodott, nem könyörgött... Csak ennyit mondott:

– Ha mint hírnök jöttél, jelentsd fiamnak, hogy jobban vagyok. Ha pedig mint hóhér, végezd kötelességedet.

Válasz helyett Anicetus kihúzta kardját, s közelebb lépett az ágyhoz: Agrippina pedig könyörgés helyett magasztos szemérmertlenséggel felhajtotta takaróját, és gyilkosához csak ezt e két szót intézte:

– Feri ventrem!

A gyilkos szót fogadott, s az anya meghalt. Utolsó szavával megátkozta méhét, amely ilyen fiat szült.

Mikor Akté elvált Agrippinától, tovább úszott a part felé. De a part közelében fáklyákat látott, és kiáltozást hallott. Nem tudta, mit jelentsen a fény és a zsvaj, s mivel még elég erősnek érezte magát, elhatározta, hogy csak Pozzuolinál úszik partra. Hogy még jobban megbújjon, Caligula hídjának irányát követte, mindenütt a híd árnyékában úszott, és néhanéha a híd pilléreibe kapaszkodva megpihent. A híd végétől háromszáz lépésnyire egy őrszem sisakját látta megcsillanni, mire újra kiúszott a szabad vízre, noha keble már zihált, és lankadó karjai figyelmeztették, hogy jó lesz minél előbb partot érnie.

Végre megpillantotta az áhított földet: alacsony, sötét, elhagyatott part volt. A távolból még hangzott az üdvrivalgás, és fáklyák csillogtak Baia felől; de a lárma elmosódott, a fények elhalványodtak, s a part, amelyet az imént oly éles körvonalakban látott maga előtt, most mintha a szeme előtt gomolygó felhő mögé bújt volna, amelyen vörös villámok

cikáztak keresztül. Füle egyre erősebben zúgott, mintha tengeri szörnyek úsznának mögötte, uszonyaikkal csapdosva a vizet... Kiáltani akart, szája megtelt vízzel, a hullám pedig átcsapott a feje felett...

Akté érezte, hogy veszve van, ha nem szedi össze minden erejét. Görcsös mozdulattal kiemelkedett kissé az ölelő árból, s egy hirtelen mély lélegzettel teleszívta levegővel tüdejét. Az imént megpillantott part észrevehetően közelebb volt: tovább úszott feléje, de a zsidbadás újból erőt vett tagjain, és zavaros, kusza gondolatok kergették egymást lelkében. Néhány másodperc alatt egész élete elvonult előtte zűrzavaros képekben. Mintha egy aggastyán szolongatná kitárt karokkal a part felől... s közben egy ismeretlen erő bénítja meg tagjait, s húzza le magával a tenger fenekére. Aztán a tivornya buja fényei villantak fel képzeletében, s dallamok foszlányait hallotta. Néró lanttal kezében ül a trónján, kedvelt környezete megtapsolja trágár dalait, kurtizánok vonulnak fel, és szemérmetlen táncaikkal pirulásra kényszerítik az ildomos korinthusi leánykát. Újból menekülésre gondol, de virágfüzérék tartják fogva lábait, ám a folyosó végén, mely az ünneplőterembe vezet, újból feltűnik az integető aggastyán. Az öreg ember homlokát fénykör övezi, melytől felragyog ábrázata a homályban. Int, hogy jöjjön feléje, és Akté megérti, hogy megmenekül, ha engedelmeskedik. Most minden fény elborul, minden lárma megszűnik... érzi, hogy alámerül és felsikolt. Sikolyára sikoly a válasz, a víz, mint a halotti szemfedő, átcsap a feje felett, s minden kialszik benne is az életérzéssel együtt. Mintha álmában vinnék most valamerre, mintha hegy lejtőjén gurítanak le, amikor leér a mélyre, belevágja fejét egy kőbe. Tompa fájdalmat érez, mintha újból elájult volna, aztán nem érez semmi egyebet, csak azt a fagyos hidegséget, amely lassan árad a szíve felé, s

ha szívéig ér, megszüntet mindent, még az élet tudatát is.

Mikor magához tért, megremegett. A parton feküdt, széles köpennyel letakarva. Egy férfi térdelt mellette, s támogatta víztől csapzott, kócos fejét. Akté felpillantott megmentőjére, és különösképpen arra az aggastyánra ismert benne, akit halálküzdelmében látott. Ugyanaz a nyájas, tiszteletreméltó, nyugodt arc. Akté azt hitte, hogy még mindig álmodik.

– Atyám – suttogta –, hívtál magadhoz, s én mentem, itt vagyok, megmentetted az életemet. Ki vagy te? Mi a neved, hogy áldva emlegesselek?

– Az én nevem Pál – szólt az aggastyán.

– S ki vagy te? – faggatta tovább Akté.

– Krisztus apostola – felelte az öreg.

– Nem értelek – jegyezte meg halkán Akté –, de nem baj. Én megbízom benned, akár az atyámban. Vigyél, ahová akarsz, követlek téged.

Az aggastyán felkelt. Akté követte.

X.

Néró álmatlanul, aggodalomban töltötte el az éjszaka hátra lévő részét. Attól félt, hogy Anicetus nem találja meg anyját. Hátha csak rövid időre tért be villájába, hátha csak azért izente, hogy fáradt és szenved, hogy időt nyerjen, s akadálytalanul jöhessen Rómába? Már látta, hogy elszántan és dölyfösen bevonul a fővárosba, fellázítja a népet, felfegyverzi a rabszolgákat, megnyeri a hadsereget, kinyitja a szenátus kapuit, és elégtételt követel a hajótörésért, sebeiért és legyilkolt barátaiért. Minden zajra összereszt, mint a gyermek, mert ha rosszul bánt is anyjával, mégiscsak félt tőle. Tudta róla, hogy mire képes. A múlt eseményeiből megtanulta, hogy mit várhat anyjától a jövőre vonatkozólag.

Csak reggel hét órakor érkezett meg a bauli palotába Anicetus küldönce. Nyomban kérte, hogy vezessék a császár elé, aztán térdre borulva átnyújtotta Nérónak a pecsétgyűrűt, amelyet a császár a teljhatalom jeléül küldött a gyilkosnak, s aki most azt a megállapodás értelmében annak a jeléül küldte vissza, hogy véres megbízatását teljesítette. Néró felkiáltott örömeiben. Kijelentette, hogy csak most kezd uralkodni, és uralmát Anicetusnak köszönheti.

Jónak látta azonban, hogy a látszatot megőrizze, s más színben tüntesse fel anyja halálát. Nyomban írott jelentést küldetett Rómába, miszerint egy Agerinus nevű felszabadított rabszolga, Agrippina megbízásából tőrrel felfegyverkezve szobájába lopódzott, hogy merényletet kövessen el ellene. A merényletet tetten érték s Agrippina értesülvén a merénylet sikertelenségéről, a szenátus bosszújától való félelmében önmagán hajtotta végre a

tervezett gyilkosságot. A jelentés megjegyezte még, hogy Agrippina már régen tervezte, hogy megfosztja a császárt hatalmától, s azzal kérkedett, hogyha a császár meghal, ő rábírja a népet, a pretorianusokat és a szenátust arra, hogy egy asszonnak engedelmeskedjenek. Hogy sok előkelő személyiség száműzetése az ő műve volt, bizonyosság rá Valerius Capito és Licinius Gabolus volt pretorok, Calpurnia, az előkelő római hölgy és Junia Calvina Silanusnak, Octavia első vőlegényének nővére. A hajótörés nyilván már az istenek büntetése volt, hiszen káromolta az eget és hazugságokkal árasztotta el a földet. A levelet Seneca írta, mert Nérónak annyira remegett a keze, hogy éppen csak a nevét tudta aláírni.

Mikor azonban első izgalma lecsillapodott, felébredt benne a komédiás, s elhatározta, hogy eljátssza a kesergő fiú szerepét. Letörölte arcáról a piros festéket, kibontotta haját, hogy fürtjei rendetlenül verdessék vállait, az ünnepi fehér tóga helyett sötét ruhát öltött magára, és úgy jelent meg a pretorianusok, udvaroncok és rabszolgái előtt, mintha lesújtó szerencsétlenség hatása alatt állana.

Kijelentette, hogy látni akarja utoljára anyját. Bárkát rendelt arra a helyre, ahol előző nap oly gyengéden búcsúzott anyjától, áthajózta az öblöt, amelynek hullámaiba akarta fojtatni, azon a helyen szállott partra, ahol anyját sebesülten, félholtan tette ki a halászbárka, majd bement a nyaralóba, ahol a rémes tragédia befejeződött. Burrhus, Seneca, Sporus s még néhány udvaronca szótlánul követték, s arckifejezését figyelték, hogy ahhoz alkalmazzák a magukét is. Néró arca mély bánatot fejezett ki, s mikor az udvarba értek, ahonnan Agrippina először hallotta a fegyvercsörgést, mindnyájan olyan arcot vágtak, mintha anyjukat veszítették volna el.

Néró lassú, komoly léptekkel ment fel a lépcsőn, mint

ahogy szerető gyermekhez illik, mikor édesanyjának, akinek életét köszönheti, teteme elé járult. Mikor ahhoz a folyosóhoz értek, amely anyjának szobájába vezetett, intett, hogy kísérői állapodjanak meg, s csak Sporst vitte magával, mintha restellte volna, hogy a többiek tanúi legyenek fájdalma kitörésének. Az ajtó előtt megállt egy pillanatra, fejét a falhoz támasztotta, s arcát köpenyébe rejtette, mintha titkolni akarná könnyeit, a valóságban pedig azért, hogy megtörölje verejtékes homlokát, majd egy pillanatnyi habozás után, elszánt határozottsággal kinyitotta az ajtót, és a szobába lépett.

Agrippina még mindig nyugágyon feküdt. A gyilkos alighanem eltüntette a viaskodás nyomait, mert azt lehetett volna hinni a halottról, hogy alszik. A takaró vissza volt hajtva testére, s csak a fejét, a kebel egy részét és karjait hagyta szabadon, melyeknek a halál fagyos, kékeres márványszerűséget kölcsönzött. Néró megállt az ágy lábánál Sporus kíséretében, aki még uránál is közömbösebben, mintha földre döntött s talapzatától megfosztott szoborra tekintett volna unott kíváncsisággal. Pár pillanat múlva az anyagyilkos arca felderült, minden kétsége elillant, minden aggodalma megszűnt: végre övé volt, egyedül az övé a trón, a világ, a jövő! Szabadon és korlátlanul uralkodhatik ezentúl, Agrippina csakugyan meghalt!... Ezt az érzést csakhamar különös benyomás váltotta fel: szemében, mely a karra szegeződött, amelyik hordta s a kebelre, mely tejével táplálta, romlott kíváncsiság lobbant fel, kezével az anyja holttestét borító takaró után nyúlt, s lassan felemelte, hogy felfedje anyja meztelen testét. Cinikus tekintettel végigfutott rajta, aztán aljas, buja kifejezéssel, megszólalt:

– Nem tudtam, Sporus, hogy annyira szép! – mondta, mintha elmulasztott volna valamit.

Eközben fényes nappal lett, s az öbölben megindult az élet. Mindenki megszokott dolga után nézett. Csakhamar híre terjedt, hogy Agrippinát megölték, s valami tompa nyugtalanság nehezedett a partvidékre, amelyet, mint máskor is, kereskedők, halászok és lebzselők leptek el. Széltében-hosszában arról beszéltek, hogy milyen nagy veszélyben forgott a császár, s nem győztek hálálkodni az isteneknek, főleg, ha mások is hallhatták, hogy megmenekült, s közben közömbösen haladtak el ama máglya mellett, amelyet egy Munster nevű felszabadított rabszolga vezetése mellett rabszolgák raktak a misenumi út mentén, Julius Caesar diktátor nyaralója közelében.

De ez a lárma, nyugtalanság és felfordulás nem jutott el abba a menedékhelybe, ahová Pál vezette Aktét. Magányos kis ház volt az, a Nisidára néző sziklafok szélén, amelyben egy halászcsalád lakott. Noha Pál nem állott rokonságban e családdal, mégis nagy tekintélye volt előttük. De nem szolgálalkúen lesték el minden óhaját, hanem tiszteletből. Úgy tekintettek fel rá, mint a gyermekek az apjukra, a jobbágyok a pátriárkára s a tanítványok a mesterre.

Akté mindenekelőtt nyugalomra vágyott. Teljes bizalmat érzett pártfogója iránt, s tudta, hogy mától kezdve van valakije, aki ügyel rá. Engedelmeskedett hát az aggastyán rábeszélésének, és álomba merült. Az apostol pedig ágya mellé ült, mint az atya beteg gyermekéhez, s égre pillantva, lassanként mély tünődésbe merült. Mikor Akté a szemét felnyitotta, első pillantása pártfogójára esett. S noha szívére ezer kínos emlék súlya nehezedett, melyek mind eszébe jutottak, bánatos mosollyal odanyújtotta kezét az aggastyánnak.

- Szenvedsz? – kérdezte az apostol.
- Szerelmes vagyok – felelte a korinthusi lány.

Rövid szünet után Pál apostol újra megszólalt:

- Mi után vágyódsz?
- Egy menedékhely után, ahol órá gondolhatnék és sírhatnék.
- Elég erősnek érzed magad, hogy követhess engem?
- Menjünk – mondta Akté, s már fel is emelkedett.
- Jelenleg nem mehetünk, lányom. Te szökevény vagy, én pedig száműzött vagyok. Csak a sötétség beálltával indulhatunk. El vagy szánva arra, hogy este útnak induljunk?
- Igen, atyám.
- És nem félsz, te gyöngéd, törékeny teremtés, a hosszú, fárasztó úttól?
- A korinthusi lányok a legsűrűbb erdőben és a legmagasabb hegyek közt úzik-hajtják a szarvast.
- Timotheus – szólt az aggastyán hátrafordulva –, szólítsd be Silast.

A halász egy bot végére akasztotta Pál köpenyét, kiment a kunyhó ajtaja elé, s a bot másik végét a földre szúrta. A jeladást csakhamar észrevették, mert a nisidai hegyről csakhamar egy ember jött le és tartott a part felé. Ott bárkába ült, s annak kötelét eloldozva, mély, erőteljes evezőcsapásokkal nekivágott a víznek, amely a szigetet a sziklafoktól elválasztotta. Rövid negyedóra múlva a csónak kikötött mintegy száz lépésnyire a kunyhótól, s öt perccel később a halász ott állt az ajtó küszöbén. Akté váratlan jöttére megriadt, nem tudta, mi történik körülötte. Egyre Bauli felé nézett.

Az újonnan jött, aki napbarnított arcú ember volt, turbánt hordott a fején, s finom testalkata után ítélve, arabnak látszott, tiszteletteljesen közeledett, és ismeretlen nyelven üdvözölte Pált. Pál ugyanazon a nyelven válaszolt neki. Szavai baráti jóindulattal hangzottak, de érezni lehetett

rajtuk a mester tekintélyét is. Silas válasz helyett még szorosabbra fűzte szandálját, kötéllel szorította át derekát, s vándorbotot kérve letérdelt Pál előtt, aki őt megáldotta. Silas ezután eltávozott.

Akté csodálkozva nézett Pálra. Ki lehetett ez az aggastyán, aki oly gyöngéden s mégis nagy határozottsággal rendelkezik, akinek szót fogadnak, mint a királynak, és atyjukként tisztelik ismerősei? Az alatt a rövid idő alatt, amit Néró udvarában töltött, megismerkedett a szolgálai meghunyászkodás minden változatával, ez ellenben tiszteletteljes és fiúi ragaszkodásból fakadt. Tán két császára van a világnak, és ez a bujdosó császár kincsek, rabszolgák és katonák híján is hatalmasabb, mint az a másik mérhetetlen vagyonával, százhuszmillió alattvalójával és kétszázezer katonájával!... Ezek a gondolatok villámgyorsan kergették egymást Akté agyában, és ott oly erősen megrögződtek, hogy végül is Pálhoz fordult, s ugyanavval a félelemmel és tisztelettel kulcsolta össze kezeit előtte, mint a többiek, akik e szent aggastyán elé járultak.

– Uram – szólítja meg –, ki vagy, hogy mindnyájan szolgáljak, noha nem rettegek tőled?

– Mondtam már leányom: Pál a nevem, és apostol vagyok.

– Mi az, hogy apostol? – kérdezte Akté. – Talán szónok, vagy mint Demosthenes, vagy bölcselő, mint Seneca? Nálunk az ékesszólást aranylánccal jelképezik, amely a szónok szájából csüng alá. Szavaiddal kötöd magadhoz az embereket?

– Az én szavaim nem kötnek, hanem oldanak, gyermekem – felelte mosolyogva Pál. – Én nem arra figyelmeztetem az embereket, hogy rabszolgák, hanem arra tanítom a rabszolgákat, hogy szabadok.

– Ezt bizony nem értem! Pedig jól beszéled anyanyelvemet, mintha magad is görög lennél.

– Egy félévet Athénben, másfél esztendőt pedig Korinthusban töltöttem.

– Korinthusban? – suttogá a lányka, kezébe temetve arcát – mikor volt az?

– Öt esztendővel ezelőtt.

– És mit míveltél Korinthusban?

– Hétköznap sátrakat építettem a katonáknak, matrózoknak és utasoknak, mert nem akartam vendéglátó gazdámnak terhére lenni, szombatoként pedig prédikáltam a zsinagógában, szerénységre intettem a nőket, türelmességre a férfiakat. Az evangéliumi erényeket hirdettem.

– Ó, igen, igen! Emlékszem már, hallottam rólad – mondta Akté. – Ugye, a zsidó templom közelében laktál, egy Titus Justus nevű tiszteletreméltó aggastyánnál?

– Ismered őt? – kérdezte Pál látható örömmel.

– Atyám jó barátja volt – felelte Akté. – Igen, most már emlékszem. A zsidók feljelentettek téged, és Gallion, Achaia prokonzulja elé cipeltek, aki Seneca fivére. Atyám kivezetett a ház elé, mikor elhurcoltak, és rád mutatott: íme leányom, ez egy igaz ember!

– Mi a neve édesatyádnak? S hogy hívnak téged?

– Atyám Amikles, én pedig Akté vagyok!

– Ó, most már én is emlékezem. Ezt a nevet én ismerem. De mondd csak, leányom, miért hagytad el atyádat? Miért hagytad el hazádat? Mi történhetett veled, hogy félholtan akadtam rád a tengerparton? Felelj erre, gyermekem, s ha nincs már hazád, én elvezetlek egy más hazába; ha nincs atyád, én gondoskodom rólad.

– Ó, nem, nem!... nem merem elmondani neked...

– Oly kínos e vallomás?
– Belehalnék szégyenletembe!
– Hát jól van, leányom, előbb hát én alázodom meg, hogy felemelkedhessél. Megmondom neked, ki vagyok, hogy azután te is megmondhasd, ki vagy. Meggyónom neked bűneimet, hogy te is beismerd előttem hibáidat.

– Bűneidet?

– Igen, a bűneimet! Megvezekeltem értük, hála az égnek, és remélem, az Úr megbocsátotta őket! Hallgass meg gyermekem, olyan dolgokról beszélek néked, amikről még nem hallottál. Egy napon meg fogod érteni, és akkor te is tisztelni fogod őket.

Tarsusban születtem, Ciliciában. Szülővárosom odaadó hűséggel szolgálta Augustust, aki ezért lakóit a „római polgárok” címével ruházta fel, úgyhogy szüleim nagy vagyonukon kívül azokat a jogokat is élvezték, amelyek a császár által adományozott ranggal jártak. Én a görög tudományokat tanulmányoztam, amelyek nálunk éppúgy virágoztak, mint Athénben. Később atyám, aki zsidó volt és a farizeusi szektához tartozott, Jeruzsálembe küldött, ahol a mózesi törvények szigorú és bölcs tudósának, Gamálielnek lettem tanítványa. Akkor még nem Pál, hanem Saul volt a nevem.

Élt Jeruzsálemben akkor egy nálam két évvel idősebb ifjú. Jézus, azaz megváltó volt a neve, és csudálatos dolgokat beszéltek születéséről. Angyal jelent meg anyja előtt, Isten nevében üdvözölte, s jelentette neki, hogy kiválasztatott az asszonyok közül, hogy megszüljön a Messiást. Röviddel azután egy József nevű aggastyán vette el e hajadont, aki csakhamar észrevette, hogy áldott állapotban van. Nem akart botrányt, tehát elhatározta, hogy titokban visszaküldi szüleihez. Ezen a gondolatán tűnődött éppen, mikor az Úrnak angyala, aki

Máriát üdvözölte, előtte is megjelent és így szólt hozzá: József, Dávid fia, ne taszítsd el Máriát magadtól, mert méhének gyümölcsét a szentlélek termékenyítette meg. Abban az időben Augustus császár elrendelte, hogy meg kell számolni az egész föld népességét: ez volt az első népszámlálás, amelyet Cyrenus, Szíria kormányzója vezetett. Mindenkinek jelentkeznie kellett szülővárosában, s így József is elindult a galileai Nazaretből Judea felé. Dávid városába, Betlehembe ment, hogy feleségével, Máriával jelentkezzék. Míg ott időzött, elérkezett a lebetegedés ideje. Mária megszülte az ő elsőszülött fiát, pendelybe tette és befektette a jászolba, mivel a fogadóban már nem kaptak máshol helyet, mint az istállóban. Pásztorok jártak a környéken, akik felváltva virrasztottak éjszaka a mezőn, nyájaik mellett. Az Úr anyála nékik is megjelent. Isteni fény áradt körülöttük, amitől a pásztorok nagyon megijedtek. Az Úr anyála pedig szólott hozzájuk: Ne féljeteK, hírt hozok nektek, ami az egész népet megörvendeztetí. Megszületett Dávid városában a Megváltó, a Krisztus.

Isten lenézett a földre, és látta, hogy beteljesedett a bölcsesség által megjósolt pillanat. Az egész világ – vagy legalább a pogány tudományok által ismert része a világnak – egy uralkodó hatalmát nyögte. A próféta szavára megdőlt Tyrus és Sidon. Karthagót a földig rombolták, Görögországot meghódították, Galliát legyőzték, Alexandriát felgyújtották. Egy uralkodó száz provinciát uralt prokonzuljai közvetítésével, s mindenütt érezték a népek a kard hegyét, melynek markolatát Rómában fogták. De látszólagos hatalma ellenére recsegett-ropogott az agyagra épített pogány birodalom; az ismeretlen eredetű, de általános elégedetlenség azt jelezte, hogy a régi világ betelt, közel a válság, új ismeretlen dolgok bekövetkezése előtt állunk. Nem volt

igazság, mert sok volt a hatalom; nem voltak emberek, mert sok volt a rabszolga; nem volt vallás, mert sok volt az Isten. Ám ahogy mondtam, egy ember járt előttem, Jeruzsálembe érkeztem előtt, aki így szólt a hatalmasokhoz: „Csak azt tegyétek, amit rendelték nektek, s ne többet.” A gazdagokhoz: „Akinek két öltözete van, adja oda az egyiket annak, akinek semmije sincs.” Az urakhoz: „Nincs első és nincs utolsó. A földi királyság az erőseké, de a mennyei királyság a gyengéké.” És mindenkire: „Az istenek, akiket bálványoztak, hamis istenek, csak egy mindenható Isten van, aki teremtette a világot, s ez az Isten az én atyám, mert én vagyok a Megváltó, akit az írás hirdetett.”

Vak és süket voltam akkoriban, lehunytam a szememet, és bedugtam a füleimet, helyesebben az irigység vakított el, s a gyűlölködés okozta vesztemet. Elmondom, hogyan lettem Isten fiának izzó üldözője, én, aki ma hitvány, de hű apostola vagyok.

Egyszer egész nap eredménytelenül halásztunk Péterrel a régi genezáreti tavon, amelyet ma Tibéria tavának neveznek. Jézus, nagy néptömeg előtt menekülve, mely szavát akarta hallani, megjelent a tó partján. Péter bárkája volt legközelebb a parthoz, vagy tán jámborabb volt Péter nálam? Elég az hozzá, hogy Jézus az ő bárkájába szállt, s helyet foglalva benne, tovább oktatta a népet, mely nagy tömegben hallgatta a partról. Majd mikor végére ért szavainak, így szólt Péterhez: „Evezd ki a nyílt vízre, vedd ki hálódát hal után.” Péter így válaszolt: „Mester, egész éjjel dolgoztunk és nem fogtunk semmit, hogy lennénk szerencsésebbek mostan?”

– Tedd meg, amit mondtam – parancsolta Jézus.

Péter kivetvén hálóját, oly sok halat fogott, hogy hálója majdnem megszakadt belé, s bárkája úgy megtelt, hogy majdnem alámerült. Mire Péter, Jakab és János, Zebedeus

fia, akik a bárkában vele voltak, lába elé vetették magukat, és csodát kiáltottak. De Jézus azt mondta nekik: „Nyugodjatok meg, halászivatástok véget ért. Ezentúl embereket kell halásznótok.” És partra szállván, magával vitte őket.

Magamra maradván így gondolkoztam: miért ne halásznék én is ott ahol ők halásztak. Elfoglaltam a helyüket, tízszer is vízbe vetettem a hálót ugyanott, ahol ők, és tízszer húztam ki üresen a vízből. Most ahelyett, hogy azt mondtam volna, ez az ember valóban az, akinek mondja magát, azaz Isten küldötte, azt mondtam, ez az ember nyilván varázsló, aki bővölni tud, és szívemben nagyon irigyeltem.

De mivel ebben az időben eltávozott Jeruzsálemből, hogy prédikálva járja be egész Judeát, irigységem lassanként elmúlt, s egészen megfeledkeztem róla, mikor egy napon, szokásom szerint a templomban üzérkedve, azt beszéltek róla, hogy visszatért Jeruzsálembe, s nagyobb a híre, mint valaha. Meggyógyított egy bénát a sivatagban, megnyitotta egy vaknak a szemét Jerikóban, és Naimban feltámasztott egy fiatalembert. Ennek következtében, amerre csak megfordult, szőnyeget terítettek lábai elé, s tanítványai boldogan kísérték mindenütt, pálmaleveleket lengettek, s fennhangon dicsérték Istent, hogy ekkora csodákat élhettek meg.

Ily kíséret fogta körül, mikor a templomba lépett. De mikor látta, hogy a templom tele van üzérekkel és vásárosokkal, nyomban kizavarta valamennyiöket, s így szólt: „Írva vagyon, hogy az én házam Isten háza, ti pedig latrok barlangjává tettétek.” Eleinte ellene akartunk fordulni, de aztán láttuk, hogy haszontalan lenne, s nem tehetünk semmit ez ember ellen, mert a nép bámulattal csügg ajakán, s követi minden szavát. Akkor újból fölébredt bennem a régi ellenszenv Jézus ellen, és friss dühöm még növelte azt. Így

vált irigységem gyűlöletté.

Nemsokára megtudtam, hogy húsvét estéjén, melyet tanítványaival együtt ünnepelt meg, tanítványa, Júdás egy fegyveres csapat élén a főpap rendeletére letartóztatta. Továbbá, hogy Pilátus elé vitték, aki názáreti illetőségére való tekintettel Heródeshez küldte, mivel a galileai ügyek az ő fennhatósága alá tartoztak. De Heródes, aki azonkívül, hogy a zsidók királyának mondta magát, semmi kivetnivalót nem talált viselkedésén, visszaküldte Pilátushoz. Pilátus egybehívta a főpapokat, a tanácsot és a népet, s így szólt hozzájuk: bevádoltátok előttem ezt az embert, s azt mondtatok róla, hogy fellázítja a népet. De sem Heródes, sem én nem találjuk bebizonyítottnak vádjaitokat. Mivel tehát nem követett el olyan bűnt, amiért halálra kellene ítélni, megkorbácsoltatom és kikergettetem a városból.

De az egész nép zúgni kezdett: ma van húsvét ünnepe s ki kell adnod egy bűnöst. Haljon meg Jézus, és engedd szabadon Barabást.

– Én pedig – szakította félbe elcsukló hangon elbeszélését az aggastyán – ott álltam a nép közt, s gyűlölködve ordítottam velük magam is: „Halljon meg Jézus, és engedd szabadon Barabást.”

Pilátus csillapította a népet, mely Jézus halálát követelte, de a nép tovább zúgott: „Feszítsd meg, feszítsd meg.”

– Én pedig – folytatta mellét verve az aggastyán – együtt ordítottam a tömeggel, és tele torokkal üvöltöttem: „Feszítsd meg, feszítsd meg.”

Úgy, hogy végül is Pilátus elrendelte Barabás elbocsátását, és átadta Jézust hóhérainak!...

– Haj, haj! – szólt az aggastyán, és homlokával a földre borult. – Bocsáss meg, Uram! Elkísértelek a Kálváriára, Uram! Láttam, hogy vernek kezedbe és lábadba szegeket,

Uram! Láttam, hogy szúrnak oldalba, Uram! Láttam, hogy ittad az epét, Uram! Láttam, hogy borul homályba az ég, Uram! Hogy sötétül el a nap! Hogy szakad el a templom kárpitja! S hallottam, Uram, hogy rendül meg a föld benseje szavad hallatára!... Helyesebben, semmit sem láttam, semmit sem hallottam, mert vak voltam én, süket voltam én akkor, Uram... Bocsásd meg nékem, bocsásd meg nékem, Uram, az én bűnömet, az én nagy bűnömet.

Az aggastyán elhallgatott, s homlokát a porba temetve, halkán imádkozott s jajveszékelt, Akté pedig szótlan, összekulcsolt kezekkel, meglepetten szemlélte őt. Meglepte e nagy megalázkodás az öreg részéről, akit olyan hatalmasnak tartott.

Végül az öreg ember felemelkedett, s folytatta elbeszélését.

– De még nincs vége, lányom! Nemcsak a prófétát gyűlöltem, hanem a tanítványait is. Az apostolok, akik az igét hirdették, hét diakónust választottak, hogy ezek osszák szét az alamizsnát a nép között. A nép fellázadt az egyik diakónus, név szerint István ellen, s a tanács elé vitte azzal a hamis váddal, hogy szidalmazta Istent, Mózeset és törvényeit. Istvánt elítélték. Ellenségei megragadták, kicipelték Jeruzsálem falai közül, hogy ottani szokások szerint, mint istenkáromlót, megkövezzék. Megint azok között voltam, akik az első vértanú halálát követelték. Magam ugyan nem dobtam rá követ, de ügyeltem azoknak a köpenyére, akik a kövezésben részt vettek. A halálra ítélt szent imája azonban kétségtelenül rám is vonatkozott, mert így kiáltott fel oly megrendítő szavakkal, amilyent Krisztus előtt még nem hallottak: „Uram, bocsásd meg nekik, nem tudják mit cselekesznek.”

Még nem érkezett el a kegyelem pillanata, de már nem voltam tőle messzire. A zsinagóga főpapjai, látván, mily

dühvel üldözöm az új egyházat, Siriába küldtek, hogy fogdossam össze a keresztényeket, s szállítsam őket Jeruzsálembe. A Jaher patakából kezdve követtem a Jordán folyását Kafarnaumig. Viszontláttam Genezaret tavát, ahol ama csodálatos halászat történt. Végül a Hermon hegláncához értem, s mikor még mindig égő bosszúvággal megpillantottam a hegy tetejéről Damaszkusz síkságát s azt a huszonhét patakot, amely öntözi, hirtelen vakító fény csapott az égből szemembe, én összeestem, és csak egy hangot hallottam, mely így szólított meg: „Saul, Saul, miért üldözesz engem!?”

– Uram – feleltem én reszketve –, ki vagy te és mit akarsz tőlem?

– Én Jézus vagyok, akit te üldözesz – felelte a hang.

– Azt akarom, hogy igéimet hirdesd, amelyeket eddig elnyomni törekedtél.

– Uram – feleltem én még jobban remegve s még ijedtebben, mint az imént –, mit kell cselekednem?

– Kelj fel és menj be a városba. Ott majd megtudod, hogy mit kell cselekedned.

Kíséretem éppúgy megrémült, mint én, mert hallották ugyan a hatalmas szózatot, de nem láttak senkit. Mikor a szózat elhangzott, felkeltem a földről, és kinyitottam a szemem. De úgy tetszett, hogy a vakító fényességet sűrű sötét váltotta fel. Megvakultam! Kinyújtottam a kezem, és így szóltam: „Vezessetek, nem látok.” Egyik szolgám kézen fogott, és Damaskusba vezetett, ahol három napot töltöttem étlen, szomjan, vakon.

Végül a harmadik napon úgy tetszett, hogy valaki közeledik felém. Nem ismertem őt, és mégis tudtam, hogy Ananiás a neve. Abban a pillanatban éreztem, hogy vállamra teszi a kezét, és szól hozzám: „Saul, testvérem! Az Úr Jézus,

aki megjelent neked útközben, engem küldött hozzád, hogy visszaadjam a látásodat, hogy megszálljon a Szentlélek.” Abban a pillanatban mintha hályog esett volna le a szememről, láttam! És térdre borulva kértem a keresztséget.

Attól fogva éppoly buzgón hittem, amilyen elkeseredett ellensége voltam a hitnek. Bejártam Judeát Sidontól Aradig, a Seir-hegytől Besor zuhatagáig. Bejártam Ázsiát, Bithyniát és Macedóniát. Voltam Athénben és Korinthusban. Kikötöttem Máltán, Sirakuzában, s onnan Szicíliát érintve eljutottam Pozzuoli kikötőjébe, s itt vagyok két hét óta, mert levelekre vártam Rómából, amelyek tegnap meg is érkeztek. Ezeket a leveleket testvéreim írták, akik magukhoz szólítanak. A dicsőség napja érkezett, az Úr egyengeti az útját. Reményt ébreszt a népekben, megőrjíti a császárokat, s alapjában változtatja meg a régi világrendet. Nem véletlen, hanem az isteni gondviselés műve, hogy Tiberius vérszomjas, Claudius együgyű volt, Néró pedig örült. Az ilyen császárok megrendítik a hitet az istenekben, akiket imádnak. Istenek és császárok egyszerre buknak meg. Azokat megvetjük, emezeket pedig megátkozunk.

– Atyám – kiáltotta Akté –, elég volt! Könyörülj rajtam!

– Mi dolgod van leányom e véres kezű emberekkel? – kérdezte csodálkozva Pál.

– Atyám – folytatta a hajadon, és eltakarta arcát –, elmondtad történetedet, s most az enyém után érdeklődöl. Az én történetem rövid, bűnös és rettenetes. Néró szeretője vagyok!

– Ez legfeljebb hiba, gyermekem – felelte az agg kíváncsi érdeklődéssel.

– De szeretem őt – sikoltotta a leány. – Úgy szeretem, ahogy sem embert a földön, sem istent az égben szeretni nem fogok soha.

– Haj, haj! – sóhajtott az aggastyán. – Ez már aztán bűn!
– És a kunyhó sarkában letérdelve, imádkozni kezdett.

XI.

Mikor az éj leszállt, Pál szíjat kötött a derekára, szorosabbra fűzte szandálját, kezébe vette vándorbotját, és Aktéra pillantott; a leány elkészült, elszánta magát arra, hogy vele tart. Hová? Mit bánta azt! Csak el Néró közeléből. A borzadály és rettegés, amelyet előző nap érzett, most arra ösztökélte, hogy meneküljön Néró elől; de tudta, hogyha csak egy napot is késik, ha még egyszer viszontlátja azt a férfit, aki ennyire úrrá lett szívéen, akkor nem lesz többé ereje és bátorsága a szökésre. Szeretni fogja tovább is, mindennel és mindenkivel dacolva, és kis élete úgy fog veszni ennek a hatalmas embernek mozgalmas életében, mint a csermely az óceánban. Az ő kedvese – különösképpen – még mindig Lucius volt s nem Néró; az olimpiai győző pedig más ember volt, mint a császár, és élete két teljesen különböző síkon játszódott le, egyik Lucius iránt érzett szerelme volt, ez valóságos, igazi élet; a másik Néró iránt érzett vonzalma, ez olyan volt, mintha álom lenne.

Kilépett a kunyhóból, és végigtekintett az öblön, amelyben a már ismertetett szörnyűség lejátszódott. A tenger nyugodt volt, az ég derűs, a hold fent ragyogott az égen, és a misénumi világítótorony megvilágította a tájéket úgy, hogy az öböl túlsó partja oly tisztán látszott, akárcsak nappal. Ide látszott Bauli körül elterülő erdő sűrűje. Akté arra gondolt, hogy ott lakik Lucius, és sóhajtván megállapodott. Pál is megállt egy pillanatra, majd közelebb lépve a leányhoz, résztvevő hangon megkérdezte tőle.

– Hát nem jössz velem, leányom?

– Ó atyám – felelte Akté, nem mervén bevallani azt az

érzést, amely elfogta –, tegnap Agrippinával, a császár anyjával indultam útnak. Elbúcsúztunk Nérótól, és hajóra szálltunk. A bárka elsüllyedt, s mindketten úszva menekültünk. Agrippinát bárka mentette ki a vízből, azóta nem láttam. Nem akarom elhagyni e partot, amíg nem tudom, hogy mi történt velem.

Pál Julius Caesar villája felé mutatott. Egy nagy fényességre figyelmeztette Aktét, amely az épület és a misénumi út közt volt látható.

– Látod azt a lángot? – kérdezte.

– Látom – felelte Akté.

– Nos, az a máglyája – felelte az aggastyán.

S mintha megértette volna, hogy e néhány szóval megfelelt Akté minden gondolatára, útnak indult. S valóban, Akté szó nélkül követte, még csak fel sem sóhajtott. Egy darabig a tengerpart mentén haladtak, s érintve Pozzuolit, a Nápoly felé vezető útra tértek. A várostól fél mérföldnyire balra kanyarodtak, s egy mellékösvényen lefordultak a Capua felé vezető országútra. Éjfél után egy órakor értek Atella elé, s ott az úton egy férfit pillantottak meg, ki mintha rájuk várakozott volna. Silas volt, Pál embere. Pál néhány szót váltott vele, mire Silas átvágott a mezőkön. Pál Aktéval követte őt. Így értek egy magányos házikó elé, ahol már várták őket, mert Silas kopogtatására nyomban megnyílt az ajtó.

Az egész család várta őket, a szolgálkkal együtt, a fényes átriumban. Ahogy az öreg megjelent a küszöbön, mindnyájan letérdeltek. Pál kiterjesztette fölöttük karjait, és megáldotta őket, aztán a ház úrnője a tricliniumba vezette az aggastyánt, hogy vacsora előtt, amely már várta őket, személyesen mossa meg az utas lábát. Akté, kinek az új vallás teljesen ismeretlen volt s kinek lelkét ezer gondolat

nyugtalanította, engedelmet kért, hogy visszavonulhasson. Erre egy tizenöt-tizenhat éves szép leányka lépett elébe, lefátyolozva, mint egy vestaszűz, aki elvezette a részére kijelölt szobába, ahova néhány perc múlva visszatért, és bevitte Akté vacsoráját.

Akté nagyon csodálkozott mindezen dolgok felett. Atyja házában a keresztényekről mindig csak úgy emlékeztek meg, mint botor elmélkedőkről, akik szektájukkal ama bölcselkedő zugiskolák számát szaporították csak, amelyekben Pythagoras tantételeit, Sokrates erkölcsstanát, Epikuros bölcséletét, vagy Plátó elméleteit vitatták. A császár udvarában pedig a legrútabb babonák és a legaljasabb kicsapongások híveinek tekintették őket, akik csak arra valók, hogy kiszolgáltassák őket a népnek, ha az bosszúra szomjazik, vagy az oroszlánoknak, ha a nagyurak látványos ünnepségeket rendeznek. Még csak egy napja múlt, hogy Pál megmentette az életét, csak egy napja, hogy a kereszténységgel megismerkedett, de e néhány óra elegendő volt, hogy szétrombolja benne a görög filozófia és a császári udvar gyűlölködése által keltett hamis véleményt. Legjobban az önfeláldozás ragadta meg az új vallásban, mert az önfeláldozás a szerelmes nő fő erénye, bármily hitű és meggyőződésű legyen egyébként. Ösztönszerű vonzalmat kezdett érezni e vallás iránt, amely azt parancsolja a hatalmasoknak, hogy védelmezzék meg a gyengéket, a gazdagoknak, hogy tegyenek jót a szegényekkel s a vértanúknak, hogy imádkozzanak hóhéraik bűneiért.

Este, ugyanabban az órában, amelyben tegnap útra keltek, folytatták útjukat. Ezúttal hosszabb volt az út; jobb kéz felől hagyták Capuát – amely Hannibál hibájából oly hírnévre tett szert, mintha győzelem színhelye lett volna – s csak a Volturnus partjánál állapodtak meg. Alig érkeztek oda,

egy öbölmélyedésből csónak indult el, és a bárka egyre közelebb siklott feléjük. Ahogy a parthoz ért, a jövevény intett az aggastyánnak, mire Pál Aktével együtt helyet foglalt a csónakban. Mikor a túlsó partra érkeztek, Pál egy pénzdarabot nyújtott a csónakos felé, de az térdre borult, megcsókolta az apostol köpenyének szélét, és soká imádkozott ebben a helyzetben még azután is, mikor Pál, akinek e tiszteletet adta, Aktével távozott. Három óra tájban egy kőlap mellett haladtak el, amilyeneket a rómaiak az út szélére raknak, hogy az utas arról a lovára szállhasson. Egy férfi üldögélt e kövön, s most felemelkedett; ugyanaz a hallgató és éber előfutár volt, aki tegnap is elkísérte őket éjjeli szállásukra. Ezúttal nem úri hajlékban szálltak meg, mint az előző napon, hanem egy szegényes kunyhóban, nem kaptak pompás vacsorát márvánnyal kirakott tricliniumban, hanem könnyektől ázott kenyeret ettek. A szegény vendéglátó azonban ugyanavval a tisztelettel nyújtotta a magáét, mint a gazdag tegnap feleslegét. Vendéglátó gazdájuk homlokán hordta a rabszolgák bélyegét; nyakán vaskarika, lábán vasbéklyó volt. Egy gazdag nyaraló pásztora volt ő, aki fukar és könyörtelen gazdájának rengeteg nyáját legeltette, s nem volt egy birkabőre, amit a nyakába vessen. Kenyeret tett az asztalra, s egy kőkorsót, amely közönséges anyagú volt, de tetszetős formájú. A kunyhó sarkában páfrányból és nádból ágyat vetett, s mindezzel nyilván nagyobb tetszést aratott az Úr előtt, mint a gazdag az ő vendéglátó pompájával.

Pál asztalhoz ült, Akté mellette foglalt helyet, a házigazda pedig, minekutána elvégezte volt a dolgát, befordult a szomszéd szobába. Nemsokára hallani lehetett a csukott ajtó ellenére is, hogy hangosan zokog és jajveszékelt. Akté megérintette az aggastyán karját.

– Hallod, atyám? – kérdezte Akté.

– Hallóm, leányom – felelte az aggastyán. – Keserű könnyeket sír itt valaki, de az, aki megszorította, majd meg is vigasztalja.

Néhány pillanat múlva a házigazda visszatért, szó nélkül leült az egyik szögletbe, majd könyökét térdére támasztva, fejét tenyerébe hajtotta.

Látván, milyen csüggedt és szomorú, Akté melléje térdelt.

– Rabszolga – szólította meg suttogva –, miért nem fordulsz ehhez a jó emberhez? Tán tud bánatodra írt, tán meg tud vigasztalni szomorúságodban.

– Köszönöm – felelte a rabszolga. – De a mi bánatunk és gondunk olyan természetű, hogy azon szavak nem segítenek.

– Kishitű ember – szólalt meg Pál, felkelve az asztal mellől –, miért kételkedsz? Nem hallottad még hírét Krisztus csodatételeinek?

– Hallottam, de Krisztus meghalt – kiáltott fel a rabszolga fejét rázva. – A zsidók keresztre feszítették, s most ott ül az égben, atyja jobb oldalán. Áldott legyen a neve!

– Hát azt nem tudod-e – folytatta Pál –, hogy hatalmát apostolaira ruházta át?

– Gyermekem, szegény, szerencsétlen gyermekem! – tört ki a rabszolgából a zokogás. Nem is tudott volna felelni az apostol szavaira.

A szomszéd szobából pedig, mintegy a fájdalmas zokogás visszhangjaképpen, tompa nyögés hallatszott.

– Atyám – szólt Akté Pál felé fordulva –, ha tehetsz valamit e szerencsétlenekért, könyörgök, élj a hatalmaddal. Nem is tudom, mi az oka kétségbeesésüknek, de fájdalmuk a szívembe hasít. Kérdezd meg tőle, mi a baja, talán neked felelni fog.

– Tudom én jól, mi a baja – szólt az aggastyán. – Kevés

benne a hit.

– Hogy is hihetnék! Hogy is reménykedhetnék! – kérde a lesújtott rabszolga. – Teljes életemben mindmáig boldogtalan voltam. Rabszolgának születtem, apám is az volt, s egész életemben nem volt egy boldog pillanatom. Már anyám emlőjén rabszolgasorban voltam, alig serdültem fel, már dolgoznom kellett; vesszővel és korbáccsal ütlegeltek. Mikor férj és apa lettem, elvették a kenyerem felét, ami nőmnek és gyermekemnek kellett volna, gyermekemnek, akit már akkor rugdaltak, amikor anyja még a méhében hordotta, s aki elátkozva, nyomorékan, némán jött a világra, akit még így is szerettünk, noha lesújtott rá az Isten haragja, s abban reménykedtünk, hogy szerencsétlen állapotával megváltja magát a rabszolgasorból! Hát nem! Ez sok lett volna! Gazdája tegnap eladta egy alaknak, aki emberekkel kereskedik, aki a mások nyomorék testével keresi a pénzt, meggazdagszik azon, hogy ezek a nyomorult teremtmények Róma terein koldulnak számára, s ezért minden este feltépi sebeiket, és összetöri csontjaikat. Holnap...holnap, elviszik tőlünk a fiunkat, hogy végigszenvedje ezeket a kínokat, szegény ártatlan, akinek hangja sincs a panaszra, aki még kiáltani sem tud értünk, és nem tudja megátkozni hóhérait!

– S ha Isten meggyógyítaná a gyermeket? – kérde az aggastyán.

– Akkor meghagynák őt nekünk – kiáltott fel az apa –, mert ezek a nyomorultak csak a testi fogyatékoságban szenvedőket veszik és árulják, csak a szerencsétleneket, a sántákat és a némákat. Ha jární, beszélni tudna, olyan volna mint a többi gyermek, csak akkor lenne értéke, mire megnő.

– Nyisd ki ezt az ajtót – mondta Pál.

A rabszolga felkelt. Merev pillantásában és csodálkozó arcán kétség és remény tükröződött. Az aggastyán

parancsának engedelmessé kinyitotta az ajtót. Akté könnyektől fátyolozott tekintete ekkor behatolhatott a sötét szobába. Abban a szobában is szalmaágy volt, amelyen egy négy-öt esztendőes gyermek ült, boldog öntudatlanságában mosolyogva, és virágokkal játszadozott. Közelében, arccal a föld felé egy nő feküdt mozdulatlanul, kezeit haja közé mélyesztve, mint a dermedt kétségbeesés megtestesülése.

Az apostol alakja e jelenet láttára a bizalom és a hit fenséges kifejezését sugározta vissza. Nyílt, sugárzó szemét ég felé emelte, mintha a Mindenható trónjáig látna. Fehér haját dicsfény övezte körül, s állóhelyében megmaradva, kezeit ünnepélyes lassúsággal a gyermek felé nyújtotta s így szólt:

– Az élő Isten nevében, aki az eget és a földet teremtette, kelj fel és beszélj! A gyermek pedig felemelkedett és így szólt: „Uram, Uram, áldott legyen a te szent neved!”

Az anya nagyot sikoltva felugrott, az apa térdre esett. A gyermek meg volt mentve.

Pál becsukta mögöttük az ajtót, és így szólt:

– Íme egy rabszolgacsalád, amelynek boldogságát bármely császári házban megirigyelhetnék.

Másnap éjszaka folytatták útjukat, és megérkeztek Fondiba. Ily módon Akté titokzatos éjszakai utazása közben egymásután viszontlátta azokat a helyeket, amelyeken Néró diadalmenetével haladt keresztül. Fondiban nagy ünnepséggel fogadta őket Galba, az aggastyán, kinek a jósök koronát ígértek. Nérónak eszébe jutott ez a jóslat az öreg láttára, amelyről eddig Galba visszavonult élete miatt teljesen megfeledkezett, úgyhogy Rómába érkezve első gondja az volt, hogy ezt az embert eltávolítsa Itáliából. Megbízta tehát Galbát Spanyolország kormányzásával, az öreg pedig nyomban útnak indult, talán még nagyobb igyekezettel

óhajtván menekülni a császár elől, mint amilyenel a császár akarta eltávolítani a birodalomból.

Mielőtt útnak indult volna, felszabadította leghűségesebb rabszolgáit. Silas ilyen felszabadított s keresztény hitre tért rabszolgánál készített szállást Akté és Pál számára. Ez a rabszolga kertész volt Galbánál, s felszabadulása napján ajándékba kapta urától azt a kis házat, amelyben lakott. Ennek a gyümölcsöskert közepén fekvő, egyszerű házacskának ablakából Akté a hold fényében megpillantotta azt a pompás nyaralót, amelyben ő Luciussal lakott. Régi útja úgy tűnt fel most előtte, mintha álom lett volna. Milyen különös eseményeken ment át azóta! Hány illúziót érintett ujjával, amelyek elröppentek! Mennyi fájdalmat szenvedett el, amelyeket el sem tudott volna képzelni azelőtt, és amelyek azóta mind valóra váltak. S hogy megváltozott minden! Ezek a virágzó kertek is hogy elhervadtak, pedig csak az imént járt bennük. Ó, de ebben a letarolt, örömtelen életben még mindig élő, megújuló és megingathatatlan maradt az ő szerelme, mint sivatag közepén a piramis!

Még három nap, három éjszaka folytatták útjukat. Ha megvirradt, megbújtak valahol, s folytatták útjukat, ha beállott a sötétség. Silas nyomában jártak mindenütt, s mindig egy-egy hittársnál szálltak meg. A keresztény vallásnak ugyanis már sok híve volt, főleg a köznép és a rabszolgák sorában. A harmadik este már Velletriből, a volszkok hajdani fővárosából indultak útnak, ahol Coriolán meghalt, s ahol Augustus született. Mire a hold felbukkant a láthatáron, megérkeztek az alban hegység csúcsára. Ezúttal Silas nem vált el tőlük, csak éppen néhány száz lépésnyire haladt előttük. Mikor Ascanius sírja elé érkezett, megállott, bevárta Aktét és Pált, s kezével abba az irányba mutatott,

ahonnan fénylő pontok sokasága integetett felénk, és tompa zivaj hallatszott, egyetlen szóval jelezve útitársainak, hogy elértek vándorlásuk végcéljához.

Róma!...

Pál térdre borulva köszönte meg az Úrnak, hogy annyi veszedelem után végre ahhoz a célhoz ért, amely neki megígértetett. Akté pedig a síremlékhez támaszkodott, mert csaknem összerogyott azoknak az édes és kegyetlen emlékeknek terhe alatt, amelyek e város nevéhez és ahhoz a helyhez fűzték, ahonnan Rómát első ízben megpillantotta.

– Atyám – szólalt meg Akté –, én követtelek téged anélkül, hogy kérdeztelek volna, hová vezetsz. De ha tudtam volna, hogy Rómába megyünk... ó, akkor, azt hiszem, nem lett volna bátorságom hozzá.

– Nem Rómába megyünk, leányom – felelte Pál felemelkedve térdeplő helyzetéből. Ebben a pillanatban lovas csapat tűnt fel a Via Appián, mire Silas letért az útról, és jobbra fordult a mezőkre. Pál Aktével követte őt.

A Via Latina és a Via Appia közt haladtak előre, kerülve még az e két útból kiágazó mellékutakat is, amelyek az Albano-tó mellett fekvő Marinához és az Ancium közelében lévő Neptun-templomhoz vezettek. Kétórás gyaloglás után Fortuna templomát jobbra, Mercurét pedig balra felől hagyva, bekanyarodtak Egeria völgyébe, s egy darabig a kis Almonfolyócska partján haladtak. Majd jobbra fordultak, s nagy sziklatömbök között, amelyeket alighanem földrengés döntött le a magasból, egyszerre csak egy sziklabarlang bejárata előtt találták magukat.

Silas habozás nélkül belépett a barlangba, s halk szóval hívta maga után útitársait. Akté azonban akaratlanul is megborzongott a tátongó, sötét nyílás láttára, amely valamely falánk szörny torkának tűnt fel előtte. Pál érezte, hogy Akté

keze a karjára nehezedik, mintha fel akarná tartóztatni, s érezte, hogy keze reszket.

– Ne félj, leányom – nyugtatta meg –, az Úr velünk van!

Akté felsóhajtott, még egy utolsó pillantást vetett a csillagos égre, amelytől elbúcsúzott, aztán Pál oldalán belépett a barlangba.

Tapogatódzva haladtak előre a vak sötétségben, amelyben csak Silas hangja után tájékozódtak, majd megállottak egy sziklaoszlop lábánál, mely a boltozatot tartotta. Silas két kavicsot ütött össze, szikrát csiholt, és kénbe áztatott kanócot gyújtott lángra. Majd szövétneket húzott elő egy sziklarepedésből.

– Most már nem kell veszedelemtől tartanunk, mondotta. Ha Néró valamennyi katonája üldözne is bennünket, itt ránk nem akadnának soha!

Akté szétekintett, de eleinte semmit sem látott. A fáklya, amelynek fénye a kívülről jövő s a boltozat alatt egymást keresztező széláramlatokban imbolygott, a cikázó villám elhaló fényével világította meg a tárgyakat úgy, hogy azok a pillanatnyi megvilágítás után nyomban visszamerültek a homályba anélkül, hogy alakjukat és színüket meg lehetett volna különböztetni. Lassankint azonban a szem hozzászokott ehhez a bizonytalan világításhoz, a fáklya lángja már nem lobogott annyira, s nagyobb területet világított be úgyannyira, hogy most már a komor boltozatnak még a teteje is látható volt. A külső levegő áramlása itt már teljesen megszűnt, a fáklya fénye állandósult, és még nagyobb területre vetett fényt. Útjuk hol két összeszorult sziklafal között vezetett el, hol mély üregekkel teli, óriási boltozatok alatt, melynek homályába a fáklya fénye nem bírt behatolni, s megtört a mozdulatlan, kísérteties, fehér oszlopok sarkain. Volt valami bús és megkapó ebben az éjszakai vándorlásban,

a kongó, visszhangzó lépések zajában, a tüdőre nehezedő fojtó levegőben, ami Akté szívét mindjobban összeszorította. Hirtelen megállott, s remegő kezével Pál karjába kapaszkodva, egy sor koporsóra mutatott, amelyek az egyik fal hosszában sorakoztak. Ugyanakkor a szomorú folyosó túlsó végén fehérbe öltözött nők szellemalakjai tünedeztek fel, akik kezükben fáklyát tartva, ugyanazon cél felé tartottak. Minél beljebb értek, annál tisztábban hallották gyönyörű éneküket, amely, mint valami angyali kórus hangzott vissza a zengő árkádok alatt. Itt-ott már az oszlopokra alkalmazott lámpák fénye mutatta az utat. Egyre több lett a koporsó, az árnyak gyakrabban mutatkoztak, az ének tisztábban hangzott. Minél beljebb hatoltak a föld alatti városba, annál jobban benépesült az elevenekkel és holtakkal. Itt-ott búzavirágot és rózsákat pillantottak meg a földön, amelyek bizonyára gyászkoszorúkból hullottak ki, s most hervadoztak távol a világosságtól és levegőtől. Akté felszedte ezeket az elhullott virágokat, amelyek a napnak és fénynek voltak gyermekei, mint ő, és éppúgy csodálkoztak, hogy elevenen sírba temették őket. Apránkint már egy bokrétára valót szedett össze belőlük, mely halovány volt és illattalan, mintha az elmúlt boldogság romjaiból, foszlányaiból szövődtek volna a jövő reménység képévé...

Végre kijutottak az utak kusza labirintusából egy hatalmas térségre, egy föld alatti székesegyházba, amelyet lámpák és fáklyák világítottak meg, s tele volt férfiak, nők és gyermekek sokaságával. Fehér fátylas hajadonok karéneke visszhangzott a boltívek alatt. Ennek az éneknek hangfoszlányait hallotta volt Akté az imént. Egy pap haladt most végig a leborult hívők sorfala közt, és éppen a misztériumot akarta celebrálni, amikor az oltár felé haladva hirtelen megállott, és csodálkozó hallgatósága felé fordulva

így szólt:

– Van itt valaki – mondotta ihletett áhítattal –, aki nálamnál sokkal méltóbb az Isten igéjének hirdetésére, mert ő azokat magának Isten fiának ajkáról hallotta. Pál apostol, jer közelebb, és áldd meg híveidet.

És a nép, amelynek az apostol eljövetele rég megígértetett, térdre borult. Akté, noha nem volt keresztény, követte a példát. Pál pedig, a jövőbeli vértanú, az oltár elé lépett.

A katakombákban voltak...

XII.

Város volt ez a város alatt. A föld, a népek, az emberek sorsa egyforma. A földnek rengései vannak, a népeknek forradalmaik s az embereknek betegségeik. Mindegyiknek van gyermek-, férfi- és öregkora. Csak éppen a koruk tartamában van a különbség. Az egyiknél évezredek, a másoknál évszázadok, emezeknél pedig csak napokról van szó.

És ezekben a kiszabott korszakokban vannak átmeneti időszakok, amelyeknek folyamán mélyre ható változások mennek végbe. Bekapcsolódnak a múltba, s előkészítik a jövőt. A tudomány természeti jelenségeknek tartja ezeket a változásokat, míg a hit az isteni gondviselés cselekedeteit látja bennük. Róma életének éppen ilyen titokzatos időszakához érkezett, s már érezni kezdte azt a különös megrázkódtatást, amely birodalmak születését vagy bukását előzi meg. Érezte, hogy az idők méhe eseményekkel terhes, halálos betegség gyötörte, s mint a lázas beteg, akinek nincs nyugta, sem álma, eddigi életének utolsó éveit majd túlcsapongó lázas állapotban, majd halálos levertség közepette élte át. Mert, amint már mondtuk, a felszínes műveltség alatt, mely a föld felületén munkálkodik, egy föld alatti, láthatatlan réteg képződött, amely magával hozta a pusztulást és az újjáépítést, a halált és az életet, a sötétséget és a fényt. Így történtek naponta a föld felett, föld alatt és a föld körül olyan események, melyeket az értelem a maga vakságában megmagyarázni nem tudott, és melyekről az egykori költők mint csodákról emlékeznek meg. Furcsa morajok törtek elő a föld alól, amelyeket pokoli hatalmak

művének tekintettek. Férfiak, asszonyok, egész családok tűntek el, holtnak vélt emberek tértek vissza a halál birodalmából, hogy mindeneket intsenek és jósoljanak. A föld alatti tűz, amely ennek az óriási kohónak a mélyében égett, felforralta a jó és a rossz szenvedélyeket, mint az aranyat és az ólmot. Csakhogy az arany elillant, s felszínre jutott az ólom. Ezek a katakombák voltak a titokzatos kohók, ahol csöppenként gyűlt össze a jövő kincse.

A katakombák, mint ismeretes, óriási kiterjedésű, elhagyott kőbányák voltak. Egész Róma házaival, palotáival, színházaival, fürdőivel, cirkuszaival és vízvezetékeivel együtt ezekből a kőbányákból került ki. Ezekből a kőbányákból született meg Romulus és Scipio városa. De Octavius korától kezdve a márvány kiszorította a követ, s a kőbányák széles folyosói nem visszhangzottak többé a munkások lépteitől. A mészke immár közönségessé vált, s a császárok Babilonból hozták a porfírt, Thebából a gránitot s Korinthusból az ércet. Azok a roppant nagy üregek tehát, amelyek Róma alatt elterültek, kihaltak, elnéptelenedtek és feledésbe merültek, amíg lassan és titokban a születő kereszténység újra benépesítette őket. Eleinte templomok, majd menedékhelyek, később pedig egész városok keletkeztek bennük.

Abban az időben, mikor Akté és Pál apostol leszálltak a katakombákba, azok még csak menedékhelyül szolgáltak. Rabszolgák, sorsüldözöttek, számkivetettek itt valamennyien menedékre, vigaszra és sírra találtak. Egész családok menekültek erre a helyre, s az új hit híveinek száma már ezrekre ment. De a roppant tömegben, mely Rómában nyüzsgött, senkinek sem tűnt fel e lefelé szivárgás, amely mégsem volt olyan jelentős, hogy a felszínen észrevehettek s a népesség számát jelentékenyen megcsappantotta volna.

Ne higgyük azonban, hogy az első keresztények élete abban merült ki, hogy elbújtak üldözőik elől, akik egyre kíméletlenebbül léptek fel ellenük. Rokonszenvvel száanalommal és szolgálatkészséggel figyeltek fel mindazokra az eseményekre, amelyek hittestvéreiket fenyegették, akik valamely kényszerűség következtében nem menekülhettek le velük a föld alá a pogány városból. Akárhányszor megesett, hogy a föld feletti városban élő hittestvért váratlanul megsegítették a veszély pillanatában. Láthatatlan csapóajtó nyílt meg lábai alatt, és ismét összecsukódott a feje felett; a tömlőc ajtaja váratlanul kitárult, és a börtönőr áldozatával együtt menekült el; amikor pedig a bosszú oly hirtelen sújtott le, mint a villám, hogy fényével együtt már ölt is: ha vértanú lett a neofitából, ha Tullius börtönében megfojtották, ha a főtéren vették fejét, ha letaszították a tarpéi szikláról, vagy az Esquilinus-dombon feszítették keresztre, az éjszaka homályában óvatos aggastyánok, vakmerő, ifjak, sőt néha félénk asszonyok lopódtak fel az átkozott dombra, ahol a kivégzettek holttestét vadállatok és ragadozó madarak prédájának vetették oda, ellopták a megcsonkított tetemeiket, s áhítattal vitték a katakombákba, ahol az üldözők gyűlöletének és megvetésének tárgya egyszerre az imádat és a kegyelet tárgya lett, s a hittársak példaként mutattak rá, azt hangoztatván, hogy úgy kell élni és meghalni e földön, mint társuk, aki csak megelőzte őket.

Gyakran megesett az is, hogy a halál, belefáradván a fenti öldöklésbe, a katakombák lakóiból szedte áldozatait. Ilyenkor nem az anya, gyermek vagy feleség vesztette el atyját, vagy férjét, hanem az egész család siratta gyermekét. A holtat halotti leplébe burkolták, rózsakoszorút tettek a homlokára, ha ifjú leány volt, pálmaágat a kezébe, ha férfi volt vagy agg. A pap elmondta fölötte a halotti imát, azután

szelíden lefektették az előre elkészített sziklasírba, ahol a föltámadás reményében kipihenhette a földi terheket.

Ezeket a koporsókat látta Akté, mikor először járt a sziklaboltozatok alatt. Akkor halálos rémület fogta el, mely lassanként mélabúvá enyhült. A leány, aki szívében még pogány volt, de lelkében már keresztény, néha órák hosszat el-eltűnődött egy-egy sír előtt, amelyre az anya, a feleség vagy a megsomorodott leányka késheggyel karcolta fel a megboldogult nevét egy vallásos jelkép vagy szent mondat alá, mellyel fájdalmát vagy reményét fejezte ki. Majdnem valamennyin ott volt a kereszt, az emberi lemondás szimbóluma, amely az Isten gyötrelmére emlékeztet, továbbá a hétágú gyertyatartó, amely valaha Jeruzsálem templomában égett, vagy a bárka galambja, a könyörület szelíd hírhordozója, amint olajággal, melyet a paradicsom kertjében tépett, száll vissza a földre.

Más alkalommal viszont az elmúlt boldogság emléke rohanta meg Akté szívét. Ilyenkor a napfényt kémlelte, és fülelt a fentről alászüremelő zsvajra. Ilyenkor magányosan, álmodozva üldögélt egy oszlophoz támaszkodva, és összekulcsolt kézzel, fejét a térdére hajtva, hosszú fátyolával sírdomb felett gyászoló szobornak vélhette volna, aki elhaladt mellette, ha fel nem sóhajtott volna néha-néha, ha nem rázta volna meg testét a fájdalom. Csak egyedül Pál volt az, aki tudta, mi megy végbe ilyenkor a hajadon lelkében, és Pál – aki látta, mint bocsátott meg a Megváltó Magdalénának – az időre s Istenre bízta e lelki seb meggyógyítását. Ha ilyen mozdulatlan helyzetben látta Aktét, a legtisztább szüzeket szólította elő, s így biztatta őket:

– Imádkozzatok ezért a nőért, hogy az Úr bocsássa meg bűneit, s hogy egy napon testvéretek legyen, s ő is imádkozzon érettetek! – A leánykák szót fogadtak, és

imájukat hallgatta meg az ég, vagy a könnyek enyhítik a fájdalmat? Akté csakhamar csatlakozott társnőjéhez, mosollyal ajkán és könnyekkel szemeiben.

Mialatt azonban a keresztények a katakombákban rejtőzködve a könyörületességnek, a hitbuzgalomnak és a várakozásnak éltek, az események megmozdultak a fejük felett. A pogány világ részegen bukdácsolt, Néró pedig, a lakomák fejedelme és a tivornyák királya ittas volt a bortól, vértől és a gyönyöröktől. Agrippina halálával az az egyedüli fék is eloldozódott, amely őt az anyai tisztelet révén még mérsékelni tudta volna, ám ahogy a máglya tüze elhamvadt, Néróban is kialudt a szemérem, a lelkiismeret, a bűntudat utolsó szikrája. Bauliban akart maradni, mert a nemesebb érzelmek helyét a félelem foglalta el, s bármennyire megvetette az embereket s gúnyolta az isteneket Néró, szüntelenül azt a gondolatot hánytorgatta elméjében, hogy bűneit számon kéri a nép, és megbosszulják az istenek.

Néró tehát távol maradt Nápolytól és Rómától, s futárok hozták neki onnan a híreket és jelentéseket. De a szenátus még aljasabb volt, mint amilyennek Néró tartotta: patríciusok és lovagok küldöttsége tisztelgett palotájában, akik üdvözölték őt, hogy az alattomos orgyilkosoktól megmenekült, s jelentették, hogy nemcsak Róma, de birodalmának valamennyi városa hálaimákkal és áldozatokkal ad kifejezést örömének. De nem úgy az istenek! – Ha hinni lehet Tacitusnak, s ha nem ő ruházza rájuk szigorát és erkölcsi komolyságát – az istenek bizony nem voltak ilyen elnézőek. Lelkiismeret-furdalás helyett álmatlansággal gyötörték az anyagyilkost, aki az átvirrasztott éjszakák alatt trombitaharsogást vélt hallani a környező dombokról, majd ismeretlen eredetű, fájdalmas jajveszékelés hangja hatolt be hozzá abból az irányból, ahol anyjának

sírdombja feküdt.

Végre is Nápolyba menekült. Ott találta Poppaeát s vele együtt Octavia, Britannicus szerencsétlen nővére iránt érzett gyűlöletét. Szegény Octavia! Megfosztották attól a férfitől, akit ártatlan lelke egész hevével szeretett, őt magát pedig Agrippina Néró karjába taszította. Szegény asszony, akinek gyásza a lakodalommal kezdődött, hiszen alig lépett a nászházba, látnia kellett, hogyan hal meg méreg által atyja és fivére. Tehetetlenül kellett küzdenie e nála sokkal hódítóbb szerető befolyása ellen. Távolságától húsz évet töltött Pandataria szigetén számkivetésben. Halálsejtelmek fogták el, már lemondott az élet örömeiről, udvara centurionokból és katonákból, félelmetes emberekből állott, akiknek tekintete állandóan Róma felé irányult, s akik csak egy parancsra, intésre, jelre vártak, hogy udvaronci tisztük helyett hóhéraivá váljanak. Nos hát ez a szerencsétlen, kirekesztett, szárnyaszegett élet még mindig nyugtalanította Poppaeát házasságtörő kicsapongásai és korlátlan hatalma közepette. Szépsége és ifjúsága ugyanis népszerűvé tette a boldogtalan Octaviát. A rómaiak ösztönszerűleg részvételt éreztek iránta, mint ahogy az ember önkéntelenül is megsajnálja az ártatlant, aki szenved. De ez a szánalom inkább elősegítette és siettette a halálát, semmint alkalmas lett volna a megmentésére. Mert mit ért a gyengédség, ha nem volt ereje? Hasonlatos volt ez ahhoz a szánalomhoz, amelyet sebzett gazella vagy leszakasztott virág iránt érzünk.

Még Néró is tétovázott a tettél, noha teljes közömbösséget érzett Octavia iránt. De hiába ingerelte Poppaea, vannak céltalan bűnök, amelyeket még a legkegyetlenebb ember sem szívesen követ el. Nem a lelkiismeret-furdalástól fél, hanem azért habozik, mert nem talál rá ürügyet. Poppaea tudta, mi az oka a császár

tétlenségének. Bizonyos volt abban, hogy nem a szerelem és nem a szánalom tartja vissza, eltűnődött tehát habozásának titka felett, s nem volt nehéz kitalálnia. Rövidesen lázadás tört ki Rómában. A nép Octavia nevét kiabálta, s követelte a császárné visszahozatalát. Poppaea szobrait ledöntötték, s a sárban hurcolták meg. Csakhamar egy csapat ember jelent meg a Fő téren, akik korbáccsal szétverték a lázadókat, és Poppaea ledöntött szobrait visszahelyezték talapzatukra. A lázadás mindössze egy óra hosszat tartott, s egymillióba került. Nem volt nagy ár a vetélytársnő fejéért.

Mert erre a tüntetésre szüksége volt Poppaeának. Rómából nyomban Nápolyba sietett, s elhíresztelte, hogy Octavia fizetett gyilkosai elől menekül. Igéző volt reszkető félelmében, amint Néró lábai elé borult. Néró nyomban parancsot küldött Octaviának, hogy legyen öngyilkos.

Hiába jelentette ki a száműzött császárné, hogy lemond mindenről, s megelégszik az özvegy és a testvér egyszerű címével. Hiába hivatkozott közös ősükre, Germanicusra s Agrippinára, aki, amíg élt, mindig pártfogója volt. Hiába! Minthogy vonakodott végrehajtani a parancsot, s nem volt annyi bátorsága, hogy végezzen magával, összekötötték a karjait, felvágták mind a négy ütőerét, majd valamennyi véredényét, s mert a vér az ijedtség következtében éppen csak szivárgott, forró fürdő gőzében fojtották meg. Végül pedig, nehogy kétség merülhessen fel aziránt, hogy csakugyan a császári hitvest ölték meg s nem valami közönséges halandót tettek el láb alól helyette, levágták Octavia fejét, s elküldték Poppaeának, aki a térdére helyezte, felnyitotta szempilláit, s minthogy a merev, megüvegesedett szemben még mindig fenyegetést vélt látni, a haját összetartó aranytűvel a levágott fej mindkét szemét kiszúrta.

Néró végre visszatért Rómába, ahol örülete és

kicsapongásai immár minden határon túlmentek. Versenyjátékokat rendeztetett, amelyeken nem gladiátorok, hanem szenátorok mérték össze kardjaikat. Dalnokversenyeket, amelyeken halállal büntette mindazokat, akik nem tapsoltak. Tűzvész tört ki, amely fél Rómát elhamvasztotta. Néró tapsolva nézte a tüzet, és lanttal a kezében énekelt.

Végül Poppaea is rájött arra, hogy mérsékelnie kellene ezt az örületet, amelyet maga szított. Hogy az ocsmány kicsapongás immár veszélyezteteti befolyását és hatalmát, noha éppen rájuk alapította azt. Terhességének ürügye alatt vonakodott színházba menni egy napon, amikor Néró is énekelt volna. Ez a vonakodás sértette a művészt, aki nyomban császárnak érezte magát. Poppaea, a kegyencnő szeszélyeskedett, mire Néró türelmetlenül egyetlen rúgással megölte.

A császár a szószékről siratta el, s mivel erényeit nem dicsérhette, szépségét magasztalta. Maga gondoskodott a temetésről, s minthogy nem akarta, hogy elégessék, a keleti királyok módjára bebalzsamoztatta. Plinius, a természettudós azt állítja, hogy Arábia egy év alatt nem termelt annyi tömjént és myrrhát, amennyit a császár kegyencnőjének bebalzsamozására fordított. Így temették el Poppaeát, aki aranypatkót veretett öszvérei lábára, s naponta ötszáz nőstényszamár tejében fürdött.

A rossz királyok könnyei véreső alakjában hullanak népeik fejére. Néró a keresztényeket vádolta saját bűneivel. Újra üldözni kezdték őket, sokkal kegyetlenebbül, mint eddig.

A veszedelemmel azonban az új hit követőinek buzgalma megkétszereződött. Mindennap megszorodott a vigasztalásra szoruló özvegyek és árvák száma. Minden éjszaka holttesteket kellett megmenteni a vadállatok és a

ragadozó madarak elől. Végül már Néró is észrevette, hogy ellopják a kivégzett keresztények holttesteit. Örökkel vétette körül az esquilinusi dombot. Egy éjszaka néhány keresztény rabszolga Pál vezetése mellett megjelent a dombon, hogy szokás szerint eleget tegyenek kegyes hivatásuknak. Azonban váratlanul egy csapat katona rontott rájuk egy sziklamélyedésből, s valamennyiüket foglyul ejtette, az egy Silas kivételével.

Silas nyomban a katakombákba rohant, ahol a hívők éppen imára gyülekeztek. Mikor megtudták tőle a szomorú hírt, valamennyien térdre borultak, és az Isten segítségéért imádkoztak. Csak Akté maradt állva, mert a keresztények istene még nem volt az ő istene. Néhányan rákiáltottak, hogy istentelen és hálátlan. De Akté kinyújtotta karját a tömeg felé, mintha csendért esengene. A tömeg elhallgatott, s Akté megszólalt:

– Holnap Rómába megyek – mondta –, s rajta leszek, hogy megmentsem őket.

– Én pedig – felelte Silas –, még ma este Rómába megyek, hogy velük haljak, ha nem tudsz segíteni rajtuk.

XIII.

Másnap reggel, ahogy megfogadta, Akté elhagyta a katakombákat, és elindult Rómába. Egyedül ment, gyalog. Hosszú stólát öltött magára, mely nyakától talpáig egész testét betakarta, arcát pedig fátyollal rejtette el. Övébe rövid, hegyes tört tűzött, hogy megvédhesse magát részeg lovagok vagy durva katonák ízetlen támadásai elől. Eltökélte, hogy ha nem sikerül vállalkozása, és nem tudja kieszközölni, hogy Pálon megkönyörüljenek, legalább meglátogatja, és kezébe nyomja e fegyvert, hogy megszabadítsa a fájdalmas és szégyenteljes kínzásoktól. Ebből is látható, hogy Akté még mindig görög lány volt, aki arra született, hogy Diana vagy Minerva papnője legyen. Pogány gondolatokat és példákat forgatott fejében, Hannibálra gondolt, aki mérget ivott, Catóra, aki felmetszette hasát, és Brutusra, aki kardjába dőlt. Akté nem tudta, hogy az új hit tiltja az öngyilkosságot, és felmagasztalja a mártírokat. Nem tudta, hogy ami a rómaiak szemében szégyen, az magasztos lehet a hívők előtt.

Mikor a metroni kapu elé ért, amelyen túl már Rómában folytatódik Egeria völgye, melyet a katakombáktól kezdve követett, Akté érezte, hogy lábai elzsibbadnak, s a szíve oly hevesen dobogott, hogy kénytelen volt egy fa törzséhez támaszkodni, különben összerogyott volna. Rövidesen viszontlátja azt a férfiút, akitől Minerva ünnepének rettenetes estéje óta távol volt. Vajon Luciussal, a versenyjátékok győztesével, vagy Néróval, a császárral áll-e majd szemben? Kedvesével vagy bírójával? Akté úgy érezte, hogy az a bizonyos érzelmi bágyadtság, mely szívét elhallgattatta, a katakombákban való hosszas tartózkodás

következménye volt. A hideg, a csend és az árnyék temette el szívét, mely újra dobogni kezdett a kék ég alatt és a ragyogó napvilágban, s újra szerelembe borult, mint a virág, ha rásüt a nap.

Egyébként, mint már említettük, a katakombákba is eljutott a híre annak, ami Rómában történt, bár sokszor megcsonkítva, eltorzítva s néha egészen hazug állításokkal keverve. Akté értesült hát arról, hogy Octaviát meggyilkolták, s hallott Poppaea haláláról is. De azokat a döbbenetes részleteket, amelyeket a történetírók feljegyeztek számunkra, csak a hóhérok és az udvaroncok ismerték egyelőre, s a távolabb álló körök csak óvatosan suttogva és hiányos előadásban sejtettek meg belőlük egyet-mást. A királyok életéről csak a halál tépi le a takarót, s csak mikor Isten magával tehetetlen tetemmé változtatja fenséges alakjukat, csak akkor tér vissza a palotájukból száműzött igazság, s üti fel sátrát sírjukon. Akté mindössze csak azt tudta, hogy a császárnak nincs már se felesége, se kedvese, s homályosan abban bizakodott, hogy Néro szívében tán él még valami abból a nagy szenvedélyből, amely őt még mindig egészen betöltötte.

Frissen folytatta az útját, és belépett a város kapuján. Szép meleg júliusi reggel volt, a tizenötödik Kalenda, tehát szerencsés nap. Reggel két óra volt, ami a mi számításunk szerint hét órának felel meg, és ez az idő tudvalevőleg szintén szerencsés. Talán a kedvező naptári idő eme véletlen összetalálkozása készítetett mindenkit arra, hogy dolga vagy élvezete után siessen, talán valami ünnep szabadította fel az embereket mindennapos reggeli dolguk elvégzése alól: annyi bizonyos, hogy az utcák nyüzsgtek a járókelőktől, akik mindannyian a Forum felé igyekeztek.

Akté hozzájuk csatlakozott. A Palatínus felé vezető úton

haladtak, és Akté arra számított, hogy a Palatínuson találja Nérót. Már teljesen beleélte magát a közeli viszontlátás örömébe, és anélkül hogy arra figyelt volna, ami körülötte történik, sietett tova a Coelius és Aventinus közt elterülő hosszú úton, mely drága szőnyegekkel volt letakarva, s virágokkal behintve, mint nagy ünnepek előtt. Mikor a Palatínus sarkára ért, észrevette, hogy az istenek szobrai ünnepi ruhákban díszelnek, s homlokukat moha-, tölgy- és borostyánkószorú ékesíti. Most jobbra fordult, s a Via Sacrán haladt tova, amelyen diadalmenetben vonult végig, mikor először járt Rómában. A tömeg egyre nőtt, és egyre jobban sietett. Aktét magukkal sodorták a Capitolium felé, ahol valami ragyogó ünnepség készült. De mit törődött Akté azzal, hogy mi történik a Capitoliumon, mikor ő Luciust kereste. Lucius az aranypalotában lakott. Amint tehát felért Romulus és Remus templomához, balra fordult, gyorsan maga mögött hagyta Phoebus és Jupiter-Stator templomát, felhaladt a Palatínushoz vezető lépcsőn, és egyszerre csak ott állt az aranypalota tornáca előtt.

Itt vett csak tudomást arról a különös ünnepegről, amely a szeme láttára zajlott le. Az átrium ajtajával szemben pompás, arannyal átszótt bíborral letakart nyugágy emelkedett gyöngyházzal kirakott elefántcsont talapzaton, attalusi szövetekből készült baldachin alatt, mely sátorként takarta be. Aktét remegés fogta el, hideg verejték ütött ki homlokán, szemei elhomályosultak. Ez az ágy, amelyet a tömeg csodálattal bámult meg, menyegzői ágy volt. Nem tudott hinni a szemének. Megszólított egy rabszolgát, megkérdezte tőle, miféle ágy ez. Azt a felvilágosítást kapta, hogy Néró nászágya, aki éppen most esküszik a capitoliumi Jupiter templomában. És ekkor rettenetes erővel ébredt fel a leány lelkében az örült szenvedély, mely erényének veszte

lett. Elfelejtett mindent, ami azóta történt, megfedkezett a katakombákról, ahol menedéket talált, a keresztényekről, akik minden reményüket beléje helyezték, még arról is megfedkezett, hogy Pál, aki megmentett őt, veszélyben forog, és hogy azért jött Rómába, hogy segítségére legyen. A tör után kapott, melynek tisztességét kellett volna oltalmaznia, és vad féltékenységtől hajszolva lerohant a lépcsőn a Capitolium felé, hogy szemtől szembe lássa új vetélytársnőjét, aki abban a pillanatban rabolta el tőle kedvese szívét, amikor talán éppen visszahódíthatta volna. Nagy volt a tolongás, de Akté erejét megsokszorozta szenvedélye, s utat tudott törni magának a tömegben, mert noha fátyol takarta arcát, önkénytelenül megéreztek körülötte, hogy határozott, gyors lépteivel fontos cél felé siet, s minden akadályt legázolna útjában. Végigrohant a Via Sacrán addig a pontig, ahol Scipio diadalíve alatt elágazódik, majd a legrövidebb úton, vagyis a Concordia-templom és a tömlöc épülete között eljutott a capitoliumi Jupiter templomához. Ott, az isten szobrának lábánál, a törvénytől megszabott tíz tanú között, akik mind előkelő patríciusok voltak, és áldozati bárányok bőrével letakart székeken ültek, megpillantotta a jegyespárt. A nő arcát fátyol takarta, tehát első pillantásra nem is tudta, hogy voltaképpen kicsoda. De ugyanakkor a főpap Jupiter papja kíséretében tejet és mézzel kevert bort hintve az isteneknek a császár elé lépett és így szólt:

– Lucius Domicius Claudius Néró, neked adom Szabinát. Légy a férje, barátja, jótevője és apja. Ezentúl minden java a tiéd, kezeld hűséggel.

Ugyanakkor egymásba tette kezüket, és felemelte a nő fátyolát, hogy az egybegyűltek üdvözölhessék az új császárnét. És akkor Akté, aki nem akart hinni fülének, nem

kétkedhetett többé. Az a fiatal leány volt, akivel a bárkán és a fürdőben találkozott. Szabina volt, Sporus nővére. A császár az isten és az emberek színe előtt egy rabszolgányt vett el feleségül.

Csak most eszmélt rá Akté igazában annak a különös érzelemnek a mivoltára, amely e leány láttára mindig elfogta. Szinte előre gyűlölte, azzal az ösztönös ellenszenvvel, amellyel a nők mindig megérik a másokban, hogy valaha vetélytársuk lesz. Néró feleségül vette azt a lányt, akit neki ajándékozott, aki szolgáltta őt, aki rabszolgája volt, akivel talán már akkor is osztozkodott Néró szerelmében, akinek életével rendelkezhetett, akit megfojthatott volna, de honnan tudta volna, hogy kígyót melenget a keblén? Hát lehetséges ez? Kétkedve pillantott újra a menyasszony arcába. De a főpap igazat mondott. A menyasszony valóban Szabina volt. Ott állt a császár mellett szalagokkal díszített, hófehér, sima tunikában, báránygyapjából készített övvel, melyet csak a császár téphetett le róla. Hajába a szabin nők elrablásának emlékére aranyíjat tűzött, válláról pedig tűzszínű fátyol hullott alá. Ezt a fátylat az új asszony csak egy napig hordhatta, leendő boldogságának ígéretéül, mert csak Jupiter papjának felesége hordta állandóan, akit a vallási törvény értelmében férje soha nem hagyhatott el.

Most az új pár felemelkedett és eltávozott a templomból. Római lovagok várták őket a kapuban, a házasságot őrző négy Isten szobrával, valamint négy előkelő római patríciusnő fenyőfáklyákkal. Ott állt Tigellinus is a kapuban az új asszony hozományával. Néró átvette a hozományt, koronát tett Szabina fejére, császári palástot terített a vállára, majd felszálltak a pompás, nyitott gyaloghintóra, és ott a császár mindenki szeme láttára, hangos üdvrivalgás közepette, megcsókolta feleségét. Leghangosabban a hízelgő görögök

viselkedtek, akik sima, édeskés nyelvükön szapura áldást kívántak a különös párnak.

Akté azt hitte, hogy visszatérnek az aranypalotába, hát követte őket. De mikor a menet a Capitolium aljához ért, a Vicus Tuscusra fordult be, áthaladt a Velabriumon, Argiletus negyedébe tért be, s a diadalkapun át a Marsmező felé vette útját. Néró nyilván meg akarta mutatni a népnek az új császárnét. Ezért vitte a Forum Olitoriumra, Pompeius színházához és Octavia boltívei alá. Akté mindenüvé követte s a nagy tereken, a templomokban és sétahelyeken egy pillanatra sem tévesztette szem elől őket. A város mögötti dombon elterülő kertekben pompás lakoma várt a menetre. Akté egy fa törzséhez támaszkodva megvárta, míg a lakoma véget ért. Caesar fórumán keresztül tértek visszafelé, ahol a szenátus várt rájuk, üdvözölni akarván az új házaspárt. Akté a zsarnok szobrához támaszkodva hallgatta végig az üdvözlő szónoklatot. Az egész napot a szabadban töltötte, mert a menet csak estefelé indult meg a császári palota felé. Az egész napot úgy töltötte étlen-szomjan, álldogálva és ácsorogva, a féltékenység hajszolta szenvedély lángolt az ereiben. Végre megindultak az aranypalota felé, s Akté bement mögöttük a palotába. Ez nem volt nehéz, a kapuk tárva-nyitva álltak, mivel Néró, ellentétben Tiberiussal, nem félt a néptől. Sőt nagy bőkezűsége, a sok színi- és versenyjáték folytán s még kegyetlensége révén is, mellyel mindig csak a magas rangúakat, vagy a pogány hit ellenségeit sújtotta, nagy népszerűsége tett szert, s még ma is az a császár, akinek a nevét Rómában a legtöbbet emlegetik.

Akté jól ismerte a palota belsejét, hiszen bejárta Lucius kíséretében. Fehér tunikában volt, fehér fátyollal a fején, tehát Szabina kísérő hölgyének nézték. Senki sem törődött hát vele, s míg a császári pár a tridiniumba vonult a

lakomához, Akté besurrant a nász-szobába, ahova visszavitték az ágyat, és az ágy függönyei között bújt meg.

Két órát töltött ott némán és mozdulatlanul, visszafojtott lélegzete még a függöny rátapadó szövetét sem lobogtatta meg. Maga sem tudta volna megmondani, mit keres itt voltaképpen. De egész idő alatt nem vette le kezét tőre markolatáról. Végre könnyű zaj hallatszott, női léptek közeledtek a folyosón, az ajtó feltárult, és Calvia Crispinella, egy igen régi és igen előkelő római patrícius családból származó matróna, aki a menyegzői ünnepségek alkalmából az anya szerepét játszotta, mint ahogy Tigellinus az apáét, lépett a szobába, a menyasszonnyal. Szabina még mindig menyegzői öltözékében volt, csak az öv hiányzott, amelyet Néró a lakoma alatt eltépett, hogy Calvia levetköztethesse a menyasszonyt. Előbb hamis fűrtjeit bontotta le, amelyek feltornyozott kontyban díszítették, s most haja szabadon hullott vállaira. Aztán levette róla a tűzszínű fátyolt, majd a szoknyát úgy, hogy a hajadon végül is egyszerű tunikában állt a szoba közepén. De ami a legkülönösebb, abban a mértékben, ahogy díszei lehullottak róla, úgy alakult át a menyasszony Akté csodálkozó pillantásai előtt. Szabina eltűnt előle, Sporus látta viszont, amint kiszállt a hajóból, és lobogó tunikában, meztelen karokkal, rövidre nyírt hajjal kísérte Luciust. Álmodott vagy ébren volt? Egy és ugyanaz a személy lenne a fivér és a nővér? Vagy a szenvedély megfosztotta eszétől? – Calvia elvégezte szerepét, s mélyen bókkolt a különös császárné előtt. A kétnemű lény, bárki lett légyen, bólintott fejével, s köszönetet mondott. Hangja éppúgy lehetett Sporus, mint Szabina hangja. Végre Calvia elhagyta a szobát. A menyasszony magára maradt, szétnézett, s mivel azt hitte, hogy egészen egyedül van, kétségbeesett mozdulattal ejtette le karját, s mélyen felsóhajtott. Szemét

előntötték a könnyek, undorodva közelebb lépett az ágyhoz, de alig lépett fel az első lépcsőn nagyot sikoltva visszatántorodott. A bíbor függönyök között megpillantotta Akté sápadt arcát. Látván, hogy rejtekhelyét felfedezték, Akté kirent, mint a tigris, vad dühvel, nehogy vetélytársát elszalassza. De áldozata még ahhoz is erőtlen volt, hogy elmeneküljön vagy védje magát. A különös lény térdre borult, könyörögve tárta Akté felé karját, és megborzongott, látván, hogy a nő kezében megvillan a tőr pengéje. Majd hirtelen reménykedővé vált a pillantása.

– Te vagy az, Akté? – kérdezte tőle.

– Én vagyok – felelte a lány. – De te ki vagy? Szabina vagy? Vagy Sporus? Férfi vagy, vagy nő lennél? Beszélj, felelj! De tüstént!

– Haj, haj! – kiáltott fel az eunuch, ájultan borulva Akté lábai elé – nem vagyok én se férfi, se nő.

Akté elképedve ejtette ki a tőrt a kezéből.

Ebben a pillanatban feltárult az ajtó, és néhány férfi rontott a szobába. Rabszolgák voltak, akik fel akarták állítani az ágy körüli, a házasságot pártoló istenek szobrait. Ájultan találták Sporust, s egy zilált hajú, halvány, eszeveszett nézésű nő hajolt föléje, a földön egy eldobott tőr hevert... A helyzet félreérthetetlen volt. A rabszolgák megragadták Aktét, és a palota börtönébe cipelték, amelynek közelében valamikor oly szép éjszakát töltött, még mielőtt Lucius magához hívatta, s ahonnan akkor panaszos nyögések hangzottak fülébe. Pált és Silast ott találta.

– Vártalak – fogadta Pál.

– Atyám! – kiáltotta a korinthusi lány. – Azért jöttem Rómába, hogy megmentselek.

– S mivel ez nem áll módodban, velem együtt akarsz halni.

– Ó nem – mondta pirulva a leány –, elfeledkeztem rólad. Nem érdelem meg, hogy lányodnak nevezzél, szerencsétlen bolond vagyok, nem érdelem meg, hogy megszánjanak, nem érdelek bocsánatot.

– Hát még mindig szereted?

– Nem, atyám, már nem szeretem, lehetetlen, hogy még mindig szeressem. Elment az eszem. Ki gyógyít ki örültségemből? Nincs oly ember a földön, nincs oly Isten az égben, akinek hatalmában lenne ez.

– Emlékezz vissza a rabszolga gyermekére. Aki meggyógyítja a testet, meg tudja gyógyítani a lelket is.

– A rabszolga gyermeke ha nem is volt hívő legalább ártatlan volt. Én még nem vagyok hívő és már nem vagyok ártatlan.

– Mindegy – mondta az apostol. – Még van remény. Szánod-bánod-e bűneidet?

– Haj, haj – suttogta kételkedve Akté.

– Jer hát ide – szólt az apostol a tömlöc zugába húzódva –, jer, beszélek neked a te atyádról.

Akté fejét az aggastyán vállára hajtva térdre borult, s az apostol egész éjjel oktatta. Akté csak zokogással felelt. Hajnalban azonban késznek mutatkozott arra, hogy felvegye a keresztséget.

A foglyok, akik Pállal és Silassal együtt ültek a tömlöcben, majdnem mindnyájan keresztények voltak, a katakombák lakói. Az alatt a két esztendő alatt, amit Akté köztük töltött, mindnyájan megtanulták méltányolni a leány erényeit, bűneiről pedig nem tudtak. Most egész éjszaka buzgón fohászkodtak Istenhez, hogy könyörüljön meg és áarassa el hittel a szegény pogány hajadon lelkét. Mindnyájan örvendve vették hát tudomásul, mikor az apostol reggel ünnepélyesen bejelentette, hogy az Úr szolgálóinak száma

eggyel szaporodott.

Pál nem titkolta el Akté előtt, mekkora áldozatokat igényel új helyzete. Megmondta neki, hogy elsősorban le kell mondania szerelméről s talán még életéről is. Mindennap kiszemeltek a börtön rabjai közül valakit, hogy vezeklő áldozatul szolgáljon vagy az arénában múljon ki. Sokan jelentkeztek ilyenkor, mert már égtek a vágytól, hogy mártírhalált haljanak, üldözőik pedig válogatás nélkül magukkal cipelték őket. Mindegy volt nekik, hogy kit feszítenek keresztre, vagy kit dobnak a vadállatok elé, csak szenvedjen s tudja elhítenni, hogy szenved! Ilyen körülmények között a megtérés több volt a vallási ceremóniánál: sírig hű fogadalom volt.

Akté azzal vigasztalta magát, hogy a veszély nagysága pótolja az új hitről való kevéske tudását: eléggé ismerte a két vallást akkor, hogy gyűlölje az egyiket, és áldja a másikat. Ami bűnt csak látott, mind római nemesek követték el, az erényes cselekedetek szereplői pedig keresztények voltak. De mindennél többet jelentett számára ez a gondolat: ha már nem élhet Néróval, legalább meghalhat Pállal.

Nagy buzgalommal, mely az Úr szemében bizonyára felért a hittel, térdelt a térdeplő foglyok által alkotott kör közepén, a lemenő napnak egy sugara, mely besurrant az ablakráncok között, ahonnan az eget látta, a hajára tűzött. Pál ég felé emelt karokkal imádkozva állt mögötte, míg Silas lehajtott fővel tartotta a szenteltvizes edénykét, melyben szentelt boróka úszott. Ebben a pillanatban, amikor Akté éppen felmondta az apostoli hitvallást, ez antik crédót, mely napjainkig változatlanul fennmaradt, mint a hit szimbóluma, nagy lármával megnyílt az ajtó, és Anicetus vezetése mellett néhány katona tört be a cellába, akik meghökkenve álltak meg a küszöbön, amikor megpillantották a különös látványt,

mert a foglyok mind térdepeltek és nyugodtan imádkoztak tovább. Anicetus némán állt a bejáratnál.

– Mit akarsz tőlünk? – kérdezte Pál Anicetustól, aki hol a bíró, hol a hóhér szerepében jelent meg köztük.

– Ezt a lányt – szólt Anicetus Aktéra mutatva.

– Nem megy veled, mert nincs jogod hozzá – felelte Pál.

– Ez a lány a császár tulajdona! – rivallt rá Anicetus.

– Tévedsz – felelte Pál, majd elmondta a szent igéket, és szentelt vizet öntött a hajadon fejére – ez a leány az Istené!

Akté felsikoltott és elájult. Érezte, hogy az aggastyán igazat mond, és szavai mindörökre elszakítják Nérótól.

– Hát akkor téged viszlek helyében a császár elé, szólt Anicetus, és intett a katonáknak, hogy ragadják meg az apostolt.

– Tégy, amit akarsz, szólt az apostol, kész vagyok követni téged. Tudom, eljött az ideje, hogy beszámoljak az égnek földi cselekedeteimről.

Pált Néró elé vezették, aki kereszthalálra ítélte. Az aggastyán római polgárjogára hivatkozva megfellebbezte az ítéletet, s minthogy valóban Tarsusból, Ciliciából származott, még aznap fejét vették a Forumon.

Néró megjelent a kivégzésen, s mivel a közönség, mely hosszabb kínszenvedés látványosságára számított, elégedetlenkedett, a császár megígérte, hogy március idusán gladiátorversenyt rendeztet.

Ezzel akarta megünnepelni a zsarnok Julius Caesar halálának évfordulóját.

XIV.

Néro jól számított: ez az ígélet nyomban lecsillapította az elégedetlenkedőket. Mindama látványosságok között, amelyekkel edilisei, pretorai és császárai kényeztették, a vadászbjátékok és a gladiátorok küzdelmei voltak a legkedveltebbek. Hajdan ez a két látványosság külön-külön mutatvány volt. Pompéjusnak támadt először az az ötlete, hogy egyesíti őket, s ő volt az, aki másodszori konzulása idején, a diadalmas Vénusz templomának felavatása alkalmából, húsz vad elefántot küldött dárdával felfegyverzett gétákra. Igaz, hogy ha hihetünk Titus Liviusnak, már jóval előbb megesett, hogy száznegyvenkét elefánttal végeztek egyetlenegy cirkuszi előadáson, de ezeket az elefántokat egy a karthagóiakkal vívott ütközetben fogták el, s mivel Róma akkoriban szegény volt és óvatos, sem táplálni, sem szövetségeseiknek juttatni nem akarták az elefántokat, tehát a cirkusz nézőközönsége öldöste le őket dárdákkal és nyilakkal.

Scipio, Nasica és Publius Ventulus hatvanhárom afrikai párducot vonultatott fel a cirkuszban. Már azt lehetett volna hinni, hogy a rómaiak beleuntak az effajta mulatozásokba, amikor Segurus új műfajt talált ki. Vízrel töltötte meg az amfiteátrumot, s e mesterséges tóba huszonöt vízilovat és huszonhárom krokodilust bocsátott. Sylla pretor száz sörényes oroszlánra rendezett vadászatot. A nagy Pompeius 315, Julius Caesar 400, a nagy Augustus pedig, aki vérengző természetét Octaviustól örökölte, amaz ünnepek során, amelyeket részint a maga, részint unokája nevében rendezett, körülbelül 3500 oroszlánt, tigrist és párducot öletett meg.

Végül bizonyos P. Servilius, akinek életéből csak ez az emlék maradt fenn, egy ünnepély alkalmával 300 medvét, ugyanannyi afrikai párducot és oroszlánt öletett le. Később már határa sem volt a szenvedélynek, és Titus egyetlen vadászat alkalmával 5000 különféle állatot pusztított el.

De valamennyiök közül Néró rendezte a leggazdagabb és legváltozatosabb ünnepeket. A meghódított területekre kivetett adókon kívül megadóztatta a Nílust és a sivatagot. A víz és a homok oroszlánban, tigrisben, párducban és krokodilusokban fizette a dézsmát. A gladiátorokat előnyösen és olcsón pótolták hadifoglyokkal és keresztényekkel. Hiányzott ugyan belőlük a kellő testi ügyesség, amelyet csak hosszas gyakorlat árán lehet elsajátítani, de bátrak voltak és lelkesek, ami bizonyos poézist és valami egészen új varázst vitt bele halálos küzdelmükbe. Ám épp ez volt az, ami a nép érdeklődését felcsigázta.

Egész Róma rohant tehát a cirkuszba. Ezúttal tele marokkal zsákmányoltak a sivatagban és a tömlöcökben. Annyi volt a vadállat és annyian voltak az áldozatok, hogy a viadal egész nap és egész éjjel tartott. A császár egyébként megígérte, hogy erre az alkalomra egészen új világításról fog gondoskodni. Természetesen nagy üdvrivalgással fogadták. Ezúttal Apollónak öltözött, s mint a pithiai isten, nyilat és tegezt viselt, mert az egyes viadatok között maga is be akarta mutatni ügyességét. Albano erdeiből fákat ástak ki, s a cirkusz porondjába ültették őket ágastól és lombostól, amelyeken kék és aranytollú pávák és szelídített fácánok szolgáltak célul a császár nyilainak. Az is előfordult, hogy Néró megkönyörült egy-egy sebesült küzdőn, vagy feldühödött valamelyik vadállatra, ha rosszul végezte hóhérszerepét. Ilyenkor elővette nyilat vagy gerelyét, s nézőhelyéről, a trónról küldte a kegyelemdőfést a cirkusz

másik végébe, akár a villámszóró Jupiter.

Mihelyt Néró elfoglalta helyét, a gladiátorok bevonultak szekereiken. Azok a gladiátorok, akik az első számban szerepeltek, szokás szerint kiváló mesterek iskoláiból kerültek ki. Minthogy azonban az ünnepség ezúttal kiváltképpen fényes volt, néhány ifjú patrícius is elvegyült a hivatásos gladiátorok közé, hogy hízelegjen a császárnak. Sőt azt beszéltek, hogy volt köztük két nemes ifjú is, akik züllésük folytán teljesen tönkrementek, s ez alkalommal egyik 250 000, a másik pedig 300 000 sestertiusért állott ki a porondra.

Abban a pillanatban, mikor Néró megjelent, a gladiátorok már a porondon álltak, a jelre várva és egymás közt gyakoroltak, mintha a készülő küzdelem csak egyszerű vívólecke volna. Alig hangzott fel azonban a cirkuszban a Császár! Császár! kiáltás, s alig ült le Néró Apolló trónusára, szemben a vestaszüzekkel, a játékmesterek legott megjelentek a porondon, kezükben élesre köszörült kardokkal, s kicserélték a gladiátorok tompa kardjait, amikkel azok eddig gyakorlatoztak. Majd a gladiátorok elvonultak Néró elé, magasra tartva kardjukat, hogy a császár lássa, hogy azok csakugyan élesek, amiről meg is győződhetett, ha lehajolt kissé, hiszen a páholya mindössze 9-10 lábnyi magasságban volt a porond felett.

A rendezők átnyújtották a küzdők névjegyzékét a császárnak, hogy jelölje meg személyesen, milyen sorrendben álljanak ki a porondra. Néró úgy határozott, hogy a retiárius és a murmillo álljon ki először. Utánuk következik két dimachaeri és két andabatae. Azután az első résznek, mely délig tart, befejező számaul két keresztény, egy férfi és egy nő kerül a porondra a vadállatok martalékeként.

A nép örvendve vette tudomásul, hogy alakul a műsor

első része, és hangosan ujjongott: Éljen, Néró! Dicsőség és szerencse a császárnak! Ugyanakkor lépett ki két szemben álló ajtóból az első két szereplő a porondra. Ez a két gladiátor Néró rendelkezése szerint egy murmillo és egy retiárius volt.

A murmillo, akit secutornak is hívtak, mert gyakrabban kergette ellenfelét, semmint az őt, ezüst sávós, világoszöld tunikát viselt, amelyet korállpikkelyektől csillogó rézöv szorított derékban össze. Jobb lábszárát bronz lábszárvédő borította, fejét pedig, a XIV. század lovagjaihoz hasonlóan, rostélyos sisak, tetején hosszú szarvú, bölényfejhez hasonló dísszel, amely arcát teljesen eltakarta. Bal karján korong alakú pajzsot, jobb kezében gerelyt és ólommal bélelt bunkósbotot tartott. Ez volt a gallok fegyverzete és hadiöltözéke.

A retiárius jobb kezében hálót tartott – innen kapta nevét –, amely olyanféle volt, mint a mai vetőháló. Bal karját egy kis parma nevű pajzs védte, kezében pedig hosszú, jávorfa nyelvű szigonyt tartott, mely hármass acélhegyben végződött. Kék posztó tunikát, kék bőrsarut és aranyozott bronz lábszárvédőt viselt, arca azonban – ellentétben bajtársával – fedetlen maradt, fejét pedig mindössze egy kék gyapjúsapka védte, amelyen aranyháló fityegett.

A két ellenfél megkezdte a harcot, de nem csaptak össze, hanem csak kerülgették egymást. A retiárius dobásra készen tartotta kezében hálóját, a murmillo pedig a gerelyét forgatta. Mikor a retiárius azt gondolta, hogy a pillanat alkalmas, hirtelen előreugrott s ugyanabban a pillanatban hálóját szétterítve, ellódította magától. Ám a murmillo minden mozdulatára figyelt, aki ugyanabban a pillanatban hátraugrott, s a háló a lábai elé zuhant. De már a másik pillanatban, mielőtt még a retiáriusnak ideje lett volna pajzsával eltakarnia magát, a murmillo elhajította gerelyét. A

retiárius látta ezt, és elbukott, de mégsem olyan gyorsan, hogy a mellének irányított gerely le ne szedte volna büszkélkedő fejdíszét.

Most a retiárius, háromágú szigonya ellenére, futva menekült, maga után húzva hálóját, mert fegyverét csak akkor használhatta, ha már elfogta a hálóval ellenfelét. A murmillo nyomban utána eredt, de a súlyos bunkós-bot erősen hátráltatta a futásában, a sisakrostély apró lyukain pedig alig látott keresztül s így ellenfele időt nyert arra, hogy rendbehozza hálóját és védelmi állásba helyezkedjék. Mikor ez megtörtént, bevárta a murmillót, aki szintén védelmi állást foglalt el.

Üldözés közben a secutor felkapta a földről a gerelyét, ellenfelének fejdíszét pedig diadaljelként övéhez erősítette. Mindkét bajvívónak megvolt tehát a maga fegyvere. Ezúttal a murmillo támadott, s karjának teljes erejével hajította el újból a gerelyét, amely középen találta a retiárius pajzsát, átjárta annak bronzlemezt, a hétszeres bőrbélést is, és felhorzsolta mellét. A nép azt hitte, hogy már halálra sebesült, s minden oldalról felhangzott a kiáltás: Megadta neki! Megadta neki!

A retiárius azonban félretolta melléről a pajzsot, amelyben a gerely megakadt, és megmutatta, hogy alig sérült meg. Újból kitört az örömrivalgás, mert a nézőközönség bosszankodott, ha a küzdelem hamar véget ért. Le is nézték azokat a gladiátorokat, akik ellenfelük fejére céloztak noha ez sem volt tilos.

A murmillo megszaladt, mert bunkósbotja csak akkor félelmetes fegyver, ha hálójától megfosztott ellenfelét üldözi, de teljesen haszontalan, ha még birtokában van hálója. Mert hiszen ha oly közel férkőzne ellenfeléhez, hogy megüthetné, annak még könnyebb nyakába teríteni a halálos szorítású

hálót. Most mindketten azt mutatták meg, hogy tudnak futni, mert hiszen a menekülésnek is van művészete. A murmillót azonban mind az üldözésben, mind a menekülésben, akadályozta sisakja, míg a retiárius csakhamar oly közel férközött hozzá, hogy a nézőközönség mindenünnen figyelmeztette a gallt a veszedelemre. A murmillo látta, hogy menthetetlenül veszve van, ha minél előbb meg nem szabadul immár haszontalan sisakjától. Feltépte tehát futás közben a vaskapcsot, amely azt zárva tartotta, lekapta a sisakot fejről és messze elhajította. És ekkor csodálkozva ismerte fel a közönség a murmillóban Róma egyik legelőkelőbb ifjú lovagját, Festust, aki a sisakot nem azért hordta eddig, hogy a fejét megvédje, hanem hogy kilétét eltitkolja. E meglepetés után a közönség kettőzött érdeklődéssel figyelte a küzdelem kimenetelét.

Ettől kezdve a patrícius ifjú került fölénybe ellenfelével szemben, akit a pajzs a benne akadt gerellyel szabad mozgásában akadályozott. Mégsem akarta a gerelyt kiszabadítani pajzsából, nehogy ellenfelét ismét fegyveréhez juttassa. Végre azonban, felingerelve a tömeg buzdításától és ellenfele üldözésétől, messze elhajította magától a pajzsot a gerellyel együtt, és ismét ura lett mozdulatainak.

Most azonban a murmillo, aki a retiáriusnak ezt a cselekedetét könnyelműségnek tartotta, mert újra helyreállította köztük az egyensúlyt, vagy csak mert kimerült a menekülésben, hirtelen megállott, s rettenetes bunkósbotját megforgatta a feje körül. A retiárius ugyancsak vetésre készen tartotta hálóját. De még mielőtt elérhette volna vele ellenfelét, a bunkósbot, mint a hajítógépből a szálfá, sivítva repült ki a murmillo kezéből, és egyenesen a retiárius mellébe vágódott. Az egy pillanatra megingott, majd lezuhant, és a földön rángatózva, saját hálójába keveredett.

Festus nyomban az eldobott pajzshoz rohant, kirántotta a gerelyt, s egy szökkenéssel ellenfele mellett termett, torkára tette a fegyvert, s megkérdezte a népet, hogy megölje-e vagy kegyelmezzon-e meg neki. Valamennyi kéz megmozdult, ki felfelé, ki lefelé fordított hüvelykujjai. De nem lehetett megállapítani, hogy kik vannak többségben. Felhangzott a kiáltás a tömegeből:

– A vestaszüzek elé!

Ők döntöttek ugyanis, ha a szavazás eredménye kétségesnek látszott.

Festus tehát az emelvény felé fordult, ahol a tizenkét vestaszűz állott. Ezek közül nyolc lefelé fordította hüvelykujját. A többség tehát a halál mellett szavazott. A retiárius ekkor saját kezűleg illesztette a gerely hegyét torkára, és még egyszer felkiáltott:

– A császár Isten!

És jajszó nélkül tűrte, hogy a gerely átvágja ütőerét, és egész tüdejéig hatoljon.

A közönség mindkettőjüket megtapsolta. Mert a győztes ügyesen végzett ellenfelével, a másik pedig illendően halt meg. Festus körüljárta a porondot, és megköszönte a tapsokat. Majd kiment az ajtón, míg a másikon ellenfele holttestét cipelték ki.

Ezután egy rabszolga gereblyével elegyengette a porondot, hogy a vérnyomokat eltüntesse, majd két új harcos jelent meg a küzdőtéren: két dimachaeri. A dimachaerik voltak a legügyesebb vívók Néró korában. Sisak, mellvéd, pajzs és okrea (bronz lábszárvédő) nélkül küzdöttek, mindkét kezükben egy-egy karddal vívtak egyszerre. Ezeket a mérkőzéseket a művészet tetejének tekintették, és gyakran mindkét ellenfél nagy hírnevű vívómester volt. Ezúttal egy vívómester tanítványával mérkőzött. A tanítvány azonban oly

sokat tanult mesterétől, hogy azt már a saját csselfogásaival támadhatta meg. Néhány sérelem, amely mestere részéről érte, régóta mély gyűlöletet keltett iránta szívében. Ezt azonban gondosan eltitkolta, s tovább tanult nála, és elleste minden titkát azzal az eltökélt szándékkal, hogy majd a végén áll bosszút rajta. A víváshoz értő nézők feszült érdeklődéssel figyelték, hogy áll ki ez a két férfi első ízben komoly küzdelemre a szokásos leckék helyett, mint cserélik ki tompa kardjukat éles és hegyes fegyverekre. Háromszoros tapsvihár zúgott végig a tömegben, mikor megjelentek a porondon, és a taps csak akkor szűnt meg, mikor a játékmester a császár intésére csendet parancsolt.

A két ellenfél egymásra rontott, azzal a mély gyűlölettel, amelyet a vetélkedés ébreszt az emberekben. De a gyűlölet, mely villámként cikázott szemükben, még óvatosabb támadásra és még meggondoltabb védelemre serkentette őket, hiszen nemcsak életükért küzdöttek, hanem a hírnévért, amelyet egyikük régóta élvezett már, a másik pedig csak itt akart megszerezni.

Kardjaik végre összeértek. De könnyebb két játszadozó kígyó, két egymást keresztező villám lángoló mozdulatát követni, mint a cikázó kardét, amelyet jobb kezükben tartanak, támadva, amíg bal kézzel, akárcsak a pajzzsal, kivédik az ütések. A támadásból lassanként védekezésre térve a tanítvány csodálatos pedantériával hátraszorította mesterét egészen a császári trón aljáig. Aztán a mester nyomta vissza tanítványát addig az emelvényig, amelyen a vestaszüzek ültek. Azután, még mindig sértetlenül, visszatértek a porond közepére, noha már vagy húsz ízben olyan közel járt a kardjuk egymáshoz, hogy cafatokra tépte a tunikát, amely alatt a szívet kereste. Végre az ifjabbik hirtelen hátraugrott, a nézők felordítottak:

– Vége van!

De az ifjú, noha a vér kifröccsent tunikája alól, és patakban folyt egyik combján lefelé, visszaállt a helyére, és még elkeseredettebben támadt mesterére, mint az előbb. Két forduló után most a mester árulta el a gyakorlatlan szemnek alig észrevehető mozdulattal, amelyet azonban a nézőközönség rögtön észrevett, hogy a hideg vas valahol átszúrta ereit. De egyetlen hangot sem lehetett hallani: a túlfeszített figyelem néma. Érezni lehetett, hogy a tompa zúgás, mely néhány ügyesen alkalmazott támadás vagy kivédés után felhangzott, nem a méltánylás hiányát jelentette, hanem ellenkezőleg: a legnagyobb figyelem jele volt, mint a színházban is, amikor az elragadtatott nézőközönség visszatartja magát attól, hogy a művész játékát megzavarja. A két bajvívó fokozott hévvel küzdött tovább, és a kardok ugyanazzal a könnyűséggel villogtak, mint a küzdelem elején, s már azt lehetett volna hinni, hogy a mérkőzés végkimerüléssel fejeződik be, mikor egyszerre csak a mester hátrálás közben hirtelen elcsúszott, és a földre zuhant. A föld ugyanis sikamlóssá lett a kiömlött vértől. A tanítvány ki akarta használni a véletlen előnyt, és mesterére vetette magát. De a nézők nagy csodálkozására, egyikük sem kelt fel. A közönség felugrott, és összetett kezekkel kiabált:

– Kegyelem! Kegyelem!

A két ellenfél azonban nem válaszolt...

Most a játékmester a császár nevében lement a porondra, kezében tartva a diadalkoszorút és a szabadulást jelentő pálcát. De elkésett! Egyikük sem győzött, de mindketten szabadok voltak. Kardjaik egymásba hatoltak, s mindketten halva maradtak a porondon.

A dimachaerik után az andabaetesek következtek volna. Nyilván azért léptették fel őket közvetlenül a bajvívók után,

hogy a közönséget egy ellentétes látványossággal szórakoztassák. Ezek ugyanis hiába voltak művészek, hiába voltak ügyesek: fejüket tökéletesen befedte a sisak, melynek csak a száj helyén volt nyílása, hogy lélegzetet vehessenek, s a fül helyén, hogy hallhassanak. Ezek tehát vaktában vagdalóztak egymásra. A nép egyébként pompásan mulatott a rettenetes handabandázáson, mert minden csapásuk talált, hisz nem állt módjukban sem kivédeni, sem felfogni a sújtásokat.

Abban a pillanatban, mikor a két áldozatot – a bajvívó címet nem érdemelték meg szegények – a tömeg zajos nevetése közben bevezették a cirkuszba, Anicetus jelent meg Nérónál és leveleket nyújtott át neki. Néró szemmel látható nyugtalansággal olvasta át azokat, az utolsó levél átolvasása után pedig mély megdöbbenés tükröződött arcán. Egy pillanatig elgondolkodott, aztán hirtelen felkelt és kirohant a cirkusból, de kezével intett, hogy távollétében folytathatják a játékot. Ez a távozás nem lepett meg senkit, mert gyakran megesett, hogy sürgős ügyek az ünnepség közepén a Forumra, a szenátusba, vagy a Palatiumba szólították váratlanul a császárokat, s egyáltalán nem zavarta a közönség élvezetét, sőt az emberek szabadabban érezték magukat a császár távollétében. Most a nép lett az igazi király. A játékokat tehát folytatták, noha Néró nem bíraskodott többé.

A két bajvívó tehát elkezdte keresgélni egymást, ide-oda támolyogva a cirkusz széles porondján. Mikor közelebb jutottak egymáshoz, látóérzék hiányában fülükkel próbáltak tájékozódni a veszedelemről, amelyet nem láthattak. Ez a tájékozódás természetesen csalóka. Még jó messzire voltak egymástól, és már suhogtatták a kardjukat, mely egyelőre csak a levegőt kaszabolta. A közönség közben folyton unszolta őket:

– Előre! Előre! Jobbra tarts! Balra tarts!

Végül is bátrabban mozogtak. De elmentek egymás mellett anélkül, hogy elérték volna egymást. Azután egymásnak hátat fordítva, fenyegetőztek. A közönség nevetése és gúnyos kiabálása végre figyelmessé tette őket helyzetükre, mindketten visszafordultak, úgyszólván most végre szembe kerültek egymással, mégpedig közvetlen közletről. Kardjaik összecsaptak, s egyik a jobb combján, másik a bal karján sebesült meg az ügyefogyott vagdalkozásban. Mindkét sebesült hátraugrott, s így ismét szétváltak, és újból elkezdtek egymást keresgélni. Egyikük a földre heveredett, hogy a léptek zaját fülelje, s hirtelen lephesse meg ellenfelét, majd, mikor az csakugyan közeledett feléje, mint a meglapult kígyó, mikor a nyelvét öltögeti, fektében másodszor is megszúrta ellenfelét. Az, érezvén, hogy veszedelmesen megsebesült, hirtelen előre ugrott, belebotlott lábával társa testébe, s két vagy három arasznyira tőle a földre zuhant. De a másik pillanatban talpra ugrott, kardját iszonyatos sebességgel és gyorsasággal forgatta maga körül, s ellenfele nyakát éppen azon a helyen érte, ahol a sisak véget ért, és nem védte többé. Ez a vágás közvetlenül a nyak felett úgy lekanyarította ellenfele fejét, hogy a hóhér bárdja sem különben. A törzs egy pillanatig állva maradt, míg a vassisakba zárt fej messze elgurult, aztán néhány esetlen, tétova lépéssel, mintha a fejét keresné, a földre zuhant, és vérrel öntötte el a homokot.

A közönség kiáltozásából a győztes gladiátor megértette, hogy csapása halálos volt, de azért még mindig forgatta kardját attól való félelmében, hogy haldokló társa leszúrja. Ekkor az egyik játékmester hozzálépett, és kinyitva sisakját, így szólt:

– Győztél! Szabad vagy!

A győztes eltávozott azon az ajtón, amelyet sana vivariának hívtak. Errefelé távoztak azok a bajvívók, kik megmenekültek a haláltól, míg a holttestet a spoliariumba cipelték. Ez egy pincyszerű helyiség volt az amfiteátrum lépcsője alatt, ahol orvosok vártak a sebesültekre, s ahol két férfi sétált föl és alá, az egyik Merkurnak, a másik Plutónak öltözve. Merkur szerepe az volt, hogy megállapítsa, van-e még élet a mozdulatlan testben, s vörösen izzó hírnökbotjával megérintette azt. Pluto pedig egyetlen pörölyütéssel ölte meg azokat, akiket az orvosok menthetetlennek minősítettek.

Alig távoztak az andabaetesek a porondról, nagy nyüzsgés támadt a cirkuszban. A gladiátorok után az állatviadorok következtek, s ezek keresztények voltak. A gyűlölet tehát az emberek ellen irányult, míg a rokonszenv az állatok felé hajlott. De bármily nagy volt a tömeg türelmetlensége, meg kellett várni, míg a rabszolgák gereblyékkel elsimították a homokot, ami aztán az amfiteátrum mélyéről felhangzó türelmetlen kiabálások közepette hamarosan meg is történt. A rabszolgák végre távoztak, a porond egy pillanatra üres maradt, és a tömeg várakozott. Végre megnyílt egy ajtó, s minden szem az új áldozatok felé irányult, akik most kerültek sorra.

Előbb egy fehér ruhába öltözött nőt vezettek be, akinek arcát fehér fátyol takarta. Egy fatörzshöz vitték, s derekánál fogva hozzákötözték. Egy rabszolga letépte fátylát, és a nézők tökéletes szépségű arcot pillanthattak meg, amely sápadt volt ugyan, de nyugodt és elszánt. Hosszas morajlás zúgott végig a tömegben. Noha keresztény volt, a hajadon első pillanatra megnyerte az annyira változó és ingadozó kedvű tömeg rokonszenvét. Mialatt minden szem feléje irányult, megnyílt a szomszéd ajtó, és egy fiatal férfi lépett be rajta. Szokás

szerint minden egyes alkalommal egy keresztény férfi és egy keresztény nőt dobtak a vadak elé, megadván a férfinak a védekezés minden eszközét, hogy ne csak a maga halálát, de társáét is késleltesse, aki lehetőleg nővére, kedvese vagy anyja volt, hogy a fiú, szerető vagy fivér harci kedvét növeljék és a küzdelmet meghosszabbítsák. A keresztények azonban rendesen fel sem vették a küzdelmet, hogy vértanúként halhassanak meg, noha tudták, hogy ha a három első vadállattal sikeresen megmérkőznek, akkor megmenekülnek.

Csakugyan, a férfit, akinek az első pillantásra szembetűnt ereje és ügyessége, két rabszolga követte. Egyikük kardot hozott és két gerelyt, a másik pedig egy pompás numidiai paripát vezetett kantárszáron. Az ifjúnak azonban semmi kedve sem volt ahhoz, hogy a közönséget elszórakoztassa küzdelmével. Lassú léptekkel tartott a cirkusz közepe felé, nyugodt, biztos tekintettel nézett szét maga körül, majd intett a kezével, hogy a lóra és a fegyverekre nincs szüksége. Aztán felpillantott az ég felé, térdre ereszkedett és imádkozott. A várakozásában csalódott tömeg ordításban és fenyegetőzésekben tört ki. Küzdelmet akartak látni, s nem mártírhalált.

– Keresztre vele! Keresztre vele! – hangzott mindenünnen.

Mert ha már bűnhődniök kellett, a tömeg a hosszas kínlódással járó kivégzés mellett szavazott. Az ifjú szemében azonban kimondhatatlan öröm gyúlt ki, és hálaadó mozdulattal tárta szét karjait, hogy ugyanazzal a halállal halhat meg, amelyet az Úr Jézus megdicsőüléssé avatott. E pillanatban mély sóhajtást hallott. Megfordult.

– Silas, Silas – suttogetta a hajadon.

– Akté! – kiáltott fel az ifjú talpra ugorva és feléje sietve.

– Silas, könyörülj rajtam – szólt Akté. – Mikor

felismertelek, remény támadt a szívemben. Te erős és bátor férfi vagy, Silas, megedzöttél az erdő lakóival és a sivatag vadjaival vívott küzdelmeidben. Ha megkísérelnéd a harcot, talán mind a ketten megmenekülhetnénk.

– Hát a vértanúság? – szakította félbe Silas, az égre mutatva.

– Hát a fájdalom? – felelte fejét mellére horgasztva Akté.
– Én nem születtem szent városban, mint te. Én nem hallottam soha az élet szavát annak a férfiúnak az ajkáról, akiért mi most meghalunk. Én korinthusi lány vagyok, őseim vallásában nevelkedtem fel, s így mostani hitem és vallásom még egészen új nekem. Csak tegnap óta tudom, hogy mi a vértanúhalál. Magamért talán lenne bátorságom, de hogy te is azzal a kegyetlen és lassú halállal pusztulj előttem, Silas, azt már nem bírnám elviselni...

– Hát legyen. Küzdeni fogok – felelte Silas. – Bizonyos vagyok, hogy még lesz részem abban az örömben, amelytől most megfosztasz. Parancsoló mozdulattal intett a rabszolgák felé:

– Lovamat, kardomat és gerelyeimet! – szólt fennhangon, fejedelmi mozdulattal.

A tömeg tapsviharban tört ki, mert Silas hangjából és mozdulatából megértette, hogy herkulesi harc tanúi lesznek. Ilyenre volt szükségük, hogy a megszokott küzdelmekben elfásult idegeiket felizgassák.

Silas először is a lovat vizsgálta meg, amely mint ő, Arábia szülötte volt. A két honfitárs egymásra ismert. Silas néhány szót suttogott a ló fülébe valami különös, idegen nyelven, s a nemes állat hangosan felnyihogott, mintha megértette volna. Silas eltávolította a ló hátáról a nyeret és szájából a zablát, amiket a rómaiak a rabszolgaság jeléül raktak rá, mire a sivatag szabad gyermeke vígan

körülugrándozta urát, aki visszaadta szabadságát.

Silas ezalatt megszabadította magát azoktól a ruhadaraboktól, amelyek a mozgásban akadályozták, s vörös köpenyét bal karjára csavarva, most már csak a tunika és a turbán maradt rajta. Ekkor felcsatolta kardját, kezébe vette két gerelyét, csettintett lovának, amely szelíd gazellaként engedelmeskedett, majd hátára pattant, nyaka fölé hajolt, s mindössze térdével és a hangjával kormányozva lovát, háromszor megkerülte azt a fát, amelyhez Akté kötözve volt, akár Perseus, amikor síkraszállt Andromedáért. Az arab büszkeség fölébe kerekedett a keresztényi alázatnak.

E pillanatban az emelvény alatt kitárult a kapu mindkét szárnya, s egy kordovai bika a rabszolgák incselkedésétől feldühödve rontott a cirkuszba. De alig tett tíz lépést előre, megtorpant a napfénytől, a sokaság látásától és a zajtól, földig hajtotta fejét, és Silasra meresztve vérben forgó, ostoba szemeit, mellső lábaival hasa alá szórta a homokot, földet túrt a szarvaival, és orrából forró gőzt fújt. Most a játékmester szalmával kitömött, ember formájú bábót dobott a bika elé. Az legott rárohant, és lábaival taposta össze. Felbőszültén tiporta a szalmát, de ugyanakkor gerely suhant ki sivítva Silas kezéből, mélyen belefúródva a bika vállába. A bika fájdalmasan felbőgött, s nyomban otthagya a szalmabábót, hogy az igazi ellenségre rohanjon. Fejét a szügyébe vágva, vérével pirosra festve maga mögött a homokot, rohant a bika a szíriaira. Silas nyugodtan bevárta, majd mikor a bika csak néhány lépésnyire volt tőle, egyetlen szavával s térdének gyöngé nyomásával lovát könnyedén oldalra ugratta, és mialatt a bika gyors iramban elszáguldott mellette, második gerelyét hat hüvelyk mélyre döfte a bika lágyékába. Az állat egész testében remegve torpant meg, mintha megszédült volna, de a másik pillanatban megfordult,

s iszonyú dühvel rontott a lóra és lovasára. Csakhogy a ló és a lovas akkor már szélvész sebességgel menekült előle.

Háromszor kerülték meg az amfiteátrumot. A bika ereje egyre fogyott és tért vesztett a lovassal szemben, sőt, a harmadik fordulónál már térdre rogyott. De szinte ugyanabban a pillanatban összeszedte magát, s iszonyatosat bölgve, mintha már lemondott volna arról, hogy Silast utolérje, vérben forgó szemmel nézett körül, nincs-e más áldozat a közelben, akin kilökhethné bosszúját. Ekkor vette észre Aktét.

A bika meghökkent, el sem hitte, hogy élőlény akadt eléje, mert Akté úgy állt ott halotthalványan és mereven, mint egy szobor. A bika a nyakát nyújtogatta feléje, és szaglászni kezdett, azután minden erejét összeszedve, egyenesen Aktéra rontott.

A feléje rontó bika láttára Akté rémulten felsikoltott. De Silas ügyelt, s abban a pillanatban már ott termett, és úzóbe vette a bikát, amely menekülni akart előle. De a pompás arabs ló egy pillanat alatt utolérte. Silas akkor a ló hátáról a bika hátára ugrott, bal kezével megragadta a szarvát, és nyakát oldalvást fordította, jobbjaival pedig markolatig döfte a kardot a bika torkába. A fulladozó bika Aktétől alig fél lándzsahossznyira rogyott össze. Akté csukott szemmel már elkészült a halálra, s csak a tömeg harsogó üdvrivalgásából tudta meg, hogy az első viadalban Silas lett a győztes.

Három rabszolga lépett most a porondra, ketten egy-egy lovat vezettek, s a bika elé fogták őket, hogy kihurcolják a cirkusból, a harmadik korsót és serleget hozott, amelyet megtöltve Silasnak nyújtott. A szíriai éppen csak megnedvesítette ajkait, s új fegyvereket kért. Nyilat, nyílveesszőket és dárdát hoztak neki, aztán mindenki kisietett a porondról, mert Néró üresen maradt trónja alatt a

vasrostély lassan felemelkedett, s egy afrikai oroszlán méltóságos léptekkel közeledett a küzdőtér felé.

Ez az atlaszi oroszlán csakugyan az állatok királya volt. Oly iszonyatos üvöltéssel köszöntötte a napot, hogy a tömeg összeborzadt, sőt a nemes arabs ló is, mintha először ingott volna meg bizalma gyors lábaiban, ijedt nyerítéssel felelt az oroszlán bőgésére. Csak Silas, aki már megszokta ezt a hangot, hiszen annyiszor hallotta felhangzani a Holt-tengertől Mózes forrásáig terjedő sivatagban, készült nyugodtan a támadásra vagy a védelemre, s a megkötözött Akté szomszédságában lévő fa mögött állt meg. A leghegyesebb nyílvesszőt illesztette felajzott íjára. Ezalatt nemes és hatalmas ellenfele lassan, nyugodtan közeledett feléje, sejtelve sem lévén arról, hogy mi készül ellene, csak széles homlokát ráncolta össze, s lomhán verte a port a talpával. A játékmesterek ekkor tarka szalagokkal díszített, tompa élű nyilakat dobtak az oroszlán felé, hogy ingereljék. De az oroszlán közömbösen és komolyan lépdelt, rá sem hederítve az incselkedésekre, míg végre az ártalmatlan nyílvesszők között egy acélhegyű, éles nyíl villámgyorsasággal suhant feléje, s mélyen beleszúródott a hátába. Az oroszlán hirtelen megállott, nem is annyira a fájdalom következtében, hanem mintegy elcsodálkozva, s mintha nem értené, hogy emberi lény lehet oly vakmerő, hogy megtámadja. El sem akarta hinni, hogy megsebesült. De aztán vérbe borult a szeme, toroka feltárult, s mennydörgésre emlékeztető hosszú, mély üvöltés tört ki melléből, mintha sötét barlangból jönne. Fogaival megragadta a testébe fúródott nyílvesszőt, s egy pillanat alatt szétmorzsolta. Aztán egy olyan pillantással, melytől még a vasrács mögött ülő és védett helyen lévő közönség is megborzadt, keresett valakit, hogy kitöltse rajta királyi haragját.

Most vette észre a paripát, amely minden porcikájában reszketett, mintha jeges vízbe mártották volna, pedig egész testét tajték és izzadság verte ki. Ekkor az oroszlán abbahagyta a bőgést, s néhány rövid, éles üvöltés után egy ugrással húslépésnyire közelítette meg elsőnek kiszemelt áldozatát.

Most kezdetét vette a második versenyfutás, amely még az elsőnél is meglepőbb volt. Itt már az ember tudománya nem ronthatta meg az állatok ösztönét. Az erő és a gyorsaság a maga vad energiájában mérkőzött egymással, s a kétszázézer néző tekintete egy pillanatra egészen elterelődt a két keresztényről, hogy teljesen efelé a fantasztikus hajsza felé forduljon, mely annál izgatóbb és kellemesebb volt, mert váratlanul állt elő.

Egy második iram után az oroszlán még közelebb férközött a lóhoz, amely most az aréna háttérében megszorulva, se jobbra, se balra nem menekülhetett el. Keresztülugrott hát az oroszlán feje fölött, az pedig rövid ugrásokkal, felborzolt sörénnyel üldözte áldozatát, időről időre egy-egy rövidebb, rekedt ordítást hallatva, amire a nemes paripa ijedt nyerítéssel felelt.

Háromszor kergetőztek körbe, mint az árnyékok, mint a látomás. Az arab sivatag gyors paripája úgy rohant, mintha Plutó alvilági méneséből szállt volna napvilágra. Az oroszlán azonban anélkül, hogy túlságosan nehezeire esett volna, mindjobban közeledett a lóhoz, végül, egyre szűkítve a kört, már párhuzamosan futott vele. A ló végre is megérezte, hogy nem menekülhet el az oroszlán elől. Két lábára ágaskodott a rács mellett, mellső lábaival görcsösen csapkodta a levegőt. Az oroszlán pedig lassan közeledett feléje, mint aki biztos a zsákmányában, néha meg-megállott, s egyet-egyét bőgött, megrázta sörényét, és karmaival a porond homokját tépte,

szaggatta. A szegény ló pedig, mint szarvas és gazella, ha a kígyó megigézi őket a szemével, tehetetlenül elvágódott a homokban, s a rettegés kétségbeesésével túrta maga körül a homokot.

Ebben a pillanatban újabb nyíl pattant el Silas íjáról, s mélyen belefúródott az oroszlán oldalába. A lovas paripája segítségére sietett, és magára vont azzal az oroszlán haragját, melyet a ló egy pillanatra eltérített tőle.

Az oroszlán megfordult, mert most már észrevette, hogy van itt hatalmasabb ellenség is annál, amelyet pusztán nézésével levehet a lábáról. Ekkor vette észre Silast, aki övéből harmadik nyílvesszőt vett elő, s illesztett íjára. Az oroszlán rászégezte szemét az emberre, a teremtés másik koronájára. Ez a rövid pillanat elég volt arra, hogy Silas harmadik nyilát is kilője, amely átjárta a pofa mozgékony bőrét, s az oroszlán nyakába vágódott. Ami most történt, gyors volt, mint a látomás. Az oroszlán rávetette magát az emberre, az ember a lándzsájával várta, aztán mindketten a porban hömpölyögtek, húscsapatok röpködtek a levegőben, s a legközelebb ülő nézőket véreső fröcskölte be. Akté utolsó istenhozzádot kiáltott oda testvérének. Immár nem volt többé védelmezője, de ellensége sem. Mert az oroszlán csak addig élte túl az embert, amíg bosszút állhatott rajta. Haláltusája akkor kezdődött, amikor áldozatáé véget ért. A ló pedig kimúlt anélkül, hogy az oroszlán hozzányúlt volna.

A rabszolgák ismét megjelentek, s a tömeg tomboló ujjongása és tapsa közepette kihurcolták Silas és a két állat élettelen testét.

Most minden tekintet Akté felé fordult, aki Silas halálával védtelen maradt. Amíg fivére harcolt, volt kibén bizakodnia. Mikor azonban Silas elesett, Akté belátta, hogy mindennek vége, s halkán imádkozni próbált érette, aki

meghalt, és saját magáért, akinek meg kell halnia. De csak tagolatlan hangok jöttek sápadt, reszkető ajkaira...

Egyébként, szokás ellenére, a tömeg rokonszenvezett Aktéval. Vonásairól többen felismerték rajta, hogy görög, míg eleinte zsidó lánynak nézték. Főleg asszonyok és fiatal emberek szánták sorsát, s néhány néző már felemelkedett, hogy kegyelmet kérjen a számára. De ekkor a magasabb lépcsőfokról néhányan kiabálni kezdtek:

– Leülni! Leülni!

Akkor a vasrács ismét kinyílt, s egy nőstény tigris suhant a porondra.

Alig hagyta el ketrecét, a tigris leheveredett, vadul nézett széjjel, de nyugodtan és csodálkozás nélkül. Majd szaglászni kezdett, s mint a kígyó, hason fekve kúszott arrafelé, ahol a ló összeesett. Mikor odaért, két hátul-só lábára ágaskodott, mint a ló az imént a rács mellett, amelyet most a tigris szaglászott és harapdált körül, halkán felmordulva, mintha a vastól, homoktól és a levegőtől kérdezné, hogy hová lett a préda. A gőzölgő vér s a friss hús szaga csiklandozta orrát, mert a rabszolgák ezúttal fel sem gereblyézték a homokot. Egyenesen ahhoz a fához kúszott, amelynek közelében Silas küzdött az oroszlánnal, s jobbra-balra fordulva, felszedte azokat a húscsöveket, amelyeket az oroszlán dobált maga körül. Végre egy vértócsához ért, amelyet a homok még nem ivott be, s ott, mint a szomjas kutya a vizet, üvöltve szürcsölgette a vért, s minél többet nyelt, annál dühösebb lett. Mikor elkészült, villogó szemekkel nézett szét újra, s ekkor megpillantotta a fához kötözött Aktét, aki becsukott szemmel várta a halált, amelynek nem mert a szemébe nézni.

A tigris most hasra lapulva, ferde irányban kúszott áldozata felé, akiről egy pillanatra sem vette le a szemét. Mikor tíz lépésre jutott hozzá, kinyújtózkodott, és nyakát

megfeszítve, kitágult orrlyukkal szaglászott. Majd egyetlen ugrással Akté lábai elé vetette magát, s mikor az egész amfiteátrum már-már azt várta, hogy darabokra tépi a leányt, és a nézőközönség a rémület kiáltásában tört ki, amelyben kifejezésre jutott az az érdeklődés, amelyet a fiatal leány abban a tömegben támasztott, amely tapsolni jött halálára, a tigris mint egy szelíd, hízelgő gazella, meglapult, s halk hangon örömét nyilvánítva, nyájasan nyaldosta hajdani úrnője lábait. Erre a váratlan hízelkedésre Akté meglepetve pillantott fel, s tüstént megismerte Phoebét, Néró kedvelt tigrisét.

Nyomban kegyelem! Kegyelem! kiáltások hangzottak fel mindenfelől, mert a tömeg csodának tartotta, hogy a tigris a fiatal leánnyal barátkozik. Akté különben is kiállotta a három köteles próbát, s minthogy sértetlen maradt, immár szabadnak tekinthette magát. És ekkor a nézők szeszélyes hangulata, a tömeg ismert lelki folyamatának megfelelően, a kegyetlenségből átcsapott a legnagyobb jóindulatba. Az ifjú lovagok aranyláncaikat dobták Akté lábai elé, a nők virágcsokrokkal halmozták el. A közönség felugrált helyéről, s hívták a rabszolgákat, hogy szabadítsák meg kötelékétől az áldozatot. A kiáltozásokra csakhamar előkerült Libicus, Phoebe szerecsen öre, s törével elvagdosta Akté kötelékeit, aki legott térdre borult, mert már csak a kötelek tartották egyenes állásban félelemtől megtört, meggyötört testét. Libicus felemelte és támogatta Aktét, s Phoebével, aki mint hű eb követte a Sana Vivaria ajtaja felé, amelyen, mint már mondtuk, a vérfürdőből kimenekült gladiátorok, állatviadorok és halálraítéltek távoztak. A kijáratnál nagy tömeg várta Aktét, mert hírnökök jelentek meg a porondon, és tudtára adták a közönségnek, hogy szünet következik, s a játékokat csak délután öt órakor folytatják.

Mikor a tömeg Aktét megpillantotta, ujjongani kezdett, s diadalmenetben akarta elkísérni, de Akté összetett kezekkel könyörgött, mire a sokaság utat nyitott neki. Diana templomába ment, s ott egy oszlop mögött telepedett le, kétségbeesetten sírva most, hogy egyedül maradt a világon, apa, kedves és jótevő barátok nélkül. Most már sajnálta, hogy nem halhatott meg. Édesapját nem láthatja viszont, kedvese elfelejtette őt, Pál és Silas pedig már mártírhalált haltak...

Mikor az éjszaka leszállt, eszébe jutott, hogy van még családja. És halkán, szótlanul elindult a katakombák felé.

Délután a jelzett időben ismét megnyíltak az amfiteátrum kapui. Néró elfoglalta helyét trónusán, melyet délelőtt otthagyt, s a játékok folytatódtak. Mikor pedig besötétedett, Nérónak eszébe jutott, hogy fáklyavilágítást ígért a népnek. Tizenkét vasoszlopra tizenkét gyantával és kénnel bekent keresztényt köttetett fel, s meggyújtatta őket. Majd újabb vadállatok és újabb gladiátorok léptek ki a porondra.

Másnap egész Rómában híre ment, hogy azok a levelek, amelyeket Néró a játék közben kapott kézhez s amelyek oly mély benyomást tettek rá, arról számoltak be, hogy a hispániai és galliai légiók Galba és Vindex vezetése alatt fellázadtak.

XV.

Három hónappal a fentebb vázolt események után, egy esős napot követő viharos éjjelen öt férfi hagyta el Rómát lóháton a Nomentán, a kapun át, s haladt tova a hasonló nevű úton. A csapat élén lovagoló férfi, akit a kis csapat vezetőjének is tekinthetünk, mezítláb volt, kék tunikában, és afölött sötét kabátot viselt. Arcát – lehet, hogy a hevesen csapkodó eső miatt, vagy hogy a kíváncsiak szeme elől elrejtse – fátyol borította. Mondottuk, viharos volt az éjszaka, villámok vakítottak a sötétségben, szakadatlanul dörgött, mégis a föld népe annyira el volt foglalva saját forrongásaival, hogy szinte megfeledkezett az égiháborúról.

Csakugyan nagy tüntetés zaja hallatszott a császári városból, mint ahogy vihar idején zúg az óceán. Az országúton minden száz lépésnyire magános vándorokkal, vagy az imént leírt kis csapathoz hasonló embercsoportokkal találkozhatunk. Pretoriánus katonák sátrai sorakoznak az aráriai és nomentana utak mindkét oldalán. Ezek elhagyták római kaszárnyáikat, hogy a város falain kívül keressenek maguknak alkalmasabb táborhelyet, ahol váratlan támadás esetén szabadabban védekezhetnek. Mint már mondottuk, rettenetes éjszaka volt. A teremtés ezer hangon panaszkodott, az emberek pedig a maguk nyelvén szidták a világot.

Ha valaki látta volna, hogy reszket az említett kis lovascsapat parancsnoka, joggal hihette volna, hogy ő az, aki ellen az emberek és istenek haragja irányul. És csakugyan! Alig hagyta el Róma falait, különös fuvallat szállott a levegőben, a fák megremegtek, a föld megrendült, a lovak nyerítve vetették magukat a földre, a szétszórt mezei tanyák

pedig alapjukban meginogtak. A földrengés csak néhány másodpercig tartott, de az Appeninek szélétől az Alpok lábáig érezte hatását, s egész Itália megrendült belé.

Valamivel később, mikor a kis csapat a Tiberis folyó hídján lovagolt keresztül, az egyik lovas figyelmeztette társait, hogy a folyó vize bugyogva árad vissza forrása felé, ahelyett, hogy a tengerbe sietne. Ezt a jelenséget akkor észlelték utoljára, amikor Julius Caesart meggyilkolták. Végül, mikor felértek arra a dombtetőre, ahonnan egész Rómát látni, s amelynek csúcsán egy tiszteletreméltó ciprusfa emelkedik, amely olyan öreg volt, mint maga a város, hirtelen iszonyatos csattanás hallatszott, mintha az ég hasadt volna ketté, s a villám, kengőzős felhőbe takarva az utasokat, kettéhasította a százados fát, amely eddig dacolt az idővel és a viharokkal.

A lefátyolozott férfi a baljóslatú jelek mindegyikére mélyen sóhajtott, s társai intelme ellenére sebesebb ügetésre serkentette lovát. A kis csapat most már vágatva haladt az út közepén. Körülbelül fél mérföldnyire a várostól paraszttal találkoztak, akik az ítéletidő ellenére jókedvűen siettek Róma felé. Valamennyien ünneplő ruhában voltak, fejükön a felszabadított rabszolgák sipkájával, jeléül annak, hogy e naptól kezdve a nép immár szabad. A fátyolos férfi a paraszttal láttára le akart térni az útról, és át akart vágni a mezőkön. Társa azonban megragadta a ló kantárszárát, és kényszerítette a lovat, hogy folytassa útját. Mikor a paraszttal közelébe értek, az egyik felemelte botját, s megállította őket. A lovasok engedelmeskedtek.

– Rómából jöttök? – kérdezte a paraszt.

– Onnan – szólt az egyik lovas.

– Mit hallani a Rótszakállúról?

A fátyolos ember hátán végigfutott a hideg.

– Azt beszélük, hogy elmenekült – szólt az egyik lovas.
– Merrefelé?
– Nápoly irányába. Azt beszélük, hogy a Via Appián látták.

– Köszönjük – mondták a parasztok, és folytatták útjukat Róma felé, nagy hangon kiabálva:

– Éljen Galba! Halál Néróra!

A kiáltásoknak visszhangja támadt a mezőség felől s az út mindkét oldaláról. Tisztán hallatszott a pretoriánusok hangja, amint borzasztó káromlásokkal szidták a császárt.

A lovas csapat folytatta útját. Egy negyed mérfölddel odébb katonákkal találkoztak.

– Kik vagytok? – kérdezte az egyik lándzsás, fegyverével elzárva az utat.

– Galba hívei. Nérót keressük – szólt az egyik lovas.

– Több szerencsét kívánok, mint nekünk volt, mert mi elszalasztottuk – szólt a decurio.

– Hogyhogy?

– Azt hallottuk, hogy ezen az úton kell jönnie, s mikor egy vágató lovassal találkoztunk, azt hittük, hogy a császár.

– Nos és? – kérdezte remegő hangon a fátyolos férfi.

– Hát agyonütöttük – felelte a decurio. – Csak mikor a holttestet szemügyre vettük, állapítottuk meg, hogy tévedtünk. Több szerencsét tehát, mint nekünk volt. Jupiter segítsen meg benneteket!

A fátyolos férfi ismét vágatni akart, de társai megakadályozták. Folytatták útjukat. De alig ötszáz lépésnyire a fátyolos férfi lova holttestben botlott meg, és oly hirtelen ugrott félre, hogy lovasának fátyla félrelebbent. Ebben a pillanatban éppen egy szabadságos pretoriánus katona ment el mellettük.

– Üdv, Caesar! – szólt a katona.

A villám fényénél ráismert Néróra.

Valóban, az a fátyolos lovag maga Néró volt, s lova annak a holttestében botlott meg, akit helyette vertek agyon. Néró mindentől borzadt most már, még az öreg katona köszöntésétől is. Néró lezuhant trónusáról egy kegyetlen sorsfordulat következtében, amilyenre különben e kor történetében sok példa van, száműzöttek és üldözöttek érezte magát, s menekült a halál elől, amelyet önmagának adni vagy elszenvedni nem volt bátorsága.

De hogy megértsük, mily események következtében jutott a világ ura ebbe a siralmas helyzetbe, vessünk néhány pillantást a múltba.

Mikor a császár belépett a cirkuszba, ahol ily üdvrivalgások fogadták:

– Éljen az Olympusi Néró! Éljen Néró, a Herkules! Éljen Néró, az Apolló! Éljen Augustus, aki legyőzte minden ellenfelét! Dicsőség isteni hangjának! Boldogok azok, akiknek alkalmuk volt gyönyörködni mennyei énekében! – ugyanakkor tajtékzó paripán érkezett lóhalálában Galliából egy hírnök, s a Flaminia-kapun át a Marsmezőre, onnan pedig Claudius diadalíve alatt a Capitolium mellett elhaladva, a cirkuszig vágatott, s ott leveleket adott át az öröknek, akik a császár páholya előtt állottak. E messziről, s ily lóhalálában érkező levelek voltak azok, amelyek miatt, mint fentebb elmeséltük a császár otthagyta a cirkuszi játékot. S valóban, oly nagy jelentőségű hírekről számoltak be, amelyek a császár hirtelen távozását nagyon is érthetővé tették.

Az volt bennük, hogy Galliában lázadás tört ki.

Vannak olyan időszakok a történelemben, amikor egy halálos álomban szunnyadó birodalom egyszerre csak megremeg, mintha első ízben szállna le az égből a szabadság szelleme, hogy megvilágítsa álmait. Ilyenkor, bármekkora is

az a birodalom, a villamos áram, mely felrázza, északról délre, keletről nyugatra terjed, és hallatlan területeket befutva felébreszti a népeket anélkül, hogy érintkeztek legyen egymással. De mivel ugyanolyan átkos rabszolgaságban éltek, ugyanolyan szükségét érzik annak, hogy felszabadítsák magukat. S ilyenkor, mintha villám értesítette volna őket a vihar jelszavával, hús különböző helyről ordít fel egyszerre a lázadás, mind azt akarja a maga nyelvén, hogy ami volt, ne legyen tovább. Jobb lesz-e a jövő, mint a jelen? Azt senki se tudja, de nem is fontos, a jelen olyan elbírhatatlan, hogy le kell előbb rázni, s csak aztán kerül sor a jövőre.

Ebben az állapotban leledzett a római birodalom legtávolabb határáig. Alsó Germániában Fonteius Capiton, Galliában Vindex, Hispániában Galba, Lusitaniában Otho, Afrikában Claudius Macer és Szíriában Vespasianus alkottak légiókkal fenyegető vasgyűrűt, s csak egy jelre vártak, hogy a fővárost körülzárják. Csak Virgilius maradt hű Felső Germániában, de ő sem Nérohhoz, hanem a hazához. Csak egy szikrára volt szükség, hogy kitörjön a tűzvész. Ezt a szikrát pedig Julius Vindex pattantotta ki.

Ez a pretor Aquitániában született királyi családból, s mint bátor, okos férfiú, érkezettnek látta az időt arra, hogy a császári család hatalmát megtörje. Személyes becsvágy nélkül nézett szét maga körül, hogy megtalálja azt a férfit, aki általános rokonszenvnek örvend. Jobbfelől a Pyrenneusok túlsó oldalán Sulpicius Galba kormányzott, aki afrikai és germániai diadalai révén nagy befolyást gyakorolt mind a népre, mind a hadseregre. Sulpicius Galba gyűlölte a császárt, aki pusztá félelemből kiűzte őt fondii villájából, és Hispániába száműzte, ahol inkább a száműzetés keserveit nyögte, semmint pretori címének örvendett volna. Galbáról a

népies tradíció és az isteni jóslatok egyaránt régen hirdették, hogy korona kerül a fejére. Minden tekintetben ő volt az a férfiú, akinek a lázadás élére kellett állania. Vindex titokban leveleket juttatott hozzá, amelyekben közölte vele a lázadás tervét. Még a légiók támogatásának elmaradása esetén is százezer gall harcos segítségét helyezte kilátásba, akik könyörögve kérték, hogy ha már nem akarna részt venni Néró megbuktatásában, legalább ne utasítsa vissza azt a nagy méltóságot, amelyet ugyan Galba nem keresett, de amelyet ők önként felajánlanak neki.

Galba most sem tagadta meg gyanakvó és határozatlan természetét. A leveleket átolvasta, s aztán nyomban elégette őket, de tartalmuk mélyen bevésődött emlékezetébe.

Vindex látta, hogy Galbát unszolni kell. Nem fogadta ugyan el a felajánlott szövetséget, de nem is utasította vissza, és nem tett jelentést a cselszövésről Nérónak. Hallgatása csendes beleegyezésnek számított.

A pillanat kedvezett. A gallok évente kétszer tanácskozássra gyűltek össze Clermontba. Vindex megjelent a tanácsülésen.

A civilizáció, fényűzés és erkölcstelenség közepette Vindex megőrizte a régi gallok kemény jellemét. Elhatározásaiban szilárd volt és következetes, mint az északi népek. Beszéde tüzes volt és színes, mint a délvidékieké.

– Gallia ügyeiről tanakodtok – szólalt fel az ülésen –, keresitek, hogy mi az oka bajainknak. A bajok forrása Róma s Oenobarbus a bűnös. Ő semmisítette meg egymás után szabadságainkat, ő döntötte nyomorba leggazdagabb tartományainkat, őmiatta öltött gyászt sok ősi családunk. Ott ül Rómában, utolsó sarja fajának, egyedül áll, nincs rokona, nem fél vetélytársaktól és bosszulóktól, s szabadon engedi örültsége kengyelét, mintha paripája lenne, és szenvedélyei

magukkal ragadják. Hadiszekéren robog, és kerekei alá tiporja Róma tanácsát és a vidék előkelőségét. Saját szememmel láttam – folytatta – ezt a császári koronás atlétát és népénekest részegen, aki még azt a nevet sem érdemli meg, amire büszke, hogy gladiátor és komédiás. Mivel érdemli meg ő a császári és fejedelmi fenséges címet, amit Augustus erényeivel, az isteni Tiberius lángeszével, az isteni Claudius pedig jótéteményeivel érdemelt ki? Ezt az aljas Oenobarbust Oedipusnak, Orestesnek kellene nevezni, hiszen a vérfertőzés és anyagyilkosság bűnével kérkedik. Őseink hajdan kalandkedvükben, pusztá nyereségvágyból foglalták el ostrommal Rómát, ezúttal sokkal nemesebb, sokkal méltóbb ok készített bennünket őseink nyomdokába lépni. A mérleg serpenyőjébe Brennus kardja helyett most a világ szabadságát dobjuk bele, s nem rabságba döntjük a legyőzött népeket, hanem a boldogságot ígérjük nekik.

Vindex bátor férfi volt, s mindenki tudta, hogy nem üres beszéd, amit mond. Szavait hangos tetszéssel, tapssal és fegyvercsörgetéssel fogadták. A gall főnökök kardot rántottak, s megesküdtek fegyverükre, hogy egy hónap múlva ismét összejönnek, ki-ki vagyonának és méltóságának megfelelő kísérettel. Majd, miután mindegyik megmutatta igaz arcukat, s kivonta kardját hüvelyéből, szétmentek. Vindex még egyszer írt Galbának.

Galba hispániai tartózkodása alatt megkedveltette magát a néppel. Nem vett részt a prokurátorok erőszakosságaiban, s ha nem is tudta megakadályozni zsarolásait, nyíltan kifejezte részvétét áldozataikkal szemben. Néróról soha rosszat nem mondott, de nem kobozta el azokat a gúnyos verseket sértő epigrammákat, amelyekben a császárt gúnyolták. Környezete sejtette szándékait, noha ő soha nem beszélt róluk senkinek. Azon a napon, amelyen Vindex

üzenetét kézhez kapta, nagy ebédet adott barátai tiszteletére, este pedig közölte velük, hogy Galliában lázadás tört ki, felolvasta előttük a jelentést, amelyhez semmiféle kommentárt nem fűzött, s hallgatagon rájuk bízta, hogy elfogadják vagy visszautasítják-e Vindex ajánlatát. Barátai tétovázva hallgattak, míg végre egyikük, T. Venius elszántan felállt, Galba felé fordult, és jól a szeme közé nézve szólt:

– Galba – kezdte beszédét –, ha azon töprengünk, hogy híven szolgáljuk-e Nérót, akkor már hűtlenek vagyunk. Ezen nincs mit tanakodni. Vagy elfogadjuk Vindex barátságát, vagy tüstént feljelentjük őt, vagy hadat üzenünk neki. De mindezt miért? Mert azt akarja, hogy inkább légy te a rómaiak császára, semmint Néró, a zsarnokuk.

– Tehát, ha úgy akarjátok – felelte Galba, mintha nem is hallotta volna Venius szavait –, a jövő hónap ötödikén Újkarthagóban összejövünk, hogy ott néhány rabszolgának visszaadjuk a szabadságát.

Galba barátai megígérték, hogy ott lesznek és sejtelmesen mindenfelé azt a hírt terjesztették, hogy ezen a találkozón fog eldőlni a birodalom jövő sorsa.

A mondott napon Hispánia valamennyi neves embere megjelent a találkozón. Mindegyiket közös cél, közös óhajtás és közös bosszúvágy vezérelte. Galba elfoglalta az emelvényt, mire egyhangúan császárrá kiáltották.

XVI.

Ezekről az eseményekről számoltak be a levelek, amelyeket Nérónak kikézbesítettek. Ugyanakkor jelentették neki, hogy Vindex kiáltványt tett közzé, amelynek néhány példánya Rómába is eljutott. Néró csakhamar kézhez is kapott egy példányt. Ebben róla mint vérfertőzőről, anyagyilkosról és zsarnokról emlékeztek meg, de nem ez bosszantotta és bántotta legjobban, hanem az, hogy Rótszakállúnak és tehetségtelen énekesnek nevezték. Ezeket a sértéseket nem tűrhette el, s levélben fordult a szenátushoz, hogy torolja meg őket. Hogy a művészetén és őseinek nevéen ejtett sérelmeket megtorolja, egymillió sestertius jutalmat tűzetett ki Vindex fejére, aztán megint visszaesett könnyelműségébe és közömbösségébe.

Ezalatt a lázadás egyre terjedt Hispániában és Galliában. Galba lovas testőrséget szervezett, és szenátust nevezett ki maga köré. Vindex pedig, mikor megtudta, hogy fejére vérdíjat tűztek ki, azt üzente, hogy fejét ingyen adja annak, aki Néró fejét elhozza neki. A hadvezérek, prefektusok és pretorok közül csak egy maradt hű, az sem Néró kedvéért, de mert Vindexet idegennek tekintette, Galbát pedig gyenge, ingatag jellemnek. Attól tartott, hogy a szerencsétlen Róma még többet szenvedne, ha bármiként is megváltoznának az állapotok. Ez a hű férfiú tehát Galliába indult légióival, hogy megmentse a birodalmat attól a szégyentől, hogy egykori hódítóinak ivadéka uralkodjon felette.

A gall főnökök megtartották esküjüket, s valamennyien Vindex körül tömörültek. Csak Lyon környéke maradt hű Néróhoz. Virginius táborában voltak a germániai légiók, a

belga segédc csapatok és a batáviai lovasság. A két hadsereg megindult egymás ellen.

Mikor Virginius csapatai a Galbához hű Besancon város falai alá értek, nyomban ostrom alá vették a várost. De alig tették meg a szükséges előkészületeket, új hadsereg tűnt fel a láthatáron, Vindex légiója.

A gallok előrenyomultak a rómaiak ellen, akik készen álltak a harcra, s mikor néhány nyíllövésnyire voltak tőlük, megállottak és csatarendbe sorakoztak. Ekkor azonban Vindex követet küldött Virginius táborába. Egy negyedóra múlva a két hadvezér testőrsége elvonult a két ellenséges hadsereg között elterülő síkon, majd sátrat vertek, a testőrök egymással szemben felsorakoztak, a két hadvezér pedig – Vindex és Virginius – belépett a sátorba, hogy megbeszéljék a helyzetet.

Senki sem vett rajtuk kívül részt ezen a tárgyaláson, a történetírók azonban tudni vélik, hogy Vindex kifejtette a maga politikai nézeteit ellenfelének, és meggyőzte Virginiust arról, hogy nem a maga, hanem Galba érdekében cselekszik. Virginius belátta, hogy a forradalom a haza javát szolgálja, s csatlakozott ahhoz, aki ellen hadba szállt. A két hadvezér azzal a megállapodással vált el egymástól, hogy egyesítik hadseregeiket, és közösen vonulnak fel Róma ellen. Ebben a pillanatban azonban éktelen zaj hallatszott a jobb szárny felől. Egy centurio elindult ugyanis Besanconból a gall tábor felé. A gallok eléjük siettek. Virginius katonái azt hitték, hogy őellenük irányul a felkészülődés, s hirtelen elhatározással ők is előrenyomultak. Erre a mozgolódásra figyelmessé lett a két hadvezér. Katonáikhoz siettek, hogy megállítsák őket. De hasztalan beszéltek, a gall katonák hangosan üvöltöttek pajzsaikba. A hadvezérek kiabálását a távolabb állók buzdításnak tekintették. Valóságos pánik tört ki a

hadseregben, mindenki fejét vesztette. Rettenetes felfordulás támadt! A katonák vezényszó s hadirend nélkül, a kölcsönös régi gyűlölettől ösztönözve, irtó dühvel támadtak egymásra, gallok és germánok, s germánok a gallok ellen, egymást tépve, marva, mint az oroszlánok és a tigrisek a cirkuszban. Kétórai kézitusa után húszezer gall és tizenhatezer germán és batáviai harcos holtteste borította a csatateret.

Végre a gallok meghátráltak. Leszállt az éjszaka, s a két hadsereg még mindig farkasszemet nézett egymással. A nagy vérveszteség azonban lehűtötte a forrongó csapatok tüzet, s az éjszaka homályában egyre távolabb húzódtak egymástól. Mire hajnalodott, már csak az üres sátor állt a síkon, alatta Vindex holttestével, aki abbeli kétségbeesésében, hogy a véletlen meghiúsította szabadságmozgalmát, kardjába dőlt, mely átszúrta szívét. Azok a katonák, akik elsőként léptek a sátorba, ütni-verní kezdték Vindex holttestét, és azt a hírt terjesztették, hogy ők ölték meg. Mikor azonban Virginius tettüket meg akarta jutalmazni, az osztozkodáson hajba kaptak, mire kiderült az igazság.

Ugyanabban az időben Hispániában szintén kedvezett a szerencse Nérónak. Egy lázadó sereg megbánta hitszegését, cserben akarta hagyni Galbát, s csak nagy ügyel-bajjal lehetett leszerelni őket. Kicsibe múlt, hogy Vindex halála napján meg nem ölték Galbát egy szűk utcában, mikor éppen a fürdőbe készült. Rabszolgák támadták meg. Még a merénylet hatása alatt állott, amikor értesült a gallok vereségéről, és Vindex öngyilkosságáról. Azt hitte, hogy veszve van, és könnyen csüggedő természetéhez híven, további próbálkozások helyett visszavonult Clunyba, s a várost megerősítette, hogy ostrom esetén védekezni tudjon.

Ámde csakhamar félreérthetetlenül kedvező előjelek szították új lángra Galba csüggedő reményeit. Alig fogtak

katonái a sáncárkok elkészítéséhez, az egyik egy antik művű értékes gyűrűt talált a földben melynek köve diadaljelvényt ábrázolt. Azon az éjjelen Galba jobban aludt, s álmában Fortuna szobrát látta, mely alig volt hüvelyknyi, de elég volt arra, hogy kedvezően magyarázza álmát. Mert az istennőt különösen tisztelte, s fondii villájában havonta áldozatot mutatott be néki. Az istennő megjelent ajtajában, és azt mondta néki, hogy már unja a küszöbön álldogálást, s ha nem fogadja hamarosan, akkor mást fog felkeresni. A jósalom hatása alatt felindultan ébredt, és ugyanakkor jelentették neki, hogy az Ebro folyó mellett fekvő Dertosa kikötőben egy fegyverekkel megrakott hajó merült fel, matrózok és kormányos nélkül. Galba most már szentül hitte, hogy ügye helyes és eredményes lesz, mert mindezek a jelek nyilvánvalóan az istenek kegyét jelentik.

Ami Nérót illeti, ő eleinte nem tulajdonított nagy jelentőséget a híreknek, sőt, még örült is nekik, mert a háború ürügye alatt felemelhette az adókat. Megelégedett tehát, mint mondtuk, azzal, hogy elküldte a szenátusnak Vindex kiáltványát, s büntetést kért arra az emberre, aki őt silány citerásnak meri nevezni. Estére pedig magához hívatta Róma legelőkelőbb polgárait. Ezek buzgón siettek a császárhoz, abban a hitben, hogy tanácskozásra hívja össze őket. Néró ehelyett újfajta hidraulikus hangszereket mutatott nekik, s elmagyarázta az egyes darabok szerkezetét és érdemeit, s a zavargásokról mindössze annyit mondott, hogy ezeket a hangszereket a színháznak adományozza, ha Vindex meg nem akadályozza ebben.

Másnap ismét levelek érkeztek, amelyek már azt a hírt tartalmazták, hogy a gall lázadók száma százezerre emelkedett. Néró most már jónak látta, hogy maga is tegyen valamit. Hadi készülődései azonban nevetségesek voltak, és

esztelenek. Szekereket küldött a színházba és palotájába, hadiszerek helyett hangszerekkel rakatta tele őket, összehívatta a polgárokat, hogy letétesse velük a hűségesküt, s mikor látta, hogy a fegyverfogható férfiak vonakodnak esküdni, mindegyiktől bizonyos számú rabszolgát követelt, majd maga járt házról házra, kiválogatni a legerősebbeket és legügyesebbeket, s még azokat is magával vitte, akikre a háztartásban szükség lett volna. Aztán összetoborzott négyszáz kurtizánt, akiknek a haját rövidre nyíratta, bárdal és pajzzsal szerelte fel őket, és kijelentette, hogy ez lesz az ő testőrsége. Majd ebéd után, mikor a lakomáról Sporus és Phaon vállára támaszkodva távozott, kijelentette kihallgatásra várakozó, nyugtalan hívei előtt, hogy nincs semmi baj, mert mihelyt megjelenik vidéken, fegyvertelenül áll a gallok elé, néhány könnyet fog hullatni előttük, mire a lázadók el fogják dobni fegyvereiket, s másnap már azt a diadalhimnuszt fogják énekelni, amelyet ő erre az alkalomra előre elkészít.

Néhány nap múlva új futár érkezett Galliából. Ez már kedvezőbb híreket hozott. Jelentette a római légiók s a gallok összetűzését, a lázadók vereségét és Vindex halálhírét. Néró ujjongott örömeiben, szaladgált, mint a bolond, egyik szobából a másikba, ünnepségeket rendelt el, s kijelentette, hogy este a színházban énekelni fog, a város előkelőségeit pedig másnapra fényes lakomára hívta meg.

És valóban, este Néró elment a cirkuszba. Akkor már egész Róma forrongott. Egyik szobra előtt elhaladva észrevette, hogy zsákba bújtatták a szobrot. Ilyen zsákba szokták bevarni Rómában a szülőgyilkost, akit aztán egy majommal, macskával és viperával együtt a Tiberisbe dobtak. A szobortól nem messze, egy oszlop talapzatán, ezt a felírást olvasta: „Néró addig kukorékolt, amíg felébresztette a kakasokat.”

(Galli latinul kakast és gallt jelent.)

Találkozott útközben egy gazdag patrícius földbirtokossal, aki nagy hangon veszekedett, vagy színlelte, hogy veszekedik rabszolgáival. Néró megkérdezte tőle, hogy mi a baj. A patrícius azt felelte, hogy a rabszolgák büntetést érdemelnek s itt lenne az ideje, hogy eljöjjön a Vindex.*

* *Vindex = bosszúálló. E számunkra homályos szójáték a maguk idejében közérthetőek voltak.*

A színjáték egy attelani népszínművel kezdődött, amelyben Eatus színész lépett fel. Szerepe e szavakkal kezdődött: „Köszöntöm apámat és anyámat.” E szavaknál Néró felé fordult, s mikor az apám szót mondta, úgy tett, mintha kelyhet ürítene, az anyám szónál pedig úszó mozdulatokat tett a karjával. Rögtönzött játékát zúgó taps fogadta, mert mindenki tudta, hogy a színész Claudius és Agrippina halálára céloz. Néró együtt kacagott és tapsolt a többiekkel, talán csak szemérmertlenségből, bár lehet, attól tartott, hogy haragja még inkább maga ellen ingerli a tömeget, és kihívja a gúnyt.

Mikor az ő fellépése következett, otthagyta páholyát és felment a színpadra. Mialatt öltözködött, furcsa hír terjedt el a nézőtéren. Livia borostyánja elhervadt, a tyúkok megdöglöttek. El kell mondanunk, mikor ültették el a borostyánt, s miért voltak szentek a tyúkok.

Abból az időből származik ez a hagyomány, amikor Livia Drusilla, aki Octaviusszal való násza révén az Augusta nevet kapta, Caesar menyasszonya volt. Egy napon, amikor éppen veiesi nyaralója kertjében üldögélt, egy sas a magasból fehér tyúkot ejtett a térdére, amely nemcsak hogy ép volt, de még csak meg sem ijedt. Livia csodálkozva simogatta a tyúkot, s egyszer csak észrevette, hogy borostyánágot tart a csőrében. A jósokhoz fordult tanácsért, akik azt mondták neki, hogy

ültesse el a borostyánt, hogy hajtásokat eresszen, és táplálja a tyúkot, hogy utódai legyenek. Livia engedelmeskedett, a parancsnak egy császári villában tett eleget, mely a Tiberis partján feküdt, a Via Flaminián, kilenc mérföldre Rómától. A tyúk oly szapora volt, hogy csakhamar az egész vidéket ad Gallinasnak nevezték, s borostyán körül pedig egész erdő támadt. És most az erdő teljesen elszáradt, a tyúkok pedig egytől egyig megdöglöttek.

A császár megjelent a színpadon, de hiába lépett a rivalda elé, s hiába intézett szokása szerint alázatos beszédet a nézőkhöz, bejelentvén, hogy minden tőle telhetőt meg fog tenni tetszésük elnyerésére, bár ez a szerencsétől függ, a hallgatóság néma maradt. Néró lámpalázban, reszketve fogott hozzá szerepéhez. Egész előadását hidegen, tartózkodva fogadták. Csak mikor ezeket a szavakat mondta:

– Feleségem, anyám és apám mind halálomat kívánják, – hangzott fel a taps és éljenzés, aminek a jelentőségét most már igazán észre kellett vennie. Nyomban kisietett a színpadról, de mikor a lépcsőn lement, megbotlott hosszú tunikájában, elvágódott, és arcán is megsebesült. Ájultan szedték fel.

Mikor a Palatiumban magához tért, bezárkózott szobájába, és tombolt tehetetlen dühében. Elővette írotábláját, s megdöbbentő rendeleteket írt fel, amelyekről már csak aláírása hiányzott, hogy nyomban gyilkos parancsokká változzanak. Galliát zsákmányul ígérte katonáinak. Elhatározta, hogy lakomára hívja a szenátust, és az egész társaságot megmérgezi. Hogy felgyújtja Rómát, és valamennyi vadállatát ráereszti a népre, hogy a hálátlan tömeg, amely csak azért tapsolt, hogy halált kívánjon a fejére, ne merjen gátat vetni a tűz terjedésének. Majd abban a jóleső tudatban, hogy rosszat tenni még mindig módjában áll,

ágyára dobta magát, s mivel az istenek jósjelekkel akarták megrémíteni, csakhamar elaludt.

És akkor ő, aki soha nem álmodott, azt álmodta, hogy viharban bolyong a dühös tengeren, s erőszakkal rántják ki kezéből a kormánylapátot. Majd az álom váratlan fordulataival egyszerre csak Pompeius temploma mellett állt, Coponius tizennégy szobra előtt, melyek a birodalom egyes népeit ábrázolták. A népek leszállottak talapzatukról, s míg a legközelebbi útját állotta, a többiek körbevették, s egyre jobban szorongatták márványkarjaik között. Nagy nehezen kiszabadult a kőlidércek öleléséből, és sápadtan, lihegve, némán szaladt a Mars mezőn. Egyszerre csak Augustus síremléke előtt megnyílt a koporsó, s egy túlvilági hang háromszor megszólította. Erre reszketve, égnek álló hajjal, verítékben fürödve felébredt. Szolgáját hívta, magához rendelte Sporust, akinek egész éjjel mellette kellett maradnia.

A nappali fényben lassanként eloszlott a rémes látomás, de azért továbbra is hatása alatt maradt, és állandóan remegett. Maga elé hívatta azt a futárt, aki Vindex halála hírért hozta neki. Ez egy batáviai lovaskatona volt, aki Virginiusszal együtt jött Germániából, és részt vett az ütközetben. Néró több ízben is elmondatta teljes részletességgel magának az ütközet lefolyását, s főleg Vindex halálának történetét. Csak akkor nyugodott meg, mikor a katona Jupiterre esküdözött, hogy saját szemével látta Vindex összevissza szurkált holttestét. Néró százezer sestertiust utalt ki neki, és saját aranygyűrűjével ajándékozta meg.

Elérkezett az ebéd ideje, a császár vendégei egybegyűltek a Palatiumba. Étkezés előtt Néró szokása szerint fürdeni küldte vendégeit. Utána rabszolgái fehér tógát adtak rájuk, s

virággal koszorúzták meg őket. Néró a tricliniumban várta vendégeit fehérben és koszorúval a fején, majd lágy zene hangjai mellett leheveredtek a nyugágyakra.

A lakoma választékos volt, és római pompával szolgálták fel. Minden vendég előtt egy rabszolga hevert, hogy legkisebb szeszélyét teljesítse, egy parazita külön ült egy magányos kis asztalkánál, amelyre úgy vetette magát, mint a zsákmányra, a háttérben pedig egy emelvényen hispaniai táncosnők bűbajos lejtéssel táncolták el a tavaszi istenségek felvonulását, akik Florát és Zephirt követik májusi kőrútján.

A lakoma folyamán, mikor a vendégek lerészegedtek, a hangulat mindjobban eldurvult. A táncosnőket bohócok váltották fel. S ezután következtek azok a hallatlanul ocsmány előadások, amelyek az öreg Tiberius eltompult érzékeit szokták felvillanyozni. Majd Néró lantot ragadott, és gúnydalokat énekelt Vindexre. Bohó mozdulatokkal kísérte énekét, melyet a vendégek élénken megtapsoltak. Akkor hírnök érkezett levelekkel Hispániából. Ezek a levelek újabb lázadás hírét hozták Galba kiáltványával.

Néró többször átolvasta a leveleket, s egyre sápadtabb lett. Dühében felkapta két kedves vázáját, amelyeket homéri edényeknek nevezett, mivel az Ilias képeit ábrázolták, földhöz vágta őket, ruháit letépte magáról, fejét az ágyba verte, s jajgatott, hogy milyen hallatlanul és rettenetesen szerencsétlen ő, akinek életében kell elvesztenie birodalmát. A nagy lármára besietett hozzá dajkája, Eugloge, karjaiba vette, mint egy csecsemőt, úgy vigasztalta. De Néró, mint a gyermek, annál jobban elkeseredett, mennél inkább vigasztalták. Aztán újabb dühroham fogta el. Nádat és papyrust hozatott magának, hogy levelet írjon a pretoriánusok parancsnokának. Aláírta a rendeletet, s gyűrűjét kereste, hogy lepecsételje. Elfelejtette, hogy az

imént odaajándékozta a gyűrűt a batáviai katonának. Sporuson kereste a gyűrűt, aki a sajátját nyújtotta helyette. Néző meg se nézte, rányomta a levélre, csak aztán vette észre, hogy a pecsét azt ábrázolja, hogy Proserpina lemegy az alvilágba. Ez az előjel ebben a pillanatban minden eddiginél jobban elrémítette, s abban a feltevésben, hogy Sporus szántszándékkal nyújtotta át a gyűrűt, vagy mivel hirtelen őrületében legjobb barátjáról is megfeledkezett, Sporust, aki hozzá simult, hogy újabb dührohamának okáról értesüljön, oly erővel vágta arcul, hogy a szerencsétlen ifjú véresen és ájultan bukott az ebéd maradványai közé.

Akkor a császár, el sem búcsúzva vendégeitől felment szobájába, és magához hívatta Locustát.

XVII.

Ezúttal a maga számára óhajtotta igénybe venni a császár Locusta tudományát. Az egész éjszakát együtt töltötték, s Locusta a szeme láttára készítette el azt a roppant erős mérget, amelyet három nap óta kotyvasztott és amelyet előző napon kipróbált. Néró a mérget aranyszelencébe zárta, s annak a szekrénynek a titkos fiókjába zárta el, amelyet valaha Spurstól kapott, s amelynek titkát rajtuk kívül senki sem tudta.

Galba lázadásának híre közben futótűzként terjedt a városban. Ez nem távoli veszedelem volt, nem oly kétségbeesett vállalkozás, mint a Vindexé. Most egy vérbeli patrícius támadt a császárra, kinek ősrégi, neves családja mindig népszerű volt Rómában, s aki szobrain Quintus Catullus Capitolinus unokájának nevezte magát. Attól az embertől származott tehát, aki erényei és bátorsága révén korának első embere volt.

A közvélemény tehát Galba mellett foglalt állást, és egyre hangosabban emlegették a Néró ellen irányult vádakat. Hiszen a császár, aki minden idejét játékaire, versenyeire és költészetére pazarolta, még a közéletre vonatkozó intézkedéseket is elmulasztotta, úgyhogy azok a hajók, amelyeknek gabonát kellett volna hozni Szicíliából és Alexandriából, csak akkor indultak el útjukra, amikor már rég megrakodva kellett volna visszatérniök. Ennek következtében néhány nap alatt roppant magasra szökkent fel a gabona ára, s Róma valósággal éhezett. Az éhező tömeg lesve figyelte a Tiberis partján az ostiai kikötőből érkező hajót. Azt az éjszakát követő napon, amelyet Néró Locustával

töltött, és másnap is, mikor Galba lázadásának híre terjedt, az elégedetlen nép a Fórumon gyülekezett össze. Végre hajó érkezését jelezték. Az egész gyülekezet az Oelius-rakpart felé rohant, abban a hitben, hogy ez a hajó már a gabonaszállító flotta előfutárja. A nép örvendve tódult a hajó fedélzetére, és ekkor kiderült, hogy a hajó Alexandriából jön ugyan, de csak homokot hozott a cirkusz számára. A nép elégedetlensége most már hangos zúgolódásban és átkozódásban nyilvánult meg.

A tüntetők között kiváltképp Galbának egy felszabadított rabszolgája, Icelus volt hangos. Ezt előző este letartóztatták. De még az éj folyamán több száz fegyveres ember tört be a börtönbe, és kiszabadította a foglyot. Icelus újból megjelent a nép között, még népszerűbb lett, amióta a hatalom üldözte, s ezt az előnyt felhasználva, nyílt lázadásra bujtogatta a tömeget. De a nép még habozott, ragaszkodván ahhoz, ami van, azzal a bizonyos maradisággal, amelyről nehéz számot adni, s amely alól a lomha tömeg oly nehezen szabadul fel, amikor egy ifjú, palliummal eltakarva arcát, Icelushoz lépett, s egy viasszal bevont elefántcsont lapot nyújtott át neki. Icelus elolvasta az írást, s örömmel látta, hogy a véletlen segítségére jött, és kétségbevonhatatlan bizonyítékot játszott a kezére Néró ellen. Az a terv volt e lapon, amelyet Néró a Sporusal töltött éjszaka folyamán forralt, s amely szerint újból fel akarta gyújtani Rómát, mely nem akart többé tapsolni dalainak, s lakóira akarta uszítani a vadállatokat a vész idején, hogy az emberek a tűznek gátat vetni ne merjenek.

Icelus hangosan olvasta fel Néró írását a tömegnek, mely oly hihetetlenül hangzott, hogy el sem akarták hinni, oly őrült volt a bosszúterv. Néhányan még az írás hitelességében is kételkedtek, mire Nymphidius Sabinus kivette az írást

Icelus kezéből, s kijelentette, hogy tökéletesen felismeri Néró írását, sőt mi több, a törlések és beszúrások is tőle származnak. Erre nem volt mit felelni, hiszen Nymphidius Sabinusnak, mint a pretorium főnökének, gyakran volt alkalma Néró saját kezű rendeleteit olvasni.

Ebben a pillanatban több szenátor sietett át izgatottan és köpeny nélkül a téren. A Capitoliumba mentek, ahová Néró hívatta őket. A szenátorok főnöke reggel látott egy olyan táblát, amilyent az ismeretlen adott át Icelusnak. Ezen részletes parancs intézkedett arról, hogy a szenátorokat ünnepi lakomára kell meghívni, s mind együtt, egyszerre megmérgezni őket. A nép követte a szenátorokat, és elöntötte a Forumot, mint az áradás a partot. Mialatt a szenátus tanácskozott, feldöntötték Néró szobrait, mert a császárt magát egyelőre nem merték megtámadni. Néró a Palatium erkélyéről végignézte, hogy rombolják le szobrait. Nyomban feketébe öltözött, s le akart menni a nép közé, hogy bocsánatért könyörögjön. Amikor azonban menni készült, a tömeg oly dühös és fenyegető magatartást vett fel, hogy sietve visszafordult, s egy titkos ajtón át Servilius kertjébe menekült. Erről a biztos búvóhelyről, amelyről csak legbizalmasabb emberei tudtak, elküldte Phaont a pretoriánusok parancsnokához.

Csakhogy Galba embere már megelőzte Néró küldöncét. Nymphidius Sabinus az új császár nevében hétezeröttszáz drachmát ígért fejenként, a tartományi csapatok katonáinak pedig ezerkétszázötven drachmát. A pretoriánusok főnöke azt felelte Phaonnak, hogy ő legfeljebb annyit tehet, hogy hasonló összegért Néróhoz marad hű. Phaon megvitte az üzenetet Nérónak, a kívánt összeg azonban 285 millió drachmára rúgott, míg a kincstár az örült költségek következtében oly üres volt, hogy a császár az összegnek a

tizedrészével sem rendelkezett. Néró mégsem esett kétségbe. Leszállt az éj, melynek leple alatt régi hívei támogatásával talán összeszedheti ezt az összeget anélkül, hogy valaki észrevenné.

Az éjszaka leereszkedett az izgatott, fényesen kivilágított városra. A fórumokon, a tereken és az utcakereszteződéseknél emberek csoportosultak fáklyák fényénél. Az ellentétes érzületű tömegben a legfantasztikusabb és legellentmondóbb hírek kaptak szárnyra, és valamennyi hitelre talált, bármily ostoba és légből kapott lett légyen is. Fénycsóvák röpködtek a levegőben, föld alatti moraj hallatszott, mintha tűzhányó morogna valahol, vagy vadállatok ordítanának. Ebben a nagy zűrzavarban a pretoriánus katonák kivonultak kaszárnyáikból, és Róma falain kívül ütöttek tábort. Amerre elvonultak, legott csend támadt, mert nem lehetett tudni, kinek a pártján állnak. Mihelyt azonban eltűntek a szem elől, a tömeg újra lobogtatta fáklyáit, és rendületlenül, tolongva, fenyegető ordítózásba kezdett.

Néró a forrongó hangulat ellenére parasztruhába bújt, és elhagyta Servilius kertjét, ahol az egész napot töltötte. Erre a vakmerő lépésre abban a reményben szánta rá magát, hogy hűséges cimboráinál, ha nem is védelemre, de legalább nyitott erszényre talál. De hiába vánszorgott házról házra, könyörögve és koldulva, hogy megválthassa életét, hiába panaszkodott, hiába siránkozott, a szívek és az ajtók nem nyíltak meg előtte.

Mikor a tömeg már unni kezdte a szenátus hosszas tanácskozását, és zúgolódni kezdett, Néró megérezte, hogy nincs egy percnyi veszteni való ideje. Servilius kertje helyett a Palatiumba sietett, ahol aranyat és néhány ékszert vett magához. Jupiter kútjához érve, Vesta temploma mögött

surrant el, a Tiberius- és a Caligula-paloták árnyékában meghúzódva, elérte azt a kaput, mely Korinthusból való hazaérkeztekor tárva-nyitva várta. Áthaladt azokon a pompás kerteken, amelyeket majd a száműzetés sivár pusztaságával kell felcserélnie, aztán megérkezett az aranyházba, sötét titkos folyosókon szobájába sietett, s meglepődve kiáltott fel, mikor meglátta, hogy mi történt távollétében.

Míg oda volt, a Palatinus őrsége elmenekült, s magával vitt minden elvihetőt: attalai takarókat, ezüstedényeket, értékes bútordarabokat. Néró a szekrényéhez rohant, amelyben a Locustától kapott mérget rejtegette, s kinyitotta fiókját. Az aranszelenca eltűnt és vele együtt utolsó lehetősége annak, hogy a szégyenletes nyilvános kivégzést elkerülje.

Egészen összeroskadt, úgy látta, hogy mindenki elárulta és cserbenhagyta őt, aki tegnap még a világ ura volt. Arccal a földre borult, és tehetetlenül vergődve segítségért kiabált. Hárman is hozzárohantak: Sporus, Epaphroditus a titkára és Phaon, a felszabadított rabszolga. Láttukra Néró térdre emelkedett, és aggodalmas pillantásokkal nézegette őket. Mikor azután szomorú és dűlt arcukról leolvasta, hogy nincs több reménység, megparancsolta Epaphroditusnak, hogy hívja elő Spiculus gladiátort, vagy bárki mást, aki hajlandó megölni őt. Majd megparancsolta Sporusnak és Phaonnak, akik mellette maradtak, hogy énekeljenek gyászdalokat, amilyeneket siratóasszonyok dünnyögnek temetések alkalmával. Folyt az ének, mikor Epaphroditus visszatért. Sem Spiculus, sem más nem akart jönni. Akkor Néró, aki már elkészült a könnyű halálra, de most eltűnni látta az utolsó reményét is annak, hogy a gyors halál révén a további szégyentől megszabadul, csüggedten leejtette karjait, és így kiáltott fel:

– Jaj, nekem! Jaj, nekem! Hát se barátom, sem ellenségem nincsen?

Kétségbeesetten ki akart rohanni a Palatiumból, hogy egyenesen a Tiber folyóba dobja magát. De Phaon visszatartotta és felajánlotta neki falusi házát, mely körülbelül négy mérföldre van Rómától, a Salaria és a Nomentana utak között. Néró belekapaszkodott ez utolsó reménybe, és elfogadta az ajánlatot. Öt ló állott felnyergelve. Néró paripára ült, eltakarta arcát, és Sporus kíséretében, aki árnyékként követte, ellovagolt, míg Phaon a Palatiumban maradt, hogy híreket küldhessen utána. Néró keresztüllovagolt a városon, s a Nomentana kapun át folytatta útját azon az úton, ahol az imént talákoztunk vele, mikor egy szabadságolt katona, legnagyobb rémületére, felismerte őt.

Ezalatt a kis lovas csapat elérkezett Phaon háza elé, arra a magaslatra, ahol ma a Serpentara van. Ez a falusi udvarház a szent hegy mögött egyelőre jó menedékhelyet nyújthatott Nérónak, ahol legalább időt nyerhetett az öngyilkosságra, ha már a menekülés lehetőségének utolsó lehetősége is eloszlott. Epaphroditus, aki ismerte az utat, a csapat élére állott, és balra kanyarodva, egy kis dűlőútra lépett. Néró követte, míg felszabadított rabszolgája és Sporus mögötte haladt.

A fele úton lehettek, mikor valami zaj ütötte meg a fülüket az országút felől, de az embereket, akik okozhatták, nem látták sehol. Viszont a sötétség nekik is hasznukra szolgált. Néró és Epaphroditus a mező felé tartottak, míg Sporus és a két felszabadított rabszolga tovább haladtak a szent hegy alján. A zaj egy éjjeli őrjáratról eredt, amely egy centurio vezetése alatt a császár nyomát kereste. Az őrjárat feltartóztatta a kis csapatot, de mivel Néró nem volt köztük, a

centurio útjára bocsátotta őket, miután néhány szót váltott Sporussal. A császár és Epaphroditus közben leszálltak lovukról, és gyalog folytatták útjukat, mert a föld tele volt szórva szikladarabokkal és kőtörmelékekkel, annak a földrengésnek a következtében, amelyet Rómában is éreztek. A tüskés bozótban folytatták útjukat, amely véresre karcolta Néró meztelen lábait, és megszagatta köpenyét. Végre valami sötét tömeget pillantottak meg a homályban. Egy kutya ugatta őket, és szaladt utánuk a falon belül, míg a házat megkerülték. Most egy kőbánya szájához értek, amely Phaon házához tartozott, és ahonnan az építéshez szükséges követ és homokot ásták ki. A bánya nyílása alacsony volt és szűk. Néró, akit gyötört a félelem, hasra feküdt, és úgy kúszott be a nyíláson. Epaphroditus azzal távozott tőle, hogy előbb körüljárja a házat, majd bemegy és megtudakolja, hogy a császár kockázat nélkül jöhet-e utána.

Alig távozott el Epaphroditus, Nérót az elhagyott kőbányában iszonyatos félelem fogta el. Mintha elevenen temették volna el, és rátették volna a koporsó födelét, úgy érezte magát. Sietve visszabújt a napfényre, hogy eget lásson, és levegőt szívhasson. Néhány lépésnyire a kőbánya szájától pocsolyát pillantott meg. A szomjúság annyira gyötörte, hogy nem bírta türtőztetni magát. Köpenyét a térde alá gyúrta, hogy a szűrő kavicsoktól és gyökerektől védelmezze, majd odacsúszott a bűzös pocsolyához, tenyerével vizet mert belőle, aztán az ég felé emelve tekintetét, szemrehányó hangon így szólt:

– Ez tehát Néró utolsó frissítő itala.

Ott ült komoran és elgondolkodva a pocsolya szélén néhány pillanatig, s a tüskéket és farostokat tisztította le köpenyéről, amikor valaki a nevéen szólította. Az éj csendjében váratlanul érte e barátságos hang is.

Összeborzadt, megfordult és Epaphroditust pillantotta meg a kőbánya bejáratánál, fáklyával a kezében. Titkárja szavának állott, bent járt a házban, és megmagyarázta a felszabadított rabszolgáknak, hol várja császáruk, mire közös erővel áttörtek egy öreg falat, s akkora rést ütöttek rajta, hogy a császár azon át egyenesen belopózhatott a kőbányából a villába. Néró oly sietve követte vezetőjét, hogy még a köpenyét is otffelejtette a pocsolya partján. Bemászott tehát az üregbe, s onnan a rabszolga kis szobájába, melynek összes bútorzata egy derékalj és egy kopott takaró volt. Ezt a sötét odút egyetlen agyaglámpa világította meg, de az is többet füstölt, mint világított.

Néró lerogyott a derékaljra, s hátát a falnak támasztotta. Éhes volt és szomjas. Enni, inni kért. Egy darabka fekete kenyeret és vizet tettek eléje. Beleharapott a kenyérbe, de nyomban el is dobta. A vizet pedig visszaadta, hogy melegítsék meg. Mikor egyedül maradt, fejét a térdére hajtotta, és néhány pillanatig némán, mozdulatlanul ült, mint a fájdalom eleven szobra. Az ajtó feltárult. Néró azt hitte, hogy a vizet hozzák, de mikor felnézett, Sporus állt előtte, levéllel a kezében.

Sporus máskor mindig szomorú és halovány arcán ezúttal valami kárörvendő, kegyetlen kifejezés ült, ami módfelett meglepte Nérót. Szinte rá sem ismert az ő minden képtelen szeszélyének vakon engedelmeskedő rabszolgájára. Sporus közeledett Néróhoz, s összegöngyölt pergament nyújtott át neki. A császár, bár nem tudta megmagyarázni magának Sporus szokatlan arckifejezését, mindjárt sejtette, hogy a levél rossz híreket tartalmaz.

– Kitől való ez a levél? – kérdezte Néró, meg sem mozdulva.

– Phaon küldi – felelte Sporus.

- Mit ír benne? – kérdezte Néró elsápadva.
- Azt, hogy a szenátus téged az állam ellenségének tekint, s köröznek, hogy elvedd büntetésedet.
- Büntetésemet!?! – kiáltott fel Néró, fél térdre emelkedve. – Engem akarnak büntetni, Claudius Caesart?
- Nem vagy már Claudius Caesar – szólt hidegvérűen az eunuch. – Domitius Oenobarbus a neved, semmi több. Kimondták rád, hogy hazaáruló vagy, és halálra ítélték.
- És hogy végzik ki a hazaárulót? – kérdezte Néró.
- Letépi ruháját, nyakát a vasvilla két ága közé szorítják, körülviszik a Forumon és a Mars mezőn, aztán halálra ütlegelik.
- Jaj! – kiáltott fel Néró felpattanva. – Még menekülhetek. Még elérhetem a larissai erdőt és a Minturnae mocsarakat. Majd csak találok valami hajót, elbújok Szicíliában, vagy Egyiptomban.
- Menekülni? – kérde Sporus sápadtan és hidegen, mint egy márványszobor. – Menekülni? De merre?
- Erre! – kiáltott fel Néró, kirántva a szoba ajtaját, s a kőbánya felé rohanva. Amerre jöttem, arrafelé távozom.
- Igaz, csakhogy mióta itt vagy, eltorlaszolták a nyílást, és bármily jó atléta vagy, aligha tudod elhengergetni azt a sziklát, amely a nyílást eltorlaszolja.
- Jupiterre mondom, igazad van! – kiáltott fel Néró, hiába igyekeztén elmozdítani a sziklát helyéből. – Ki torlaszolta el a kijáratot? Ki hengergette ide ezt a sziklát?
- Én és a felszabadítottak! – felelte Sporus.
- Miért tettétek ezt? Miért zártatok engem ide be, mint Cacust a barlangba?
- Hogy úgy pusztulj el, mint Cacus – felelte Sporus, olyan gyűlölködő hangon, amelyre ezt a szelíd eunuchot senki sem hitte volna képesnek.

– Meghalni! Meghalni! – ordította Néró, s fejjel rohant a falnak, mint a vadállat, mikor kijáratot keres. – Hát mindenki halálomat kívánja? Mindenki cserbenhagy?

– Mindenki – felelte Sporus. – Mindenki a halálodat követeli, de azért mindenki mégsem hagyott el, mert íme, itt vagyok én, hogy veled együtt haljak meg.

– Igaz, igaz – suttogta Néró, visszarogyva az ágyra –, igaz, ez az igazi hűség.

– Tévedsz, császár – szólt Sporus, karjait összefonva mellén, s megvetően nézve le Néróra, aki a párnáját harapta kínjában –, tévedsz, császár, ez nem hűség, ez több annál, ez bosszú.

– Bosszú? – kiáltotta Néró hirtelen hátrafordulva. – Hát mit vétettem ellened, Sporus?

– Jupiterre, még kérni tőlem! – felelte Sporus, égnek emelve karjait. – Hogy mit vétettél énellenem?

– Mit? Mit? – dadogta Néró riadtan, s egészen a falig hátrált Sporus elől.

– Hogy mit vétettél ellenem? – felelte Sporus előrelépve, miközben karjai lankadatlan lehanyatlottak, mintha ereje elhagyta volna.

– Egy gyermekből, ki azért születik a világra, hogy férfi legyen s kivegye részét a földi örömekből és a mennyei gyönyörűségekből, szerencsétlen lényt csináltál, aki nem tartozik sehova, kinek nincs joga semmihez, és nincs reménye senkiben. A földi élvezetek és boldogságok elvonultak előttem, mint Tantalus előtt a gyümölcs és a víz, amelyhez nem nyúlhatott, le voltam láncolva én is tehetetlenségemhez és semmis voltomhoz... És ez még nem minden. Ha gyászruhában szenvedhettem és sírhattam volna, csöndben és magányban, talán megbocsájtanék neked. De nekem bíborban kellett járnom, mint az erőteljeseknek,

mosolyognom kellett, mint a boldogoknak, emberek közt kellett élnem, úgy, ahogy ők élnek – nekem, szegény árnyalaknak, kísértetnek, szellemnek...

– Hát mit kívántál többet? – kérde Néró remegve. – Megosztottam veled gazdagságomat, élvezeteimet és hatalmamot. Részt vettél minden ünnepélyemen. Voltak kurtizánjaid és udvaroncaid éppúgy, mint nekem. S amikor már nem volt mit adnom többé, megosztottam veled a nevemet.

– Éppen ezért gyűlöllek téged, császár. Ha megmérgeztél volna, mint Britannicust, ha meggyilkoltattál volna, mint Agrippinát, ha rám parancsoltál volna, hogy vágjam fel ereimet, mint Seneca, talán megbocsájtottam volna neked halálom pillanatában. De te nem tekintettél engem sem férfinak, sem asszonynak. Úgy bántál velem, mint a játékszereddal, azt tetted velem, ami eszedbe jutott. Úgy bántál velem, mint valami vak, néma és szívtelen márványszoborral. A kegyekkel, amelyekkel elhalmoztál, voltaképpen megaláztál. És minél több szégyent halmoztál rám, s minél magasabban emeltél a többiek fölé, annál jobban láthatták az én gyalázatomat. És még ez sem minden. Tegnapelőtt, mikor én azt a gyűrűt nyújtottam át neked, s mikor egy tördőfessel leszúrhattál volna – ami legalább azt a hitet kelthette volna a jelenlevő urakban és hölgyekben, hogy méltónak tartasz arra, hogy megölj, az öklöddel sújtottál le rám, mint valami élősdire, mint valami rabszolgára, mint valami kutyára.

– Igaz, igaz – felelte Néró. – Bocsáss meg, Sporus.

– Nos – folytatta Sporus, mintha nem is hallotta volna Néró szavait –, ez a névtelen, nemtelen, szívtelen és elhagyott lény, ez a lény, aki ha jót nem, de legalább rosszat tudott cselekedni, éj idején belopódzott szobádba, ellopta

írótábláidat, amelyeken halálra ítélted a szenátust és a népet, s szétszórta ezeket a parancsokat forgószél módjára a Forumon és a Capitoliumon, hogy ne várhass irgalmat sem a néptől, sem a szenátustól. És ellopta a szelencéidet is, amelybe Locusta mérgét rejtetted, hogy védtelenül és fegyvertelenül szolgáltasson ki azoknak, akik téged halálra keresnek.

– Tévedsz – kiáltotta Néró tört húzva ki párnája alól, tévedsz!... Ez még megmaradt.

– Igaz – felelte Sporus –, de te nem mered ezt használni, sem mások, sem magad ellen. És példát adsz az egész világnak arra, hogy egy eunuch juttatta vessző és ostorozás alá a vergődő császárt, s hurcoltatta körül meztelenül vasvillában a Forumon és a piacon.

– De hiszen itt jó helyen vagyok. Itt nem talál senki rám – szólt Néró.

– Úgy van, sőt talán kisiklottál volna a kezükből, hogyha én el nem árultam volna annak a centuriónak, akivel útközben találkoztunk, hogy hol rejtőzöl. Már kopog is a ház kapuján. Császár, jön a centurio, már itt is van.

– Azt én nem várom be – szólt Néró, szívére illesztve a tőr hegyét. – Leszúrom magam. Megölöm magamat...

– Nem mered – felelte Sporus.

– Merem – suttogta görögül Néró, mialatt a tőr hegyével azt a helyet kereste, ahová szúrni kell, de még mindig tétovázott. – Szégyen lenne, ha Néró nem merne meghalni. Igaz... gyalázatosan éltem, és szégyenben halok meg. Világ, világ, ha tudnád, milyen nagy művész pusztul el bennem.

Hirtelen felfigyelt, nyakát előrenyújtotta, haja égnek állt, homlokán verejték gyöngyözött, valami zajt hallott... És Homeros versét dadogta:

– Gyorslábú paripák dobogása...

E pillanatban Epaphrodités rohant a szobába. Néró nem csalódott, az a lárma valóban lovas katonák dobogása volt, akik Sporus útbaigazítása alapján egyenesen az udvarház felé jöttek. Nem volt egy pillanatnyi vesztegetni való idő, ha a császár azt nem akarta, hogy hóhérai kezére jusson. Most Néró végsőre határozta el magát. Félrehúzta Epaphroditést, és megeskettette a Stixre, hogy fejét nem engedi ellenségeinek kezére juttatni, holttestét pedig nyomban elégeti. Azután kihúzta törét övéből, s hegyét a torkára illesztette. Ebben a pillanatban közeledett a lárma, fenyegető hangok hallatszottak. Epaphrodités látta, hogy itt a nagy pillanat. Megragadta Néró kezét, s a tört nyakára illesztve, markolatig dőfte bele a pengét. Azután Sporussal együtt a bányába menekült, rázárva Néróra az ajtót.

A császár felordított fájdalmában, kihúzta a tört sebéből, s messze hajította magától. Kimeredt szemmel, ziháló mellel tántorgott, fél térdre ereszkedett, majd a másik térdére is lerogyott, de még mindig tartani akarta magát fél karjával, a vér pedig csak úgy ömlött a nyakából, s vörösre mázolta ujjait, amelyekkel sebét elzárni próbálta. Még egyszer körülnézett halálos kétségbeesésében, s mivel senkit sem látott, hörögve nyúlt el a földön...

Ebben a pillanatban kinyílt az ajtó, s a küszöbön megjelent a centurio. Megpillantva a földön mozdulatlanul heverő császárt, hozzárohant, s a köpenyével csillapítani akarta vérzését. Néró azonban összeszedte maradék erejét, ellökte magától, s így szólt:

– Ez a hűség, amit fogadtál?

Ezzel utolsót hörgött és meghalt. Szempillái nyitva maradtak, s szemei meredten bámultak a levegőbe.

Ezzel mindennek vége volt. A centurio kíséretében levő katonák bejöttek, megnézték a holttestet, és mikor

megállapították, hogy nincs benne élet, visszatértek Rómába, hogy halálát jelentsék. Így a hatalmas császár, aki tegnap még a világ ura volt, ott feküdt elnyúlva egy vértócsában, és még egy rabszolga sem volt a közelében, aki megsirassa...

Így múlt el a nap. Este azonban egy halovány, szomorú, komoly nő jelent meg a szobában. Icelus, Galba felszabadított rabszolgája, aki előző napon fellázította a népet, s aki e pillanatban mindenható volt Rómában, addig is, amíg az új császár megérkezik, megengedte neki, hogy Nérónál a kegyelet adóját leróhassa. A nő levetkőztette a holttestet, lemosta róla a vért, arannyal hímzett, fehér köpenybe burkolta, amelyet akkor viselt, amikor utoljára látta, s amelyet a császár akkor neki ajándékozott. A holttestet aztán egy magával hozott csukott kocsin Rómába szállította, ahol egyszerű temetést rendelt számára, mely alig különbözött az egyszerű polgárok temetésétől. Szertartás után a holttestet Domicianus sírboltjában temettette el, a kertek dombján, amely a Mars mezőről látható. Néró már korábban itt állíttatott a maga számára porfírból készült nyugvóhelyet, s fölébe oltárt faragtatott lunai márványból, melyet hasosi márványból készült, oszlopos korláttal véttetett körül.

A temetési szertartás után a nő az egész napot a sírboltban töltötte, s mint a fájdalom szobra, némán, mozdulatlanul térdelt a sír mellett, és csendben imádkozott.

Majd, mikor az este leszállt, lassan lejött a kertekből, s vissza se tekintve Egeria völgyébe, végleg visszatért a katakombákba.

Ami pedig Epaphroditest és Sporst illeti, mindkettőjüket holtan találták meg, egymás mellett feküdvé, a kőbányában. Mellettük hevert az aranyszelence. Testvériesen megosztozkodtak, és Néró mérge mindkettőjüknek elég volt.

XVIII.

Így halt meg Néró harminckét esztendőskorában, ugyanannak a napnak évfordulóján, amelyen Octaviát meggyilkoltatta. Am ez a különös és titokzatos halál, s a temetés, amelyet egy asszony rendezett számára, anélkül, hogy megelőzően a holttestet az akkori szokások szerint közszemlére tétette volna ki, kételyt támasztott a római népben, amely a legbabonásabb a világon.

Sokan azt állítják, hogy a császár eljutott az ostiai kikötőbe, s onnan hajón ment Szíriába. A nép állandóan várta, hogy mikor érkezik vissza. Míg egy ismeretlen kéz tizenöt éven át minden tavasszal és nyáron virágokkal ékesítette a sírt, voltak, akik a szónoki tribünön kiállították Néró képmását, amely bíborszegélyű fehér ruhában ábrázolta őt. Mások újkeletű kiáltványait olvasták fel, melyek szerint a császár ismét hatalmas, visszajön és tönkreteszi ellenségeit. Végül húsz évvel halála után – Svetonius, a történetíró, aki ezt feljegyezte, akkor még ifjú volt, – egy kétes származású férfi Nérónak adta ki magát, s megjelent a parthusok közt, akik rajongva fogadták, mert ez a nép különösképp tisztelte Néró emlékét.

Ez még nem minden. A legendák a pogányokról átszármaztak a keresztényekre, s Pál apostol néhány kijelentésére támaszkodva, szent Jeromos Nérót az Antikrisztusnak nevezi, vagy legalábbis az Antikrisztus előhírnökének. Sulpicius Severus mondatja párbeszédeiben szent Mártonnal, hogy a világ vége előtt Néró és az Antikrisztus újból feltámadnak, mégpedig Néró nyugaton, ahol visszaállítja a bálványimádást, az Antikrisztus pedig

keleten, hogy felépítse Jeruzsálem városát, s a templomot. Ott üti fel birodalmának székhelyét. Végül is az Antikrisztus elismerteti magát Messiásnak, hadat üzen Nérónak és elpusztítja.

Végül szent Ágoston, *De civitate Dei* című művében azt állítja, hogy az ő idejében, tehát az ötödik század elején, még mindig sokan kételkedtek abban, hogy Néró meghalt, sőt azt állították, hogy tele van élettel és dühvel, ismeretlen helyen rejtőzködik, de nemsokára erejének és kegyetlenségének teljében megjelenik újra, hogy elfoglalja a római birodalom trónját.

A császárok hosszú sorában, akik szobraikkal egyre szaporították Róma emlékeit, még ma is Néró a legnépszerűbb. Háza, fürdője, tornya megmaradt. Bauliban ma is mutogatják azt a helyet, ahol Néró villája állott. A baiai öböl közepén a matrózok megállanak azon a helyen, ahol Néró háromevezős gályája Agrippinával elsüllyedt. Mikor Rómában jártam, egy paraszt ugyanazon a nomentani úton vezetett végig, amelyen Néró menekült, s a romokkal teli gyönyörű római síkon megmutatták annak az udvarháznak a helyét, amelyben Néró megölte magát. Bérkocsisom, akit Florenzben fogadtam fel a Storta ívétől jobbra eső romok között, még Néró síremlékét is megmutatta.

Magyarázza meg ezek után, aki tudja, miért nem ismerik ugyanezek az emberek Titusnak és Marcus Aureliusnak még a nevét sem.

VÉGE

A kiadó megjegyzése

A görög személy- és helynevek átírása Németh Andor fordításának első megjelenése óta jelentősen megváltozott és egységesült. A fordító és munkája iránti tiszteletből megtartottuk az eredeti fordítás névírásait.

Tartalom

- [I.](#)
- [II.](#)
- [III.](#)
- [IV.](#)
- [V.](#)
- [VI.](#)
- [VII.](#)
- [VIII.](#)
- [IX.](#)
- [X.](#)
- [XI.](#)
- [XII.](#)
- [XIII.](#)
- [XIV.](#)
- [XV.](#)
- [XVI.](#)
- [XVII.](#)
- [XVIII.](#)